

การระบุคุณค่าเรียนแถวเก้าริมน้ำประแสเพื่อการอนุรักษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

VALUE IDENTIFICATION OF THE TRADITIONAL ROW-HOUSES ALONG PRASAE RIVER FOR
CONSERVATION

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture in Architecture
Department of Architecture
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2019
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การระบุคุณค่าเรือนแถวเก่าริมน้ำประแสเพื่อการอนุรักษ์
โดย	น.ส.นริรัตน์ ไกรทอง
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชฐิติ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชฐิติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ภัทร์ สีสัมพรโรจน์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นवलักษณ์ วัสนันตชาติ)

นริรัตน์ ไกรทอง : การระบุคุณค่าเรือนแถวเก่าริมน้ำประแสเพื่อการอนุรักษ์. (VALUE IDENTIFICATION OF THE TRADITIONAL ROW-HOUSES ALONG PRASAE RIVER FOR CONSERVATION) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ

ชุมชนริมน้ำประแสเป็นย่านประวัติศาสตร์ อันเป็นพื้นที่ที่ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน มาตั้งรกรากอยู่ในกลุ่มเรือนแถวไม้ริมแม่น้ำนานกว่าหนึ่งร้อยปี อาชีพหลักของคนในท้องถิ่นคือการจำหน่ายสินค้าอุปโภคและบริโภค และทำการประมงพื้นบ้าน ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนจะตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม และต้องการที่จะรักษาคุณค่าเหล่านั้น แต่พวกเขาไม่สามารถต้านทานการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมืองที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ ระบบการขนส่ง ตลอดจนวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับแม่น้ำ ได้ส่งผลให้อัตลักษณ์ของชุมชนค่อยๆ สูญหายไป

จากผลการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์ชาวบ้าน และกระบวนการประเมินคุณค่า สามารถสรุปได้ว่า เป้าหมายในการอนุรักษ์เรือนแถวเก่าริมน้ำประแส คือการรักษาลักษณะสำคัญของพื้นที่ ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม บนฐานของการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายและสงบสุข ดังนั้นการอนุรักษ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการจัดการกับการเปลี่ยนแปลง ควรครอบคลุมแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสมดุล ในการรองรับคุณภาพชีวิตที่ดี ในขณะที่ส่งเสริมการปรับการใช้สอยตามความต้องการในปัจจุบัน

คุณค่าสำคัญที่ควรรักษาไว้ ประกอบด้วย 1) คุณค่าจากภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ ที่รวมถึง องค์ประกอบของเมือง และการตั้งถิ่นฐานบริเวณปากแม่น้ำ ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และพืชพรรณ เครือข่ายของถนนสายหลักและตรอก ในการเข้าถึงที่อยู่อาศัย พื้นที่การเกษตร และพื้นที่สาธารณะริมน้ำ การเชื่อมต่อที่ดีระหว่างกิจกรรมภายในอาคารและทางเดินสาธารณะ และทัศนียภาพอันงดงามของเรือนแถวแบบดั้งเดิม ที่เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างเหมาะสม 2) คุณค่าที่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสถาปัตยกรรม รูปแบบสถาปัตยกรรมและโครงสร้างตามช่วงเวลาก่อสร้าง 4 ช่วง (40-100 ปี) แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะ และแสดงฝีมือช่างในท้องถิ่นแต่ละยุคสมัย และ 3) คุณค่าตามการใช้งานของเรือนแถว อันประกอบด้วยที่อยู่อาศัยและการทำงานในร้านค้า และการใช้งานแบบใหม่ที่ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของกิจกรรมการท่องเที่ยว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา สถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา 2562

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6073350325 : MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORD: VALUE IDENTIFICATION URBAN LANDSCAPE TRADITIONAL ROW-HOUSES

Nareerat Kraithong : VALUE IDENTIFICATION OF THE TRADITIONAL ROW-HOUSES ALONG PRASAE RIVER FOR CONSERVATION. Advisor: Asst. Prof. WIMONRART ISSARATHUMNOON, Ph.D.

Prasae Riverside Community is a historic district. It is an area where a Thai-Chinese community has settled in a group of wooden row-houses along the River for over a hundred years. The main occupation of the local people is the distribution of consumer products and traditional fishery. These days, although residents in the community have become more aware of their cultural values and want to preserve those values, they cannot withstand the rapid changes caused by urban development that has continually expanded into the area. The changes in the historic urban landscape, transportation system, as well as a way of life that relates to the river, consequently caused the identity of the community to gradually disappear.

According to the results from field area surveys, interviews with local residents, and the value assessment process, it can be concluded that the goal of historic conservation of the Prasae traditional row-houses is to maintain the important characteristics of the area, which means traditional economic activities based on a simple and peaceful lifestyle. Thus, conservation or, in other words, the management of changes, should cover a course of action that will lead to a balanced way—supporting a good quality of life, while enhancing adaptive uses according to the current needs.

The significant values that should be preserved are as follow. 1) The values based on historic urban landscape: including urban elements and settlement patterns on the mouth of the river that are highly suitable with landforms, climate, and vegetation; the networks of the main road and alleyways to access housing, agricultural areas, and public waterfront areas; good connection between activities in domestic spaces and those in public walkways; and the beautiful sceneries of traditional row-houses properly associated with natural surroundings. 2) The values based on architectural elements. Architectural forms and structures based on the four construction periods (40-100 years) show unique elements and local craftsmanship in each era. 3) The values according to the usages of the row-houses, consisting of the live-and-work in the shophouses, and the new uses that most of which are in the form of tourism activities.

Field of Study: Architecture

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เนื่องจากความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลรัตน์ อิศระธรรมนุญ ในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ดำเนินการไปอย่างราบรื่น และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์คณะกรรมการทุกท่าน อันได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชฐิติ ผศ. ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร ผศ. ดร. นवलักษณ์ วิสสันตชาติ และอาจารย์ ดร. ภัทร์ สีสัมพรโรจน์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาให้คำแนะนำและข้อชี้แนะที่เหมาะสมตั้งแต่ช่วงนำเสนอหัวข้อมาจนถึงสอบปิดเล่ม เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณชาวบ้านชุมชน ประแส จังหวัดระยอง รวมถึงผู้ให้สัมภาษณ์ที่ได้รับการอนุเคราะห์ความช่วยเหลือและความร่วมมือเป็นอย่างดีสำหรับการเก็บข้อมูล สุดท้ายนี้กราบขอบพระคุณครอบครัวและบุคคลรอบข้างที่ให้การสนับสนุนเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วง

นริรัตน์ ไกรทอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	2
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	2
1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	7
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย.....	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2	9
ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 ภูมิทัศน์เมืองและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	9
2.1.1 ความหมายและบริบทของภูมิทัศน์เมือง.....	9
2.1.2 องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง.....	10
2.1.2.1 โครงข่ายเส้นทาง.....	10

2.1.2.2 องค์ประกอบที่ช่วยให้ประชาชนรับรู้ถึงความหมายและลักษณะเฉพาะ จิต วิญญาณของสถานที่ (sense of place)	10
2.1.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวอาคารกับสภาพแวดล้อม (relations with the environment).....	11
2.1.3.4 หน้าที่การใช้สอยของพื้นที่.....	11
2.1.3 ชุมชนประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น	11
2.1.3.1 ชุมชนประวัติศาสตร์	11
2.1.3.2 ความหมายสถาปัตยกรรม	12
2.2 คุณค่าความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนแถว	13
2.2.1 คุณค่าขององค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบทางวัฒนธรรม	13
2.2.2 คุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนแถว.....	14
2.3 แนวทางการอนุรักษ์	16
2.3.1 ความสำคัญของแนวทางการอนุรักษ์.....	16
2.3.2 ขอบเขตของกระบวนการอนุรักษ์.....	17
2.3.2.1 การระบุ (Identification)	18
2.3.2.2 การเลือกวิธีการอนุรักษ์ (treatment).....	18
บทที่ 3	20
ประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	20
3.1 ข้อมูลทั่วไป	20
3.1.1 สภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของพื้นที่	20
3.1.2 ลักษณะทางกายภาพทั่วไป	22
3.2 ประวัติศาสตร์และความเป็นมา	25
3.2.1 เหตุการณ์สำคัญ	25
3.2.2 การตั้งถิ่นฐานสภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของพื้นที่ในอดีต	25

3.2.3 ลักษณะเด่นของกิจกรรมทางวัฒนธรรม.....	29
บทที่ 4	31
ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรม การใช้สอยพื้นที่.....	31
และการประเมินสภาพในปัจจุบัน	31
4.1 ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์.....	31
4.1.1 แบบแผนการวางผังชุมชนและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อม.....	35
4.1.2 องค์ประกอบภูมิทัศน์และการใช้พื้นที่ที่สัมพันธ์กับทางสัญจรทางน้ำ-ทางบก	37
4.1.3 ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนและแม่น้ำ และมุมมองจากเรือนแถวออก สู่บริเวณโดยรอบ	50
4.2 ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	64
4.2.1 ลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	64
4.2.2 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากการแบ่งตามยุคสมัยของการสร้างเรือน.....	66
4.2.3 สรุปลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มเรือนแถวไม้	97
4.3 การใช้สอยกิจกรรม.....	99
บทที่ 5	
กรณีศึกษาเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส	101
5.1 เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา.....	101
5.2 การวิเคราะห์กรณีศึกษา 8 หลัง	103
5.2.1 กรณีศึกษาที่ 1 เรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี.....	104
5.2.2 กรณีศึกษาที่ 2 เรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี.....	115
5.2.3 กรณีศึกษาที่ 3 เรือนแถวที่มีอายุ 80 – 100 ปี	127
5.2.4 กรณีศึกษาที่ 4 เรือนแถวที่มีอายุ 80 – 100 ปี	138
5.2.5 กรณีศึกษาที่ 5 เรือนแถวที่มีอายุ 60 – 80 ปี	147
5.2.6 กรณีศึกษาที่ 6 เรือนแถวที่มีอายุ 60 – 80 ปี	156

5.2.7	กรณีศึกษาที่ 7 เรือนแถวที่มีอายุ 40 – 60 ปี	164
5.2.8	กรณีศึกษาที่ 8 เรือนแถวที่มีช่วงอายุ 40 – 60 ปี	170
5.3	การอภิปรายผลจากกรณีศึกษาเรือนแถวทั้ง 8 หลัง.....	181
5.3.1	องค์ประกอบทางภูมิทัศน์	181
5.3.2	องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม.....	184
5.3.3	การใช้สอยพื้นที่.....	186
บทที่ 6	189
การระบุคุณค่าและข้อเสนอแนะ	189
6.1	การระบุคุณค่าที่นำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์.....	189
6.1.1	คุณค่าในเรื่องลักษณะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์.....	189
6.1.2	คุณค่าจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	191
6.2.3	คุณค่าจากการใช้สอยพื้นที่เรือนแถว	192
6.2	ข้อสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต	192
บรรณานุกรม	193
ภาคผนวก	195
ประวัติผู้เขียน	199

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรตำบลปากน้ำประแส ปี พ.ศ. 2561	23
ตารางที่ 2 แสดง จำนวนประชากรตำบลปากน้ำประแส ปี พ.ศ. 2561.....	23
ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ..	71
ตารางที่ 4 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ..	72
ตารางที่ 5 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุมากกว่า 100 ปี.....	73
ตารางที่ 6 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุมากกว่า 100 ปี.....	74
ตารางที่ 7 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุมากกว่า 100 ปี.....	75
ตารางที่ 8 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 80-100 ปี.....	78
ตารางที่ 9 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 80-100 ปี.....	79
ตารางที่ 10 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 80 – 100 ปี.....	80
ตารางที่ 11 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 80 – 100 ปี.....	81
ตารางที่ 12 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 80 – 100 ปี.....	82
ตารางที่ 13 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 60-80 ปี.....	85
ตารางที่ 14 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 60-80 ปี.....	86
ตารางที่ 15 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 60 – 80 ปี.....	87
ตารางที่ 16 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 60 – 80 ปี.....	88
ตารางที่ 17 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 60 – 80 ปี.....	89
ตารางที่ 18 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 40-60 ปี.....	92
ตารางที่ 19 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 40-60 ปี.....	93
ตารางที่ 20 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 40 – 60 ปี.....	94
ตารางที่ 21 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 40 – 60 ปี.....	95

ตารางที่ 22 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 40 – 60 ปี..... 96

ตารางที่ 23 แสดงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากการแบ่งตามยุคสมัยของการสร้างเรือน 97

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 แผนที่เก่า พ.ศ. 2459 แสดงตำแหน่งขอบเขตพื้นที่ตำบลปากน้ำประแส	3
ภาพที่ 2 แผนแสดงตำแหน่งและขอบเขตพื้นที่ศึกษา ชุมชนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำประแส	4
ภาพที่ 3 แผนที่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) หมายเลข 1 พื้นที่ศึกษาชุมชนตลาดเก่าฝั่งตะวันออกของแม่น้ำประแส ซึ่งมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร หมายเลข 2 พื้นที่บ้านแหลมสน ชุมชนทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำประแส.....	5
ภาพที่ 4 แผนผังแสดงพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำประแส.....	6
ภาพที่ 5 แสดงการติดต่อกับเขตพื้นที่อื่นของตำบลปากน้ำประแส.....	20
ภาพที่ 6 แสดงภูมิทัศน์ของชุมชนริมแม่น้ำประแส ในปี พ.ศ.2479	27
ภาพที่ 7 แสดงภูมิทัศน์การโอบล้อมของเรือนแถวไม้เก่าริมน้ำประแส พ.ศ.2479	28
ภาพที่ 8 ประเพณีทอดผ้าป่ากลางน้ำ พ.ศ. 2511.....	30
ภาพที่ 9 บรรยากาศการร้องเล่นในเรือ งานผ้าป่ากลางน้ำ มีเรือประมงนำเรือมาจอดลอยลำ.....	30
ภาพที่ 10 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงชุมชนปากน้ำประแส พ.ศ. 2555 จากภาพจะเห็นชุมชนริมน้ำประแสตั้งอยู่ทางซ้ายของภาพตามแนวริมน้ำประแส	32
ภาพที่ 11 ภาพกลุ่มเรือนแถวไม้ริมน้ำประแส พ.ศ. 2479	32
ภาพที่ 12 ภาพเรือนแถวไม้ริมแม่น้ำประแสในช่วงปี พ.ศ. 2511	33
ภาพที่ 13 ภาพกลุ่มเรือนแถวไม้ริมน้ำประแส พ.ศ. 2561	33
ภาพที่ 14 ภาพแสดงการตั้งภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนริมน้ำประแส.....	34
ภาพที่ 15 การวางผังชุมชนและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อม เป็นทำเทียบเรือขวัญเจริญ.....	35
ภาพที่ 16 ภาพตัดและตำแหน่งเรือนแถวที่ตั้งอยู่บนผืนน้ำ แสดงให้เห็นถึงวางผังชุมชน	36
ภาพที่ 17 ตัวอย่างของเรือนแถวที่ตั้งอยู่บนผืนน้ำ แสดงให้เห็นถึงการวางผังชุมชนในปัจจุบัน.....	36
ภาพที่ 18 บรรยากาศถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส.....	37

ภาพที่ 19 ถนนซอยที่เชื่อมระหว่างถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส	38
ภาพที่ 20 ตรอกขนาดเล็กที่เชื่อมระหว่างถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส.....	38
ภาพที่ 21 บรรยากาศตลาดเช้าประแสและแผงการค้าริมทาง บริเวณหัวมุมถนนจะเป็นที่คนในชุมชนมาพบปะกัน	39
ภาพที่ 22 บรรยากาศตลาดเช้าประแสและแผงการค้าริมทาง บริเวณหัวมุมถนนจะเป็นที่คนในชุมชนมาพบปะกัน	40
ภาพที่ 23 บรรยากาศทางเดินตรอกที่เชื่อมจากถนนสายหลักเข้าไปในพื้นที่ตรอกศาลเจ้า.....	40
ภาพที่ 24 ผังแสดงการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจรทางบกชุมชนริมแม่น้ำประแส	41
ภาพที่ 25 การใช้สอยพื้นที่บริเวณหน้าบ้านที่ติดริมแม่น้ำและภูมิทัศน์ ราวในปี พ.ศ. 2511	42
ภาพที่ 26 ภูมิทัศน์เรือนแถวริมแม่น้ำประแสบริเวณชานใช้ทำกิจกรรมดักสัตว์น้ำ	43
ภาพที่ 27 ลักษณะพื้นที่ได้ขยายคาและรูปแบบของขยายคาที่ยื่นออกสู่สะพานไม้ ในปีพ.ศ. 2518	44
ภาพที่ 28 รูปแบบการปรับเปลี่ยนหลังคาขยายคาในลักษณะใหม่ที่ยื่นคลุมพื้นที่ถนน เชื่อมต่อระหว่างเรือนแถว.....	44
ภาพที่ 29 ลักษณะของการใช้สอยพื้นที่ได้ขยายคาที่เชื่อมต่อออกมาคลุมพื้นที่ถนน	45
ภาพที่ 30 ลักษณะของการใช้สอยพื้นที่ได้ขยายคาเดิมและรูปแบบขยายคาใหม่	45
ภาพที่ 31 แสดงกิจกรรมการตั้งแผงการค้าริมถนนหน้าอาคารเรือนแถว.....	46
ภาพที่ 32 ภาพแสดงกิจกรรมการตั้งแผงการค้าริมถนนหน้าอาคารเรือนแถว	46
ภาพที่ 33 ผังแสดงที่ตั้งศาลเจ้าประจำตระกูล ซึ่งเป็นศาสนสถานและเป็นพื้นที่สาธารณะริมน้ำ.....	48
ภาพที่ 34 (ด้านบนหมายเลข 1) แสดงพื้นที่เวทีสาธารณะจัดกิจกรรมกลางแจ้ง	49
ภาพที่ 35 ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนยังคงมีวิถีชีวิตที่เหมือนเดิมประเภท 1	51
ภาพที่ 36 ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนเรือนแถวเป็นกลุ่มก้อนเพียงบางจุดและแนวขอบเขตกันพื้นที่เรือนแถวเป็นแนวกันจากต้นไม้และประตูรั้ว.....	52
ภาพที่ 37 ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนถูกแทรกด้วยอาคารก่อสร้างใหม่	53
ภาพที่ 38 ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนเรือนแถวดั้งเดิม	53
ภาพที่ 39 แผนที่แสดงทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนน	54

ภาพที่ 40 มุมมองจากแม่น้ำประแสมองเห็นศาสนสถานศาลเจ้าพ่อประแสที่สำคัญของชุมชนประแส	55
.....	
ภาพที่ 41 มุมมองจากแม่น้ำประแสประเภท 1 มองเห็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการอยู่อาศัยแบบดั้งเดิม	56
ภาพที่ 42 มุมมองประเภท 2 มองเห็นพื้นที่การต่อเติมพื้นที่ชานแบบดั้งเดิมเพื่อใช้ในการทำการ	
ประมง	57
.....	
ภาพที่ 43 มุมมองประเภท 2 มองเห็นการก่อสร้างอาคารใหม่แต่ยังคงความสัมพันธ์กับพื้นที่ริมแม่น้ำ	
ประแส	57
.....	
ภาพที่ 44 มุมมองประเภท 3 มองเห็นอาคารก่อสร้างใหม่ที่มีความสูงกว่าเรือนแถวโดยรอบ	58
ภาพที่ 45 ทศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวมุมมองประเภท 1 2 3 เมื่อมองจากแม่น้ำประแส	59
ภาพที่ 46 การเปิดพื้นที่โล่งภายในของอาคารเรือนแถว	60
ภาพที่ 47 มุมมองจากถนนเข้าสู่ตัวอาคารมองเห็นพื้นที่แม่น้ำประแส	61
ภาพที่ 48 บริเวณพื้นที่ว่างระหว่างอาคารมองเห็นทัศนียภาพของแม่น้ำประแสและพื้นที่ธรรมชาติ	62
ภาพที่ 49 บริเวณทางเดินด้านข้างเรือนแถวมองเห็นทัศนียภาพของแม่น้ำประแส	62
.....	
ภาพที่ 50 ช่องว่างระหว่างอาคารมองเห็นทัศนียภาพของแม่น้ำประแส	63
.....	
ภาพที่ 51 แสดงลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส	65
.....	
ภาพที่ 52 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของยุคสมัยมากกว่า 100 ปี ของการสร้างเรือนแถว	66
.....	
ภาพที่ 53 ผังแสดงอาคารที่ได้รับการสำรวจ	67
.....	
ภาพที่ 54 ผังแสดงการจำแนกรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอายุสมัยการสร้างเรือนแถวทั้ง 4 ยุค	
สมัย	68
.....	
ภาพที่ 55 ตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี	69
.....	
ภาพที่ 56 ตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนแถวที่มีเรือนแถวที่มีอายุ 80 – 100 ปี	76
.....	
ภาพที่ 57 ตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีอายุ 60 – 80 ปี	83
.....	
ภาพที่ 58 ตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีอายุ 40 – 60 ปี	90
.....	
ภาพที่ 59 ผังแสดงการใช้ประโยชน์อาคารของกลุ่มเรือนแถว	98
.....	
ภาพที่ 60 (ด้านบน) บรรยากาศพื้นที่หมายเลข 1 (กลาง) บรรยากาศพื้นที่หมายเลข 2	100
.....	

ภาพที่ 61 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่หมายเลข 1 เป็นที่ตั้งกรณีศึกษากลุ่มเรือนแถวที่เลือกมาศึกษา	102
.....	
ภาพที่ 62 แสดงตำแหน่งอาคารที่ทำการศึกษาลงลึกตามยุคสมัยเรือนแถวกรณี 1-8	103
ภาพที่ 63 บรรยากาศด้านหน้าอาคารเรือนแถวติดกับถนนสายหลัก	104
ภาพที่ 64 ลักษณะและองค์ประกอบไม้ของเรือนแถว	105
ภาพที่ 65 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว	105
ภาพที่ 66 แสดงภาพตัดอาคารเรือนแถว และผังพื้นที่อาคารเรือนแถว	106
ภาพที่ 67 พื้นที่ส่วนหลังบ้านยังคงสัมพันธ์กับภูมิทัศน์บริเวณแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ที่มีทิวทัศน์ที่งดงาม	106
ภาพที่ 68 พื้นที่หน้าบ้านที่สัมพันธ์กับถนนสายหลักและพื้นที่ได้ขยายคายยื่นออกมาให้บริการหน้าร้าน	107
.....	
ภาพที่ 69 แสดงตำแหน่งพื้นที่เปิดโล่งที่สามารถมองเห็นสภาพแวดล้อมหลังบ้าน	108
ภาพที่ 70 แสดงทัศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนมองเห็นพื้นที่หลังบ้าน	109
ภาพที่ 71 แสดงมุมมองจากอาคารเรือนแถวออกสู่ถนน เกิดการบดบังทัศนียภาพจากอาคารที่สร้างใหม่	109
ภาพที่ 72 แสดงลักษณะวัสดุและโครงสร้างภายในเรือนแถว	110
ภาพที่ 73 แสดงลักษณะช่องเปิดอาคารแปะตูปานเพ็ญมั่งเดิมและหลังคาทรงจั่วมุงสังกะสีลอนใหญ่เดิม	111
.....	
ภาพที่ 74 แสดงลักษณะรูปแบบชายคาชั่วคราวหน้าเรือนแถว	112
ภาพที่ 75 แสดงการใช้สอยพื้นที่ของเรือนแถว	113
ภาพที่ 76 แสดงการแบ่งพื้นที่การใช้สอยโดยใช้เครื่องเรือนเป็นตัวแบ่งพื้นที่	113
ภาพที่ 77 ผังเรือนแถวและบรรยากาศภายในเรือนแถวการใช้งานพื้นที่สาธารณะร้านอาหารและพื้นที่นั่งเล่นส่วนตัว	114
ภาพที่ 78 เรือนแถวพิพิธภัณฑน์ปากน้ำประแส	115
ภาพที่ 79 ลักษณะและองค์ประกอบไม้ของพิพิธภัณฑน์ปากน้ำประแส	116

ภาพที่ 80	ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว	116
ภาพที่ 81 (ด้านบน)	ภาพตัดอาคารเรือนแถวอยู่บนผืนน้ำแสดงความสัมพันธ์กับแอ่งน้ำหลังตึ๊งและ แนวต้นไม้ (ด้านล่าง) ตำแหน่งอาคารพิพิธภัณฑ	117
ภาพที่ 82 (ด้านบน)	พื้นที่หน้าบ้านและพื้นที่หลังบ้านของเรือนแถวพิพิธภัณฑ	118
ภาพที่ 83	หมายเลข 1 มุมมองจากถนนมองผ่านตัวอาคารบริเวณชั้น 1	119
ภาพที่ 84	ทัศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแสมองเห็นชั้นบนของอาคาร	120
ภาพที่ 85	บริเวณพื้นที่ด้านหน้าของเรือนแถวพิพิธภัณฑ	121
ภาพที่ 86 (ทางซ้าย)	ช่องเปิดประตูกำแพงฝั่งตรงข้ามเรือนแถวพิพิธภัณฑมองเห็นแม่น้ำประแส ...	121
ภาพที่ 87	ลักษณะช่องเปิดอาคารประตูบานเพี้ยมดั้งเดิม	123
ภาพที่ 88	ลักษณะประตูปิดกันพื้นที่ชั้นบนและพื้นที่ชั้นล่างของเรือนแถว	123
ภาพที่ 89	ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในของอาคาร	124
ภาพที่ 90	ลวดลายราวกันตกบันไดของเรือนแถวพิพิธภัณฑปากน้ำประแส	124
ภาพที่ 91	พื้นที่บริเวณชั้นล่างที่ถูกใช้จัดแสดงนิทรรศการเรื่องราวของชุมชนตั้งแต่อดีต	126
ภาพที่ 92 (ทางซ้าย)	ผังพื้นที่ชั้น 1 เป็นพื้นที่ใช้จัดแสดงพิพิธภัณฑ และ (ทางขวา) ผังพื้นที่ชั้น 2 เป็นพื้นที่ที่ยังเหลือห้องพักอาศัย 3 ห้อง	126
ภาพที่ 93	องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว	127
ภาพที่ 94	ลักษณะและองค์ประกอบของเรือนแถว	128
ภาพที่ 95	ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว	128
ภาพที่ 96	ซานระเบียงด้านหลังเรือนแถวที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ริมแม่น้ำ ลักษณะระแนงไม้แนวตั้ง ช่อง	129
ภาพที่ 97	พื้นที่ได้ขายคาและทัศนียภาพจากถนนสายหลักริมน้ำประแส	130
ภาพที่ 98	มุมมองจากแม่น้ำประแสมองเห็นด้านหลังเรือนแถวหลังกลางเป็นอาคารเรือนแถวที่มีภูมิ ทัศน์ที่ดี	130
ภาพที่ 99	ลวดลายฉลุช่องลมเฉพาะยุคสมัย และลักษณะช่องเปิดประตูบานเพี้ยมดั้งเดิมประดับลาย ลูกฟัก	132

ภาพที่ 100 ลักษณะผนังกันภายนอกและภายในเป็นระแนงไม้แนวตั้งเว้นช่องรับแสงและลมเข้าสู่อาคาร.....	132
ภาพที่ 101 (ด้านบน) ลักษณะช่องเปิดประตูหน้าต่างชั้นสองของอาคาร	133
ภาพที่ 102 ลักษณะชายคาวัสดุถูกเปลี่ยนเป็นหลังคาแผ่นโลหะ.....	134
ภาพที่ 103 การใช้สอยด้านหลังบ้านบริเวณพื้นที่ครัวและชานด้านหลังนอกอาคารบ้านที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ริมแม่น้ำ.....	135
ภาพที่ 104 ผังพื้นที่การใช้สอยอาคารชั้น 1 พื้นที่สีเทาคือบริเวณที่ให้บริการตัดผม พื้นที่สีขาวคือที่อยู่อาศัย.....	136
ภาพที่ 105 การใช้สอยพื้นที่ร้านตัดผม.....	136
ภาพที่ 106 การกันผนังบริเวณกึ่งกลางอาคารเพื่อการใช้สอยของกิจกรรม.....	137
ภาพที่ 107 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบริเวณหน้าอาคารเรือนแถว.....	138
ภาพที่ 108 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว.....	139
ภาพที่ 109 พื้นที่หน้าเรือนแถวมีการกันอาณาเขตเป็นรั้วไม้ขนาดเล็ก.....	140
ภาพที่ 110 พื้นที่ได้ขยายคารูปแบบใหม่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมแผงลอยการค้าริมทาง.....	141
ภาพที่ 111 ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนและการประกอบพื้นที่กิจกรรม.....	142
ภาพที่ 112 บริเวณด้านหลังที่ต่อเติมใหม่ทำให้ขาดการเชื่อมต่อกับแม่น้ำประแส.....	142
ภาพที่ 113 ลักษณะการตีไม้แนวนอนปิดทับผนังด้านหน้าอาคาร และช่องเปิดประตูบานเพ็ยมแบบดั้งเดิม.....	144
ภาพที่ 114 ลักษณะช่องเปิดหน้าต่างบานเปิดคู่ด้านหน้าเรือนแถว.....	144
ภาพที่ 115 ผังพื้นที่ชั้นที่ 1 การใช้สอยของเรือนแถว บริเวณสีเทาคือพื้นที่ขยายยาแผนโบราณ.....	146
ภาพที่ 116 บรรยากาศภายในอาคารเรือนแถว ส่วนที่ทำการจำหน่ายยาแผนโบราณ.....	146
ภาพที่ 117 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบริเวณหน้าอาคารเรือนแถว.....	147
ภาพที่ 118 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว.....	148
ภาพที่ 119 พื้นที่ด้านหน้าและพื้นที่ได้ขยายคาของเรือนแถว.....	149
ภาพที่ 120 พื้นที่ได้ขยายคาด้านข้างของเรือนแถว.....	149

ภาพที่ 121 ตำแหน่งพื้นที่ว่างระหว่างอาคารด้านหน้าและด้านข้างของเรือนแถว	150
ภาพที่ 122 มุมมองจากถนนสายหลักด้านหน้าเรือนแถวมองผ่านพื้นที่ว่างระหว่างมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำประแส	150
ภาพที่ 123 ช่องแสงหรือช่องลมภายในผนังภายในเรือนแถว	151
ภาพที่ 124 ลวดลายระเบียงชั้น 2 ลักษณะทรงแจกัน	152
ภาพที่ 125 ลักษณะรูปทรงหลังปั้นหย่าและรูปทรงจั่วบริเวณด้านหลังเรือนแถว	153
ภาพที่ 126 ผังพื้นที่ชั้น 1 การใช้สอยพื้นที่ส่วนพื้นที่สี่เทาคือ ผังที่ต่อเติมเป็นผนังปูน	154
ภาพที่ 127 (ทางซ้าย) บรรยากาศที่นั่งทานกาแฟภายในเรือนแถว	154
ภาพที่ 128 พื้นที่โถงทางเดินที่เชื่อมต่อกิจกรรมการใช้สอยบริเวณด้านหน้าและด้านหลังเรือนแถว	155
ภาพที่ 129 บรรยากาศการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนแถวร้านกาแฟ	155
ภาพที่ 130 บริเวณด้านหน้าร้านหนังสือโรจน์	156
ภาพที่ 131 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว	157
ภาพที่ 132 พื้นที่ที่ทำการต่อเติมชานหลังบ้านเพื่อทำประโยชน์ด้านการประมงและการดักสัตว์น้ำ	157
ภาพที่ 133 พื้นที่ด้านหน้าของเรือนแถวเป็นพื้นที่กิจกรรมแผงลอยการค้าและลักษณะแนวรั้วของเรือนแถว	158
ภาพที่ 134 มุมมองผ่านเรือนแถวมองเห็นการประกอบกิจกรรมและทิวทัศน์แม่น้ำประแส	159
ภาพที่ 135 ลายฉลุช่องลมหรือช่องแสงและช่องเปิดประตูบานเพ็ญเดิม	160
ภาพที่ 136 ลักษณะช่องเปิดหน้าต่างด้านข้างอาคารแบบบานเปิดคู่และมุมมองระหว่างอาคารมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำ	161
ภาพที่ 137 ผังพื้นที่การใช้สอยพื้นที่อาคารเรือนแถว	162
ภาพที่ 138 บรรยากาศภายในของเรือนแถวบริเวณชั้นหนังสือไม้เก่า	163
ภาพที่ 139 บรรยากาศด้านหน้าเรือนแถวที่เป็นแผงลอยการค้าและร้านขายของฝาก	163
ภาพที่ 140 บริเวณด้านหน้าเรือนแถว	164
ภาพที่ 141 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว	165
ภาพที่ 142 ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนยังคงมีความกลมกลืนกับกลุ่มเรือนแถว	166

ภาพที่ 143 มุมมองจากแม่น้ำประแสที่เห็นตัวอาคารเรือนแถวและอาคารก่อสร้างใหม่	166
ภาพที่ 144 ลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถว	168
ภาพที่ 145 ผังพื้นที่ชั้น 1 การใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนแถว	169
ภาพที่ 146 พื้นที่โถงกลางเชื่อมตัวเรือนแถวเดิมและพื้นที่ต่อเติมใหม่ด้านหลังเรือนแถว	169
ภาพที่ 147 บริเวณด้านหน้าของเรือนแถวร้านอาหารและโรงกลึง	170
ภาพที่ 148 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว.....	171
ภาพที่ 149 ทศนิยมภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนและพื้นที่ได้ขยายคาถูกใช้งานกิจกรรมแผงลอยการค้า.....	172
ภาพที่ 150 มุมมองจากแม่น้ำประแส การเชื่อมต่อของพื้นที่ริมน้ำที่ยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิม.....	173
ภาพที่ 151 มุมมองจากเรือนแถวบริเวณร้านอาหารไปยังแม่น้ำประแส	173
ภาพที่ 152 พื้นที่ชานร้านอาหารที่กั้นพื้นที่ระหว่างโรงกลึงเรือที่ยังสัมพันธ์กับแม่น้ำประแส	174
ภาพที่ 153 พื้นที่ชานโรงกลึงเรือที่ยังคงประกอบกิจการดั้งเดิม	174
ภาพที่ 154 (ด้านบน) ช่องเปิดหน้าต่างแบบฝาไหลของเรือนแถว	176
ภาพที่ 155 ซุ้มประตูด้านข้างเรือนแถวที่ใช้เป็นทางลัดด้านข้างไปยังพื้นที่ริมแม่น้ำ	177
ภาพที่ 156 ผังพื้นที่ชั้น 1 การใช้สอยพื้นที่อาคารเรือนแถว.....	178
ภาพที่ 157 (ด้านบน) การใช้งานภายในเดิมเป็นโรงกลึงอยู่ข้างต้น.....	179
ภาพที่ 158 การกั้นผนังชั่วคราวเป็นพื้นที่ครัวบริเวณร้านอาหารและประตูที่เชื่อมต่อกับโรงกลึง ...	180
ภาพที่ 159 บรรยากาศการการใช้สอยพื้นที่ชานริมน้ำบริเวณร้านอาหาร.....	180

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ชุมชนริมน้ำประแส” ตั้งอยู่ตรงที่บริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำประแสออกสู่ทะเลในอ่าวไทย สภาพการตั้งบ้านเรือน ในช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2480 เป็นการตั้งบ้านเรือนไม้เรียงรายประมาณ 100 หลังคาเรือนไปตามแนวริมน้ำ ชุมชนอันเป็นที่ตั้งของเรือนแถวเก่าเหล่านี้ นับเป็นย่านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กับลำน้ำมาอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นชุมชนชาวจีนพักอาศัยและย่านการค้าเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี สภาพบ้านเรือนจะมีหลังคาคลุมออกมาถึงสะพานไม้ โดยเป็นที่ทำการขายและรับซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภค ตลอดจนทำการรับซื้อสินค้าพื้นเมืองและของป่าเพื่อนำส่งขาย โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร (เฉลียว ราชบุรี, 2545; ช่อเพชร พานระลึก, 2558) ประวัติความเป็นมาของชุมชนปากน้ำประแสนั้น ไม่มีหลักฐานอย่างชัดเจน แต่อนุมานได้ว่าชุมชนริมน้ำประแสแรกเริ่มตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อเนื่องมาในกรุงธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความเก่าแก่ของเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส ในปีพุทธศักราช 2427 (ร.ศ. 103) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เคยเสด็จประพาสทางเรือมายังลำน้ำประแส โดยมีหลักฐานจากหนังสือเรื่อง แกลงของเราเมืองเก่าบรรพชน ในบริเวณชุมชนปากน้ำประแสประกอบด้วยผู้อาศัย 2 เชื้อชาติสำคัญอันได้แก่ ชาวไทยและชาวจีน ที่มาตั้งรกรากตั้งแต่อติตจนถึงปัจจุบัน (เทศบาลตำบลเมืองแกลง, 2546)

ถึงแม้ว่าผู้อยู่อาศัยในเรือนแถวเก่าริมน้ำประแสจะเห็นคุณค่าของพื้นที่ชุมชนและบ้านเรือนของตน แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความเปลี่ยนแปลงและความเจริญที่เข้ามาในพื้นที่ ทำให้สภาพภูมิทัศน์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง จนส่งผลกระทบต่อคุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์ของย่านชุมชนเกิดการสูญหายไป ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมและการสำรวจพื้นที่ในเบื้องต้นพบว่า เรือนแถวจำนวนหนึ่งเสื่อมสภาพ ถูกทิ้งร้าง ถูกรื้อถอน หรือถูกปรับปรุงเป็นอาคารรูปแบบใหม่ นอกจากนี้ ยังพบว่าการสัญจรและการใช้ชีวิตของคนในชุมชนย่านการค้าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดบทบาทความสำคัญของการสัญจรทางน้ำ การทำกิจกรรมด้านการประมง ซึ่งนำมาสู่การลดความสำคัญของการใช้พื้นที่ริมน้ำเพื่อการผลิตสินค้าและการค้า

จากที่กล่าวมาข้างต้นถึงความเปลี่ยนแปลงอันส่งผลต่อการเสียคุณค่าของภูมิทัศน์เมือง และวิถีการดำรงชีวิตในชุมชนริมน้ำประแส การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาคุณค่าความสำคัญขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะเฉพาะที่ยังคงเหลืออยู่ การใช้สอยพื้นที่อาคารเรือนแถวและศึกษาการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาระบุคุณค่าเรือนแถวเก่าริมน้ำประแสเพื่อการอนุรักษ์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ของเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส ผ่านประเด็นเรื่องการตั้งถิ่นฐาน ทศนิยมภาพที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และพื้นที่สาธารณะริมน้ำ

1.2.2 เพื่อศึกษาคูณค่าความสำคัญของกลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส และทำการระบุคุณค่า

1.2.3 เพื่อศึกษาอาคารกรณีศึกษาที่มีคุณค่าในแต่ละยุคสมัย ในเรื่ององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม รวมถึงการใช้สอยพื้นที่ดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยนการใช้สอยของกลุ่มอาคารเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส

1.2.4 เพื่อนำเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เรือนแถวเก่าริมน้ำประแส

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

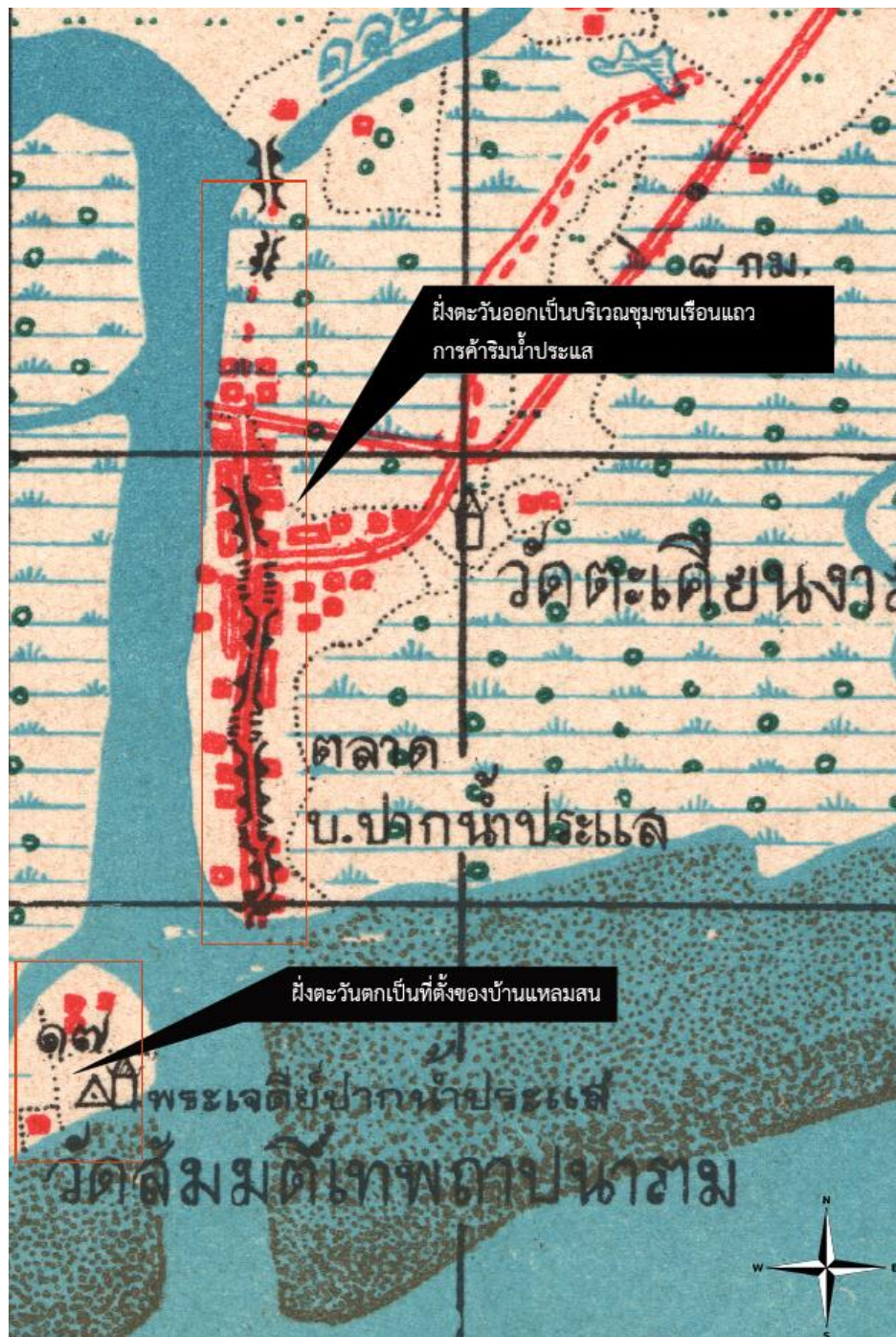
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา “เรือนแถวเก่าริมน้ำประแส” เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของ อ.แกลง จ.ระยอง โดยมีต้นกำเนิดจากลำคลองหลายสาย สายหลักคือคลองไผ่ที่มีต้นน้ำอยู่ในเทือกเขาชะเมา ช่วงที่เป็นแม่น้ำประแสยาวประมาณ 26 กิโลเมตร และออกสู่อ่าวไทย

พื้นที่ปากน้ำประแสมี 2 ฝั่ง ฝั่งตะวันตกเป็นที่ตั้งของบ้านแหลมสน หมู่บ้านชาวประมง มีวัดแหลมสนซึ่งมีเจดีย์เก่าแก่ที่ชาวเรือปากน้ำประแสให้ความเคารพ และฝั่งตะวันออกเป็นตลาดเก่าริมน้ำประแสมีอายุกว่าร้อยปี ชุมชนตลาดเก่านี้เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีบ้านเรือนตั้งอยู่อย่างหนาแน่น นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานชุมชนในยุคแรก (ดูแผนที่เก่าจากภาพที่ 1 และ ภาพที่ 2)

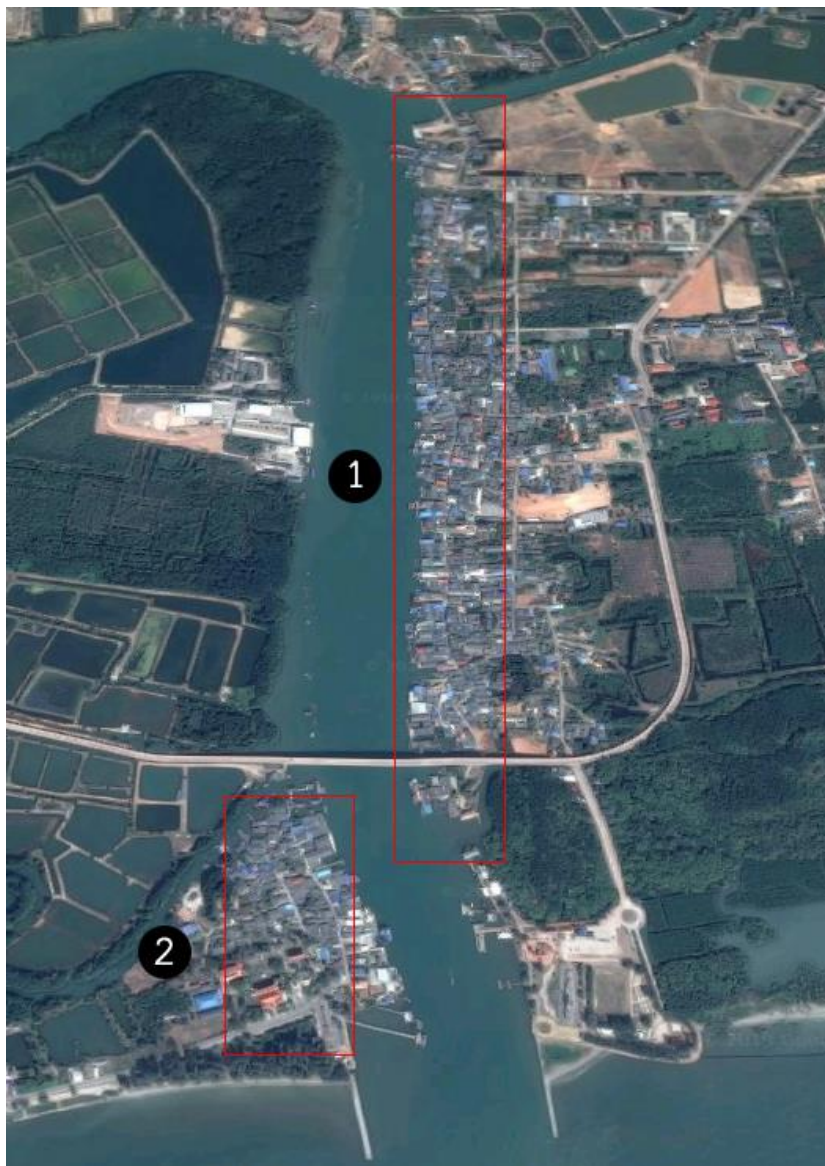

ภาพที่ 1 แผนที่เก่า พ.ศ. 2459 แสดงตำแหน่งขอบเขตพื้นที่ตำบลปากน้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัยตัดแปลงมาจากแผนที่ทหาร พ.ศ. 2459 ของกรมแผนที่ทหาร

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงตำแหน่งและขอบเขตพื้นที่ศึกษา ชุมชนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, ดัดแปลงมาจากแผนที่ทหาร พ.ศ. 2459 ของกรมแผนที่ทหาร

การศึกษานี้เลือกศึกษาชุมชนฝั่งตะวันออกที่เป็นตลาดเก่า ซึ่งในปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณชอยองค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง (หมายเลข 1) พื้นที่นี้แต่เดิมมีลักษณะเป็นชุมชนที่มีเรือนแถวไม้เก่าวางตัวอยู่บนถนนแคบ และมีสะพานไม้ยกตัวอยู่เหนือทางน้ำของแม่น้ำประแสและคลองซอย ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 มีการสร้างถนนคอนกรีตขึ้นมาแทนสะพานไม้ (โอบาร ถิ่นบางเตียว, 2559) (ดูแผนที่แสดงขอบเขตชุมชนในภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แผนที่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) หมายเลข 1 พื้นที่ศึกษาชุมชนตลาดเก่าฝั่งตะวันออกของแม่น้ำประแส ซึ่งมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร หมายเลข 2 พื้นที่บ้านแหลมสน ชุมชนทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561, ดัดแปลงมาจากแผนที่ Google Map, 2561

ภาพที่ 4 แผนผังแสดงพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561, ดัดแปลงมาจากแผนที่ Google Map, 2561

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากวัตถุประสงค์การวิจัยซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อนำไประบุคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์เรือนแถวเก่าริมน้ำประแส เนื้อหาหลักของงานวิจัยนี้คือ เนื้อหาในเรื่อง ความเป็นมาและสภาพในปัจจุบันของพื้นที่ทั้งหมด โดยสามารถแบ่งเนื้อหาออกได้เป็น 3 ประเภทสำคัญอันได้แก่

1.3.2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

เนื้อหาในเรื่องนี้ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่มีหลักฐานปรากฏมาเป็นฐาน แล้วจึงรวบรวมประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าจากผู้อยู่อาศัยในชุมชน

1.3.2.2 ลักษณะและองค์ประกอบทางกายภาพ

เนื้อหาในเรื่องนี้ครอบคลุมเรื่อง สภาพในปัจจุบันของกลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส โดยจะทำการรวบรวมข้อมูลในเรื่อง องค์ประกอบทางกายภาพ สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์นำไปสู่การประเมินคุณค่าของพื้นที่ และระบุนาคารที่มีคุณค่าในพื้นที่ จากนั้นทำการศึกษาลึกลงไปที่กลุ่มอาคารที่มีคุณค่าที่ยังคงมีการใช้งานอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาในเรื่องการใช้สอยของพื้นที่ระหว่างพื้นที่ภายในกับบริบทแวดล้อมภายนอก

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

1.4.1 การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมทำโดยสืบค้นงานวิจัย หนังสือ บทความ ที่ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องคุณค่า ความแท้ และเอกลักษณ์ขององค์ประกอบภูมิทัศน์ของชุมชน รวมถึงศึกษาประวัติศาสตร์ในอดีตของชุมชนและย่านการค้าเก่าริมน้ำประแส

1.4.2 การเก็บข้อมูลเบื้องต้น

การเก็บข้อมูลเบื้องต้น แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.4.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง จากการสำรวจภาคสนามสถาปัตยกรรม การสังเกตการณ์การใช้พื้นที่ การสัมภาษณ์บันทึกประวัติศาสตร์ผ่านการบอกเล่าจากผู้อยู่อาศัยและผู้ใช้สอยพื้นที่

1.4.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารจากหน่วยงานต่างๆ หนังสือ บทความวิจัย แผนที่เก่า และภาพถ่ายเก่าวิถีชีวิตในเรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม และประวัติความเป็นมาของพื้นที่

1.4.3 การศึกษาเชิงลึกจากกรณีศึกษาอาคารเรือนแถว

การศึกษาจากกรณีศึกษาประกอบด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1.4.3.1 การเลือกกลุ่มอาคารเรือนแถวที่มีความหนาแน่นทางกิจกรรมสูงและการใช้สอยของพื้นที่ของการเป็นที่อยู่อาศัย การทำการค้า การให้บริการ และกิจกรรมอื่นๆ

1.4.3.2 จากการสัมภาษณ์ผู้ครอบครองอาคาร และการสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลสภาพทางกายภาพในปัจจุบัน เพื่อจัดทำผัง และการประเมินคุณค่าความสำคัญ ความแท้และบูรณภาพ ของอาคารเรือนแถว ซึ่งจะทำให้การเลือกกรณีศึกษาอาคารจากกลุ่มพื้นที่เรือนแถวที่มีความหนาแน่นทางกิจกรรม และมีคุณค่าแต่ละยุคสมัย ทั้งหมด 8 หลัง

1.4.3.3 กรณีศึกษาอาคารเรือนแถวทั้ง 8 หลังจะทำการศึกษาลงลึกในประเด็นเรื่ององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและเอกลักษณ์เฉพาะ อีกทั้งในเรื่องการใช้สอยพื้นที่

1.4.4 การสังเคราะห์ข้อมูล

การสังเคราะห์จากการเปรียบเทียบกรณีศึกษาอาคารเรือนแถวทั้ง 8 หลัง จากประเด็นทั้ง 3 ประเด็นที่ศึกษา

1.4.5 สรุปผลการศึกษา

บทสรุปการศึกษาเพื่อระบุคุณค่าการอนุรักษ์อาคารเรือนแถวที่มีคุณค่าและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ของชุมชนริมน้ำประแส

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ความเข้าใจในเรื่องลักษณะสำคัญ และองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เรือนแถวเก่าริมน้ำประแส

1.5.2 ความเข้าใจในเรื่องคุณค่าความสำคัญของกลุ่มเรือนแถวเก่า และความแท้ขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่คงอยู่ในปัจจุบัน และแผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่มีคุณค่า รวมถึงการใช้งานกิจกรรมของอาคารเรือนแถว

1.5.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เรือนแถวเก่าริมน้ำประแส ที่เหมาะสมกับบริบทของสภาพแวดล้อมของกลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส

บทที่ 2

ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การระบุคุณค่าเรือนแถวเก่าริมแม่น้ำประแสเพื่อการอนุรักษ์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่แนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ในเรื่อง

- 2.1 ภูมิทัศน์เมืองชุมชนประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- 2.2 คุณค่าความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนแถว
- 2.3 แนวทางการอนุรักษ์

2.1 ภูมิทัศน์เมืองและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

2.1.1 ความหมายและบริบทของภูมิทัศน์เมือง

“ภูมิทัศน์” คือ การรับรู้สภาพแวดล้อมภูมิประเทศทั้งที่ปรากฏตามความจริง และภาพลักษณ์ทางจิตใจที่รับรู้ได้ (เกริก กิตติคุณ, 2552) เมื่อพิจารณาถึงภูมิทัศน์เมือง (townscape) (Orbasli, 2007) กล่าวว่าในการทำความเข้าใจกับภูมิทัศน์ของเมือง จำเป็นจะต้องเข้าใจถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่การพัฒนาและการต่อเติมสิ่งใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์เมือง ทั้งนี้การวิเคราะห์ลักษณะภูมิทัศน์เมืองไม่ควรจำกัดการศึกษาเฉพาะลักษณะทางกายภาพแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรมีการบันทึกรายละเอียดเรื่องวัสดุ ก่อสร้างประเภทต่างๆ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และรายละเอียดต่างๆ ในเชิงลึก ตลอดจนควรทำความเข้าใจในภาพรวม จากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสังคมนานวิทยา เพื่อให้เกิดความเข้าใจองค์ประกอบต่างๆอย่างสมบูรณ์ ทั้งองค์ประกอบของลักษณะทั่วไปและลักษณะเฉพาะของภูมิทัศน์ (Ashihara, 1986)

“ลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์” เป็นลักษณะของบรรยากาศเฉพาะตัวของเมือง ถือเป็นทัศนียภาพที่ดีของชุมชนจากความงามทางสถาปัตยกรรม รูปแบบวิถีชีวิตที่สะท้อนความเป็นย่านชุมชน รวมไปถึงสัดส่วนของชุมชนและการใช้สอยของพื้นที่ นอกจากนี้จุดเด่นของ “ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ” คือ ทัศนียภาพความงามที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน (Whitehand & Gu, 2010) เกิดเป็นสัญลักษณ์ในการจดจำบรรยากาศชุมชน การบ่งบอกทิศทาง และการเป็นจุดหมายตาของชุมชน ที่มีบทบาทต่อการกำหนดสัดส่วนของเมืองซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการวางตัวอาคารกับพื้นที่ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

2.1.2 องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง

การสร้างมโนทัศน์ในการรับรู้เมือง หากสภาพแวดล้อมของเมืองมีการจัดองค์ประกอบที่เหมาะสม จะทำให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจนส่งผลต่อเมืองนั้นให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะที่สำคัญ (Lynch, 1960) การศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองที่เรียกว่าจินตภาพ (Image) หรือ ภาพรวมของเมือง (Structure) ต้องพิจารณาความสำคัญของโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะทางโครงสร้างที่ตั้งของชุมชนที่ยังคงอยู่ 2) ลักษณะทางภูมิทัศน์ที่แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชน 3) ลักษณะทางภูมิสัญลักษณ์ที่เป็นภูมิสัญลักษณ์ทั้งที่มนุษย์สร้างและธรรมชาติสร้าง 4) ลักษณะทางมุมมองภาพรวมของชุมชน (B.M. Feilden, 1994)

นอกจากจะพิจารณาคูณค่าขององค์ประกอบทางกายภาพแล้ว สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งคือการพิจารณาที่ว่างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทโดยรอบกับสิ่งปลูกสร้าง ตลอดจนพิจารณาการใช้สอยของพื้นที่ และการเกิดพื้นที่ที่มีความหมายต่อผู้คนในชุมชนด้วย (Cullen, 1995) ลักษณะโครงสร้างและองค์ประกอบของชุมชนที่ยังคงปรากฏอยู่ มีดังนี้

2.1.2.1 โครงข่ายเส้นทาง

โครงข่ายเส้นทางประกอบด้วยทางสัญจร (path) อันได้แก่ ถนน สะพาน ตรอก ซอย ทางเดิน และจุดศูนย์รวมกิจกรรม (node) ที่เกิดขึ้นบนเส้นการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ และพื้นที่ศูนย์รวมกิจกรรมตามแยกถนน และหัวมุมถนน ซึ่งเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมในด้านต่างๆ ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของคนในชุมชน

2.1.2.2 องค์ประกอบที่ช่วยให้ประชาชนรับรู้ถึงความหมายและลักษณะเฉพาะ จิตวิญญาณของสถานที่ (sense of place)

องค์ประกอบจะช่วยให้ประชาชนรับรู้ถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่และเกิดความตระหนักในคุณค่าของสภาพแวดล้อมนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบทางกายภาพที่ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ผู้คนมองเห็นและรับรู้มุมมองของกลุ่มอาคาร (Hayden, 1995) โดยทัศนียภาพเกิดจากการวางตัวของกลุ่มอาคารเรือนแถว การรักษามุมช่องว่างที่เปิดโล่ง ความต่อเนื่องของอาคาร ความสูงและความสัมพันธ์ของอาคารกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ลักษณะของภูมิทัศน์จะรับรู้ได้จากวิวัฒนาการของเมือง รูปแบบการใช้ที่ดิน และความสัมพันธ์ของการใช้งานในพื้นที่ส่วนต่างๆ ส่งผลให้เกิดจินตภาพของเมือง (city image) อันประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่โดดเด่นของชุมชน (Garnham, 1985)

2.1.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวอาคารกับสภาพแวดล้อม (relations with the environment)

ความสัมพันธ์ของอาคารกับสภาพแวดล้อม อาจอยู่ในรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารที่มีความสัมพันธ์กับเส้นทางการสัญจรและพื้นที่บริบทโดยรอบ ที่แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตั้งแต่อดีต เช่น ลาน กลุ่มต้นไม้ใหญ่ ทางน้ำ บ่อน้ำ ป่าชุมชน แม่น้ำ ส่งผลต่อลักษณะเด่นด้านมุมมอง กรอบภาพที่เน้นให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของชุมชน

2.1.3.4 หน้าที่การใช้สอยของพื้นที่

ในเรื่องหน้าที่การใช้สอยของพื้นที่ให้พิจารณา การใช้สอยดั้งเดิมของพื้นที่และการใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไปจากบริบทเดิม ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงพิจารณาองค์ประกอบและลักษณะเฉพาะของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่รวมถึง ประเพณี ภูมิปัญญา ภาษา และสิ่งเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องมาจากอดีต และกิจกรรมที่ยังคงอยู่ถึงแม้ว่ากิจกรรมนั้นจะได้รับการปรับเปลี่ยนไป ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทั้งนี้หน้าที่การใช้สอยของพื้นที่และกิจกรรมต่างๆส่งผลต่อการรักษาองค์ประกอบที่สำคัญของภูมิทัศน์

2.1.3 ชุมชนประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

2.1.3.1 ชุมชนประวัติศาสตร์

ชุมชนประวัติศาสตร์ หมายถึง “ย่าน” บริเวณหรือชุมชนพักอาศัยที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็น เวลานานสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีคุณสมบัติตามเกณฑ์พิจารณาเบื้องต้นที่ได้จากหลักฐานทางกายภาพที่เห็นองค์ประกอบของชุมชนได้ชัดเจน โดยเฉพาะอาคารและสิ่งก่อสร้าง ซึ่งทำให้ย่านหรือบริเวณดังกล่าวเกิดลักษณะเฉพาะ แตกต่างไปตามพื้นที่ของชุมชน มีประวัติความเป็นมาที่สามารถสืบค้นพบและมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญของบุคคล ของท้องถิ่น ภูมิภาค หรือของประเทศ มีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานมาพอสมควร มีวิถีชีวิต ประเพณีขนบธรรมเนียม หรือวิถีปฏิบัติทางเศรษฐกิจสังคมที่ยังมีการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2556) ซึ่งลักษณะการตั้งถิ่นฐานของย่านเป็นส่วนสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือข่ายของชุมชนโครงสร้างเมือง หรือส่วนย่อยของพื้นที่ชุมชน (ปรานอม ดันสุขานันท์, 2561)

หากจะกล่าวถึง “ย่านถนนการค้า” ซึ่งเป็นประเภทหนึ่งของชุมชนประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่าย่านการค้า หมายถึง กลุ่มอาคารที่ตั้งอยู่บนถนน หรือย่านพาณิชยกรรมสายหลักของเมือง มาแต่ดั้งเดิม ส่วนใหญ่อยู่ในย่านกลางใจของชุมชนเมือง ลักษณะถนนจะแคบเนื่องจากการพัฒนามา

นานแล้ว อาคารเดิมส่วนใหญ่เป็นเรือนแถว มีทั้งที่เป็นเรือนแถวไม้ และเรือนแถวไม้ผสมปูน ทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น มีการประดับตกแต่งที่สวยงาม (ยงธนีสร์ พิมลเสถียร, 2555) แต่ละชุมชนจะมีเรือนแถวไม้พื้นถิ่นที่มีความแตกต่างกัน มาจากปัจจัยหลายๆด้านจากประวัติการก่อตั้งชุมชนความเป็นมา ลักษณะทำเลที่ตั้ง สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นตามบริบทแวดล้อมของภูมิทัศน์ สภาพทางสังคม ภูมิปัญญา ประเพณี และกิจกรรมของชุมชนนั้น

จากเหตุปัจจัยในเรื่องการค้าขาย สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงการอพยพเข้ามาของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยช่วงต้นรัตนโกสินทร์จนถึงรัชกาลที่ 5 ส่งผลให้ชุมชนหลายแห่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน เช่น ศาลเจ้า โรงเรียนจีน ร้านขายยา โรงฝิ่น ร้านค้าย่อย โรงงานขนาดเล็ก การก่อตั้งสมาคมพ่อค้า รวมทั้งส่งผลให้เกิดการพัฒนาระบบคมนาคมการสัญจรทั้งทางน้ำและทางบก เพราะชุมชนที่พบส่วนใหญ่ก่อตั้งมาจากการพัฒนาเส้นทางน้ำที่เชื่อมโยงเมืองต่างๆ ทำให้เกิดย่านตลาด และย่านถนนการค้า และมีการสร้างเรือนแถวขึ้นมาเพื่อทำการค้าขาย

2.1.3.2 ความหมายสถาปัตยกรรม

(Oliver, 1997) กล่าวไว้ว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) เป็น “ภาษาสถาปัตยกรรมของประชาชน” ด้วยชาติพันธุ์ภูมิภาคของท้องถิ่น” ทั้งนี้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่ปราศจากสถาปนิก เป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นจากคนธรรมดาโดยส่วนใหญ่ สถาปัตยกรรมในลักษณะนี้จึงมักถูกสร้างขึ้นด้วยวัสดุในท้องถิ่น โดยชาวบ้านใช้วิธีการสร้างด้วยเครื่องมือ ความรู้ในท้องถิ่นและด้วยวิวัฒนาการของงานช่างฝีมือที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เกิดสถาปัตยกรรมแบบยั่งยืนที่มีความเฉพาะเจาะจงกับสถานที่และวัฒนธรรม เกิดเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมสำหรับการพักพิงอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถเรียกได้ว่า “มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความชื่นชอบ ความภาคภูมิใจ และได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นผลผลิตที่โดดเด่นทางสังคม แม้จะมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ แต่ก็มิใช่แบบแผน โดยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ และในขณะเดียวกันก็แสดงถึงความน่าสนใจในเรื่องความงามเป็นจุดรวมระหว่างชีวิตความเป็นอยู่กับประวัติศาสตร์ของสังคมในอดีตและวิถีชีวิตร่วมสมัย ซึ่งภูมิปัญญาด้านงานสถาปัตยกรรมเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดสร้างอรรถประโยชน์ได้ (Ching, 1996)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่ถือกำเนิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ อันเป็นชนบทห่างไกลจากความเจริญทางวัฒนธรรม

ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่ยังคงปรากฏให้เห็นถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สามารถระบุยุคสมัยแห่งการก่อกำเนิด โดยเป็นรูปแบบเฉพาะของแต่ละชุมชน ทั้งลักษณะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคาร พื้นที่การใช้งานภายใน โครงสร้าง สัดส่วน วัสดุท้องถิ่น สี และองค์ประกอบการประดับประดาตกแต่งที่เป็นลักษณะเฉพาะ รวมถึงเทคนิคและวัสดุในการก่อสร้างที่เหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น การรักษาประโยชน์ใช้สอยการปรับเปลี่ยนได้ด้วยการใช้เครื่องเรือนแบ่งกันพื้นที่ใช้สอย สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อการอยู่อาศัย (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2541) และการเกิดกิจกรรมในย่านชุมชนที่มีความหลากหลายและมีความต่อเนื่องในช่วงเวลาต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของรูปทรงอาคาร (form) ลักษณะความสัมพันธ์กับการใช้สอยที่ตอบสนองกิจกรรมในการดำรงวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมและเกิดคุณภาพชีวิตที่ดี (ช่อเพชร พานระลึก, 2558)

2.2 คุณค่าความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนแถว

คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์แห่งหนึ่ง ต้องได้รับการพิจารณาคุณค่าในหลากหลายด้านทั้งการพิจารณาองค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Berbard M. Feilden & Jokilehto, 1998)

2.2.1 คุณค่าขององค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบทางวัฒนธรรม

องค์ประกอบทางกายภาพที่ควรได้รับการนำมาพิจารณา ประกอบด้วย โครงสร้างของชุมชน สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ และมุมมอง เป็นต้น ทั้งนี้ควรพิจารณาองค์ประกอบที่เกิดขึ้น ภายใต้บริบทของการตั้งถิ่นฐาน และพิจารณาลักษณะทางกายภาพที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในบริบทแวดล้อม (setting)

ลักษณะเฉพาะของภูมิทัศน์ชุมชนประวัติศาสตร์ที่ควรนำมาพิจารณาให้คุณค่า ประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐาน อันได้แก่ ลักษณะกลุ่มอาคาร ช่วงเวลาที่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดองค์ประกอบทางกายภาพที่ต่างยุคสมัยกันมาอยู่ร่วมกัน กลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนและสะท้อนให้เห็นถึง การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต กิจกรรมทางการค้า และวัฒนธรรมท้องถิ่น

หากพิจารณาเฉพาะลงไปที่ชุมชนประวัติศาสตร์ประเภทย่านถนนการค้า องค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญคือ โครงสร้างของชุมชนที่ยังคงปรากฏอยู่ในลักษณะของการวางตัวของกลุ่มอาคารเรือนแถวในบ้านเรือนที่มีความสัมพันธ์กับเส้นทาง ถนน และบริบทแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งลักษณะของโครงสร้างชุมชน มักจะเป็นบริเวณใกล้ทางสัญจรในอดีต (path) อันได้แก่ เส้นทางน้ำ ถนน ตรอก ซอย ทางเดิน และมีพื้นที่ศูนย์รวมรองรับกิจกรรมต่างๆ (node)

นอกจากนี้กลุ่มอาคารยังสะท้อนลักษณะโครงสร้างของชุมชนโดยกลุ่มอาคารแสดงถึงลักษณะโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม รูปแบบสถาปัตยกรรมสามารถระบุคุณสมบัติแห่งการก่อกำเนิดและลักษณะสำคัญของย่านชุมชนเก่า เช่น อาคารเรือนแถวพื้นถิ่น แม้ว่าลักษณะทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวจะมีการปรับเปลี่ยน ซ่อมแซม หรือมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ต่างยุคสมัยกัน แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นลักษณะโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมคงไว้

นอกจากองค์ประกอบทางกายภาพแล้ว คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในลักษณะของชุมชนประวัติศาสตร์ ยังควรได้รับการพิจารณาจากองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ ซึ่งเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องของกิจกรรม และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ, 2552)

2.2.2 คุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนแถว

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นทำให้เข้าถึงสภาพของสังคมชัดเจนขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากรูปทรงของอาคารจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) ที่แฝงอยู่ในรูปทรงและแผนผังของอาคาร ทั้งยังถือว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสิ่งที่ได้รับการสร้างสรรค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวในแต่ละภูมิภาคนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน เรือนแถวมีลักษณะเฉพาะอันเกิดจากการใช้สอย โดยมีการใช้งานเป็นที่พักอาศัยเป็นสำคัญ และมีกิจกรรมอื่นๆ เป็นส่วนรอง เรือนแถวได้รับการกำหนดรูปร่าง ขนาด และได้รับการเลือกใช้วัสดุที่พบได้ในท้องถิ่น รวมทั้งมีระเบียบวิธีการก่อสร้างที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นด้วย (ICOMOS, 1987)

จากคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนแถวดังที่กล่าวไปข้างต้น ทำให้สามารถสรุปให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของเรือนแถวดังนี้

2.2.2.1 คุณค่าทางประวัติศาสตร์ หมายถึง คุณค่าอันเกิดจากการกระทำของบุคคลที่เกิดขึ้นในอดีตที่มีความสำคัญ หรือ เหตุการณ์ที่สำคัญในอดีต

2.2.2.2 คุณค่าทางสถาปัตยกรรม หมายถึง คุณค่าของงานสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นทาง วิธีการก่อสร้าง วัสดุ หรือองค์ประกอบต่างๆ อันแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้สร้างงานสถาปัตยกรรมนั้น

2.2.2.3 คุณค่าทางสุนทรียภาพ หมายถึง คุณค่าในเรื่องความงามทางสถาปัตยกรรม เช่น ความงามอันเกิดจากรายละเอียดขององค์ประกอบอาคาร เป็นต้น

2.2.2.4 คุณค่าด้านอายุสมัย หมายถึง คุณค่าของอาคารอันเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเก่าแก่ โดยอาจจะใช้เกณฑ์การขึ้นทะเบียนอาคารประวัติศาสตร์ ซึ่งกำหนดไว้ในเกณฑ์การประเมินการขึ้นทะเบียนแหล่งประวัติศาสตร์ โดยนับว่าอาคารที่อายุมากกว่า 50 ถือเป็นอาคารที่มีความเก่าแก่และมีคุณค่าควรแก่การรักษา

นอกจากการพิจารณาถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมตามเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมแล้ว คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมยังมีความเกี่ยวข้องกับ “ความแท้” (authenticity) ของอาคาร โดยการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่างๆของอาคาร อาจส่งผลให้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นเปลี่ยนแปลงไป หลักการในการพิจารณาในด้านเป็นของแท้ดั้งเดิมมี 4 ด้าน (Discourses, 2017) ดังนี้

ความแท้ด้านการออกแบบหรือรูปแบบที่ได้รับการออกแบบมาแล้ว (design)

เป็นการพิจารณาถึงลักษณะการออกแบบอาคารนั้นว่าเป็นการออกแบบที่มีลักษณะดั้งเดิม ที่เกิดจากทักษะความรู้รวมไปถึงวิถีชีวิตของคนสมัยก่อน ซึ่งการพิจารณาถึงการออกแบบนั้นจำเป็นต้องใช้เกณฑ์ในการพิจารณา หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะของมรดกวัฒนธรรม โดยมรดกเหล่านั้นจะถูกการลดคุณค่า อันเนื่องจากการดัดแปลง เปลี่ยนแปลง หรือซ่อมแซมของผู้ที่ไม่มีความรู้ ดังนั้นการศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาคาร ดังเช่นสถาปัตยกรรมหรือองค์ประกอบอื่น จึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ความแท้ดั้งเดิมด้านวัสดุ (material)

เป็นการพิจารณาว่าวัสดุของอาคารมีความแท้ดั้งเดิมมากน้อยเพียงใด เพราะวัสดุในสมัยก่อนกับปัจจุบันนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านคุณสมบัติ และองค์ประกอบในการออกแบบ ดังนั้นการซ่อมแซมจึงจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านวัสดุหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับอาคารแห่งนั้น เพื่อที่จะให้ลักษณะของอาคารถึงแม้ว่าเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านความแท้ดั้งเดิมของวัสดุ ในกระบวนการซ่อมแซมวัสดุของอาคาร จะต้องศึกษาวัสดุเดิมของอาคาร

ตามข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์และร่องรอยที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน และจะต้องเคารพในคุณค่าของวัสดุเดิม

ความแท้ดั้งเดิมด้านฝีมือช่าง (workmanship)

เป็นการพิจารณาในเรื่อง ระบบและกระบวนการก่อสร้างทางงานสถาปัตยกรรม ฝีมือช่างในอดีตจะมีลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากช่างในปัจจุบัน ดังนั้นในการบูรณะซ่อมแซมอาคาร จำเป็นต้องมีช่างที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง โดยในกระบวนการซ่อมแซมอาคารจะต้องมีการศึกษากรรมวิธี และวิทยาการการก่อสร้าง จากหลักฐานต่างๆตลอดจนจากการเรียนรู้มาจากบุคคลที่มีความรู้มากพอ

ความแท้สภาพแวดล้อมสังคมหรือที่ตั้งโดยรอบ (setting)

คือการศึกษาสภาพ โดยรอบของพื้นที่สภาพแวดล้อมของมรดก ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ และบ่งบอกถึงลักษณะและเรื่องราวของมรดกเมื่อสภาพแวดล้อมของอาคารนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลให้คุณค่าของอาคารนั้นตามไปด้วย

2.3 แนวทางการอนุรักษ์

2.3.1 ความสำคัญของแนวทางการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ คือ การดูแลรักษาปรับปรุงป้องกันอาคาร หรือกลุ่มอาคาร และบริเวณใกล้เคียง โดยส่วนใหญ่เป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม หรือคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจมีขอบเขตเป็นเมืองขนาดเล็ก หรือเป็นส่วนหนึ่งของเมือง เช่น ถนน ตลาด กลุ่มอาคาร ย่านการค้า เป็นต้น เพื่อให้คงคุณค่าไว้

แนวทางการอนุรักษ์ หมายถึง การกระทำเพื่อยืดอายุของมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ เพื่อให้สิ่งที่มีคุณค่านั้นได้แสดงถึงความงามและความหมายที่มีต่อผู้ใช้ ผู้เป็นเจ้าของ และผู้มองเห็นอย่างมหัศจรรย์ใจ ซึ่งควรมีการแทรกแซงสิ่งที่ต้องการอนุรักษ์ให้น้อยที่สุด และไม่ควรร่งผลเสียต่อการอนุรักษ์ในอนาคต รวมถึงลักษณะทางกายภาพ อันประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบสถาปัตยกรรม ที่สร้างความโดดเด่นให้กับอาคาร กลุ่มอาคาร หรือบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะต้องมีแนวทางการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งบริเวณนอกเหนือจากลักษณะทางกายภาพ

(McNulty, 1985) กล่าวว่า หลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ ควรคำนึงถึงความเคารพต่อความเป็นธรรมชาติของเมืองและความเป็นย่านทางประวัติศาสตร์

ซึ่งการอนุรักษ์มีหลายประเภททั้งแบบเป็นรูปธรรมและเป็นนามธรรม ได้แก่ พื้นที่ทางธรรมชาติ (natural area) เมืองและชุมชน (town and villages) ย่านและชุมชนย่อย (districts and neighborhoods) เส้นขอบฟ้าและช่องมองทิวทัศน์ (skylines and view corridors) ภูมิทัศน์ของถนน (streetscape) อาคารสถาปัตยกรรม เป็นต้น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม & กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555)

จากความหมายของการอนุรักษ์ที่กล่าวมานั้น การอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่า ควรทำการอนุรักษ์ทั้งทางด้านกายภาพ เอกลักษณ์ และบริบทสภาพแวดล้อมโดยรอบของพื้นที่ สอดคล้องไปกับการดำรงชีวิตของผู้คน แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง แต่การอนุรักษ์จะเป็นการรักษาสภาพภูมิทัศน์ อาคาร หรือกลุ่มอาคารที่ทรงคุณค่าในอดีต ให้คงอยู่และเกิดประโยชน์ต่อปัจจุบันอย่างยั่งยืน

2.3.2 ขอบเขตของกระบวนการอนุรักษ์

(Catanese & Snyder, 1979) ได้กล่าวไว้ว่า พื้นที่ที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์หลายพื้นที่ อาจมีขอบเขตของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน เช่น แนวแม่น้ำ แนวกำแพงเมือง คูเมือง เป็นต้น แต่บางพื้นที่อาจไม่มีขอบเขตเมืองที่ชัดเจน การกำหนดขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์ในการบำรุงรักษา การบริหาร การควบคุม การอนุรักษ์ และการนำพื้นที่กลับมาใช้ประโยชน์ โดยต้องอาศัยลักษณะทางกายภาพ ประกอบกับปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

ขอบเขตของการอนุรักษ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ องค์ประกอบทางทัศนียภาพ การปลูกสร้างอาคาร หรือกลุ่มอาคารที่มีเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อพื้นที่ เช่น ภูมิทัศน์จากถนน ย่าน ภูมิทัศน์จากแม่น้ำ ภูมิทัศน์จากชุมชน เป็นต้น และโครงสร้างทางทัศนียภาพ ที่มีความสัมพันธ์ทางกายภาพของสิ่งปลูกสร้างต่อการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมนั้น เกิดเป็นอัตลักษณ์ของเมือง เช่น แนวอาคาร ระยะของอาคาร ผังถนน ช่องว่างระหว่างอาคาร เป็นต้น

ในกระบวนการอนุรักษ์ควรเริ่มต้นจากการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ที่จะทำการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการกำหนดบริเวณที่จะดำเนินการอนุรักษ์ตามแผน โดยบริเวณดังกล่าวอาจจะมีได้ครอบคลุมพื้นที่ของชุมชนทั้งหมด แต่อาจกำหนดเฉพาะบริเวณ และอาจมีการขยายพื้นที่เพิ่มเติมได้ในอนาคต หลังจากการกำหนดขอบเขตบริเวณที่จะดำเนินการอนุรักษ์แล้ว ขั้นตอนสำคัญ 2 ขั้นตอน ที่จะต้องดำเนินการคือ 1.) ขั้นตอนการระบุ (identification) 2.) ขั้นตอนการเลือกวิธีการอนุรักษ์ (treatment) โดยขั้นตอนต่างๆมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

2.3.2.1 การระบุ (Identification)

นอกจากนี้เกณฑ์ของอาคารที่มีคุณค่ายังรวมถึงการเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความแท้ดั้งเดิม มีความงดงาม หรือเป็นอาคารที่ส่งเสริมคุณค่าอาคารโดยรอบ ทำโดยการจัดทำผังบริเวณที่แสดงอาคารที่มีคุณค่าแต่ละช่วงยุคสมัย ผ่านกระบวนการสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลเชิงลึก

การระบุเป็นการประกาศว่า อาคารสิ่งก่อสร้าง หรือสถานที่นั้นมีคุณค่าและมีความสำคัญตามเกณฑ์ที่พิจารณาข้างต้น อันประกอบด้วยปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ เป็นการพิจารณาความเกี่ยวข้องของแหล่งที่ตั้งกับเหตุการณ์ หรือบุคคลสำคัญ โดยมีข้อพิจารณาจากวิธีการศึกษาและข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยส่วนใหญ่จะพิจารณาจากปัจจัยทางคุณภาพของอาคารที่มีคุณค่า คือ ระดับของความแท้ (authenticity) และความเสถียรต่อเสื่อมสภาพสูญสลาย คือ ระดับของบูรณภาพ (integrity) (Lluvia, Marín, & Kovač, 2012) จากปัจจัยดังนี้

ปัจจัยการก่อสร้าง เป็นการพิจารณาถึงโครงสร้างของอาคาร ซึ่งอาคารที่มีความโดดเด่น หรือรูปแบบที่สะท้อนถึงยุคของศิลปะและสถาปัตยกรรม หรืออาจเป็นอาคารที่ยังคงเหลืออยู่น้อยแห่ง

ปัจจัยด้านอายุ เป็นการพิจารณาถึงความเก่าแก่ของอาคาร ในทางสากลนิยมกำหนดอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป เป็นอาคารเก่าแต่ประเทศไทยไม่ได้กำหนดไว้

2.3.2.2 การเลือกวิธีการอนุรักษ์ (treatment)

(B.M. Feilden, 2003) การเลือกวิธีการอนุรักษ์และความเกี่ยวเนื่องกับหลายองค์ประกอบ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อบริบทของแต่ละพื้นที่ วิธีการที่ใช้ในการอนุรักษ์ประกอบด้วยแนวทางดังนี้ **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

การป้องกัน (protection) หมายถึง การดำเนินการที่ไม่รบกวนสภาพปัจจุบันของแหล่งมรดกวัฒนธรรม แต่จะต้องปกป้องมิให้เสื่อมสภาพลงมาจากสภาพเดิม

การอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง กระบวนการอนุรักษ์เพื่อป้องกันภูมิทัศน์หรือสถานที่ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ไม่ให้สูญหายหรือเปลี่ยนแปลงจากการใช้สอย เป็นการรักษาสภาพและเอกลักษณ์เดิมไว้

การสงวนรักษา (preservation) หมายถึง การรักษาให้คงสภาพโดยไม่มี การต่อเติม คงสภาพเดิม โดยสามารถเสริมความมั่นคง หรือสร้างใหม่ด้วยวิธีการและวัสดุดั้งเดิม

การบูรณะ (restoration) หมายถึง การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างที่เคยเป็นในอดีต ซึ่งสามารถเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไปโดยมีหลักฐานที่ชัดเจน การบูรณะภูมิทัศน์ หรืออาคารสถานที่ที่เสื่อมโทรมขึ้นมาใหม่ให้มีรูปแบบลักษณะที่จะบูรณะเป็นแบบดั้งเดิม

ฟื้นฟูสภาพ (rehabilitation) หมายถึง การรักษาฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์และอาคารสำคัญที่มีคุณค่าไว้ มักจะเป็นการปรับปรุงสภาพ ซ่อมแซม แต่อาจเพิ่มเติมส่วนอื่นๆได้เพื่อประโยชน์ของการใช้สอยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (U.S. Department of the Interior, 2013)

การสร้างใหม่หรือปฏิสังขรณ์ (reconstruction) หมายถึง การสร้างอาคารรูปแบบดั้งเดิมขึ้นมาใหม่หรือสถานที่ที่ประวัติศาสตร์เดิมได้สูญไป ซึ่งอาจจะไม่ได้ตั้งอยู่บริเวณเดิม แต่ต้องสร้างให้เหมือนเดิมทุกประการ โดยผ่านการศึกษาค้นคว้าจากหลักฐาน

การสงวนไว้ใช้ (reservation) หมายถึง การสงวนไว้ ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมเพียงเล็กน้อยหรือเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง

การเคลื่อนย้ายไปตั้งในพื้นที่ใหม่ (relocation) หมายถึง การย้ายอาคารจากที่ตั้งเดิมไปยังที่ใหม่ที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกว่าให้มีสภาพเหมือนเดิมมากที่สุด

การแปลหรือการสื่อความหมาย (interpretation) หมายถึง การรักษาลักษณะเดิมของสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์และอาคารที่มีความสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องนิยามความหมาย คุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์เมือง สถาปัตยกรรมเรือนแถวพื้นถิ่น และกรอบแนวคิดแนวทางการอนุรักษ์ ช่วยให้เห็นภาพว่า ภูมิทัศน์ของเมืองจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่มาพัฒนา โดยเฉพาะลักษณะเด่นของโครงสร้างชุมชน องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์อันเกิดจากการประกอบอาชีพ รูปแบบวิถีชีวิตและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการใช้สอยกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่ยังคงสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ตลอดจนกาปรับการใช้สอยที่จะส่งผลต่อภูมิทัศน์

ในส่วนต่อไปของการศึกษานี้จะนำทฤษฎีมาพิจารณาในเรื่อง องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และการใช้พื้นที่ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์กลุ่มอาคารเรือนแถวเพื่อระบุคุณค่าเรือนแถวเก่าริมน้ำประแสเพื่อการอนุรักษ์ต่อไป

บทที่ 3

ประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

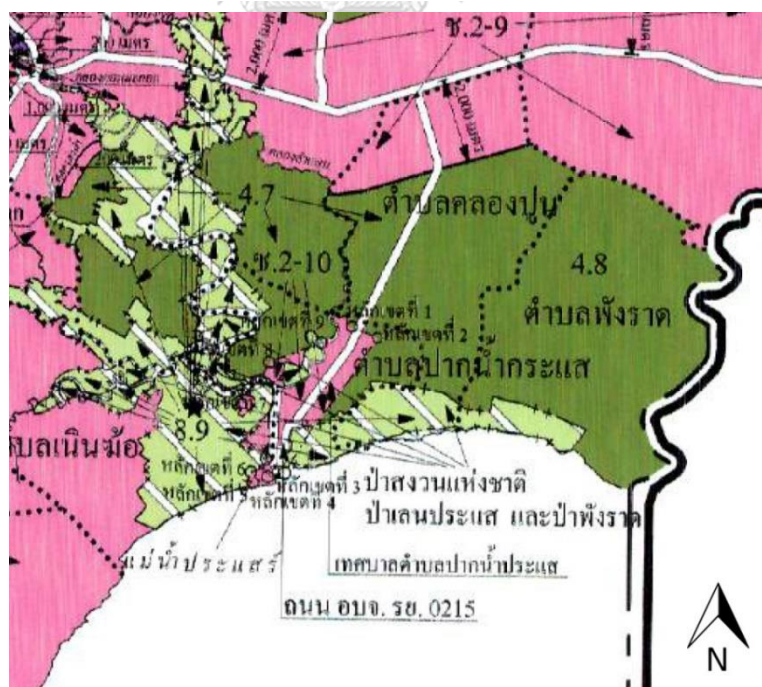
เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อม ก่อรูปกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะแสดงถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา เหตุการณ์สำคัญ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน เชื้อชาติ วัฒนธรรม องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ของชุมชน อิทธิพลและพัฒนาการทางสถาปัตยกรรม รวมถึงองค์ประกอบทั่วไปของพื้นที่กลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส

3.1 ข้อมูลทั่วไป

3.1.1 สภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของพื้นที่

3.1.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ตำบลปากน้ำกระแส มีเนื้อที่ 3,037.50 ไร่ หรือคิดเป็นพื้นที่ 4.866 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอแกลง ห่างจากจังหวัดระยองประมาณ 63 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 200 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงการติดต่อกับเขตพื้นที่อื่นของตำบลปากน้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย ดัดแปลงจากผังเมืองรวมจังหวัดระยอง, 2561

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขต ตำบลคลองปูน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขต ตำบลพังราด
ทิศใต้	ติดต่อกับเขต แม่น้ำปากน้ำประแส เชื่อมติดกับอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขต ตำบลเนินซ้อ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของปากน้ำประแส ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลลาดต่ำลงสู่อ่าวไทยทางทิศใต้ ซึ่งมีชายฝั่งทะเลเว้าแหว่งติดอ่าวไทยยาวประมาณ 1-3 กิโลเมตร มีแม่น้ำสายหลัก คือน้ำประแส ความยาวประมาณ 5-8 กิโลเมตร โดยมีต้นกำเนิดจากทิวเขาในจังหวัดจันทบุรีไหลผ่านท้องที่ต่างๆ ในอำเภอแกลง ลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำประแส มีแม่น้ำประแสกั้นเขตตำบล มีลำคลองลงสู่ทะเล มีการทำนาทุ่ง เลี้ยงปลาน้ำกร่อยริมฝั่งแม่น้ำประแส มีท่าเรือประมงขนาดใหญ่

บริเวณปากแม่น้ำเป็นชุมชนหนาแน่น เป็นแหล่งการค้าของตำบล บางพื้นที่เหมาะแก่การเกษตร เพราะดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว เป็นที่ราบดินตะกอนตื้นชับน้ำได้ดี พื้นที่ลักษณะเช่นนี้มีอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำประแส พื้นที่ชายฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นดินทรายส่วนใหญ่ บางแห่งเป็นที่ลุ่มน้ำขัง พื้นที่ลักษณะเช่นนี้มีอยู่ตลอดริมฝั่งทะเลของปากน้ำประแส เหมาะในการเพาะเลี้ยงชายฝั่งและแหล่งท่องเที่ยว

ปากน้ำประแสมีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ “แม่น้ำประแส” มีต้นกำเนิดจากเขาใหญ่ เขาอ่างฤๅไนเขาหินโร เขาอ่างกระเด็น ซึ่งไหลมาตามห้วยและคลองต่างๆ หลายสาย เช่น คลองประแส คลองปลิง ห้วยหินคม คลองเจวีต คลองตากกล้วย คลองชุมแสง คลองไผ่เหนือ ฯลฯ ได้ไหลรวมกันเรียกว่า แม่น้ำประแส มีความยาวประมาณ 45 กิโลเมตร และไหลลงสู่ทะเลที่บ้านปากน้ำประแส ตำบลปากน้ำประแส อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ปากน้ำประแสถือเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้มาด้วยความสมบูรณ์ของป่าชายเลน ที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด ป่าชายเลนปากน้ำประแส เป็นระบบนิเวศที่สำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างพื้นดินกับน้ำทะเล มีความอ่อนไหวและเปราะบาง และเปลี่ยนแปลงสภาพไปตามทิศทางการผันแปรของกระแสน้ำและคลื่นลม ในสภาวะการณ์ปกติ ป่าชายเลนทำหน้าที่เป็นแนวปราการธรรมชาติที่คอยปกป้องชายฝั่งทะเลไม่ให้ถูกทำลายจากกระแสน้ำคลื่น ป่าชายเลนปากน้ำประแสหลากหลายไปด้วยสิ่งมีชีวิตทั้งพืชน้ำและสัตว์น้ำนับชนิด (สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลปากน้ำประแส, 2559)

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ของบริเวณปากน้ำประแสตั้งที่กล่าวไปข้างต้น ส่งผลให้มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและกิจกรรม การประกอบอาชีพของประชาชน บางส่วนยังคงการทำมาหากินโดยอาศัยการประมง การกสิกรรม และการค้าเดิม ในขณะที่บางส่วนก็มีการปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง โดยในปัจจุบันบริเวณพื้นที่ชุมชนแม่น้ำประแสประสบปัญหาการขาดแรงงานในการเดินเรือประมง จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป นอกจากนี้ยังมีการปรับประโยชน์ใช้สอยบ้านเรือนแถวจำนวนหนึ่ง เพื่อใช้เป็นโฮมสเตย์ (homestay) ตลอดจนร้านค้าและพื้นที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เริ่มเข้ามาแทนที่กิจกรรมในย่านการค้าแบบดั้งเดิม

3.1.2 ลักษณะทางกายภาพทั่วไป

3.1.2.1 พื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำประแส มีทั้งสิ้น 7 ชุมชน

หมู่ที่ 1 ชุมชนตลาดตอนล่าง

หมู่ที่ 2 ชุมชนตลาดตอนบน

หมู่ที่ 3 ชุมชนดอนมะกอกกลาง

หมู่ที่ 4 ชุมชนนาซา

หมู่ที่ 6 ชุมชนแหลมสน

หมู่ที่ 7 ชุมชนเสมผู้

หมู่ที่ 8 ชุมชนตลาดตอนกลาง

3.1.2.2 ประชากร

ประชากรในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำประแส ตามข้อมูลทางทะเบียนราษฎร มีประชากรทั้งสิ้น 5,090 คน 1,888 ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เท่ากับ 1,046.03 บริเวณที่ทำการศึกษาคือพื้นที่หมู่ที่ 1 ตลาดตอนล่าง หมู่ที่ 2 ตลาดตอนบน และหมู่ที่ 8 ตลาดตอนกลาง แสดงจำนวนประชากรดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรตำบลปากน้ำประแส ปี พ.ศ. 2561

ที่มา : (ข้อมูลจาก สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลปากน้ำประแส)

หมู่ที่	ชื่อชุมชน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1	ตลาดตอนล่าง	500	510	1010	287
2	ตลาดตอนบน	617	681	1,298	609
3	ดอนมะกอกล่าง	225	249	474	190
4	นาซา	269	308	577	212
6	แหลมสน	273	286	559	196
7	แสมผู้	167	184	351	100
8	ตลาดตอนกลาง	421	409	821	294
รวม		2,463	2,627	5,090	1,888

การจำแนกตามระดับอายุของคนในชุมชนปากน้ำประแส ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดง จำนวนประชากรตำบลปากน้ำประแส ปี พ.ศ. 2561

ที่มา : (ข้อมูลจาก สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลปากน้ำประแส)

กลุ่มอายุ (ปี)	ชาย	หญิง	รวม
น้อยกว่า 1 ปี	13	17	30
1 - 10	274	262	533
11 - 20	312	324	636
21 - 30	319	344	663
31 - 40	415	381	796
41 - 50	412	426	838
51 - 60	328	347	675
61 - 70	213	273	486
71 - 80	113	155	268
81 - 90	40	71	111
91 - 100	8	6	14
มากกว่า 100 ปี	0	1	1
รวม	2,444	2,607	5,051

3.1.2.3 การประกอบอาชีพ

พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำประแส ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ติดลุ่มแม่น้ำประแส ประกอบด้วยอาชีพการทำประมง ทั้งประมงน้ำลึกลับ และประมงพื้นบ้าน การเลี้ยงปลาในกะชัง และการรับจ้างทั่วไปในอุตสาหกรรม

การทำค้าขายตั้งแต่อดีตสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและการประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว การจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าภายในชุมชน การทำอาหารทะเลแปรรูปตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน จากการรวมกลุ่มกันในตำบลปากน้ำประแส เช่น ปลากรอบสามรส กะปิ ซาใบขลุ่ย และมีทุนสนับสนุนการจัดสรรเงินงบประมาณของกลุ่มกิจการแม่บ้านตำบลปากน้ำประแส

การทำเกษตรกรรม เป็นลักษณะครอบครัวเกษตรกร เป็นการเกษตรขนาดเล็ก เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำประแสเป็นดินเค็ม ไม่เหมาะกับการทำการเกษตร พื้นที่การเกษตร ในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำประแสมีพื้นที่การเกษตรประมาณ 1,827.33 ไร่ จะเป็นการปลูกไม้ยืนต้น ประเภทมะม่วง ส่วนใหญ่พื้นที่ที่ปลูกมะม่วงจะเป็นหมู่ที่ 4 พื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกมะม่วง ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ มะม่วง มะพร้าว ฯลฯ (ข้อมูลจาก : สำนักงานเกษตรอำเภอแกลง)

3.1.2.4 การคมนาคม

การคมนาคมในตำบลปากน้ำประแส เส้นทางที่เข้าสู่ตำบลปากน้ำประแส มี 2 ประเภท คือ ทางน้ำ และทางบก รายละเอียดดังนี้

การคมนาคมทางน้ำ

ตำบลปากน้ำประแส เป็นตำบลที่เชื่อมติดกับหลายตำบล เส้นทางคมนาคมทางน้ำจะเริ่มต้นจาก ตำบลทางเกวียน ตำบลทุ่งควายกิน จนถึงตำบลปากน้ำประแส

การสัญจรทางบก ตำบลปากน้ำประแส มีเส้นทางคมนาคมทางบกในปัจจุบันด้วยการหลายเส้นทาง แยกได้ดังนี้

เส้นทางแรก เริ่มต้นตั้งเมืองแกลง ตำบลทางเกวียน ถนนสุขุมวิท (ทางหลวงหมายเลข 3) ประมาณ 10 กิโลเมตร แยกเข้าถนนสุขุมวิท (ทางหลวงหมายเลข 3162) ประมาณ 8 กิโลเมตรถึงตำบลปากน้ำประแส

เส้นทางที่ 2 เริ่มต้นจากตำบลทางเกวียน (ชุมชนเมืองแกลง) ใช้เส้นทางถนนทะเลน้อยแยกซ้ายสู่ถนนท่ากะพัก ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง แยกขวาเข้าสู่ตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ประมาณ 1 กิโลเมตร เข้าสู่ตำบลปากน้ำ ประแส หมู่ที่ 5

เส้นทางที่ 3 เริ่มต้นจากตำบลทุ่งควายกิน ฝั่งตรงข้ามกับทางเข้าอุทยานเขาชะเมาประมาณ 2-3 กิโลเมตร เข้าสู่ตำบลปากน้ำประแส หมู่ที่ 5

3.1.2.5 การจัดการขนส่งมวลชน

เทศบาลตำบลปากน้ำประแส มีการสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำ การสัญจรด้านทางบก จากพื้นที่บริเวณที่ทำการศึกษากลุ่มเรือนแถวจะมีพื้นที่ถนนที่แคบ ทางชุมชนจึงทำการจัดตั้งสมาคมเพื่อให้บริการแก่ประชาชน คือ รถจักรยานยนต์โดยสารสามล้อ บริการสำหรับประชาชนในพื้นที่ในระยะทางใกล้ๆ โดยจะมีสถานที่เป็นจุดๆ ในการรับส่งผู้โดยสาร และการจราจรทางน้ำจะเป็นลักษณะเรือรับจ้างขนาดเล็กไว้บริการให้ประชาชน สำหรับล่องเรือชมวิวทิวทัศน์บ้านเรือนและธรรมชาติ

3.2 ประวัติศาสตร์และความเป็นมา

3.2.1 เหตุการณ์สำคัญ

“ประแส” เป็นชุมชนโบราณแห่งหนึ่งของจังหวัดระยอง ไม่มีหลักฐานว่าชุมชนนี้ก่อตั้งมาตั้งแต่เมื่อใด แต่สันนิษฐานว่าน่าจะมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งจะเห็นได้จากหนังสือตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์ ที่ว่า “เมืองประแส เป็นเมืองที่ไม่มีพระครูส่วนเมืองแกลงเป็นเมืองที่มีพระครู ถ้าเชื่อตามหลักฐานดังกล่าวก็หมายความว่า ประแส ในปัจจุบันนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็มีสภาพเป็นเมืองมาแล้ว” (เฉลิม ราชบุรี, 2545)

“ประแส” นับได้ว่าเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของไทย โดยในอดีตประแสเป็นพื้นที่ที่พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่หลายพระองค์ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ กล่าวคือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อครั้งจะผ่านไปเมืองจันทบุรี นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เสด็จพระราชดำเนินประแส ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2427 โดยได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรชุมชนริมน้ำประแส เสร็จมาประทับที่บ้านหลวงอินอาวุธ (ผู้บังคับการทหารเมืองแกลงในอดีต) ซึ่งในปัจจุบันบ้านแห่งนี้มีอายุกว่า 100 ปี ตลอดจนรัชกาลที่ 5 ได้ทรงสร้างวัดสมมติเทพฐาปนารามประกอบกับพระเจดีย์เดิม บริเวณแหลมสนฝั่งขวาของแม่น้ำประแสอีกด้วย นอกจากนี้เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินปากน้ำประแส เพื่อทรงประกอบพิธีเปิดศาลกรมหลวงชุมพร เขตอุดมศักดิ์ พระบิดาแห่งราชนาวีไทย

3.2.2 การตั้งถิ่นฐานสภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของพื้นที่ในอดีต

3.2.2.1 การตั้งถิ่นฐานและสภาพแวดล้อม

จากหลักฐานสำคัญนั้นคือ พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2427 ได้บันทึกถึงสภาพพื้นที่ปากน้ำประแสไว้ว่า “ชุมชนปากน้ำประแสนั้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีบ้านเรือนหลายร้อยหลังคาเรือน”

นอกจากนี้จากรายงานตรวจราชการของสาธารณสุขุมนชลจันทบุรี ลงวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 ซึ่งการตรวจราชการดังกล่าว ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวปากน้ำประแสในช่วงปี พ.ศ. 2470-2480 ดังนี้

ตำบลปากน้ำประแสตั้งอยู่ในคลองประแสทางทิศเหนือ ห่างฝั่งทะเลประมาณ 10 เส้น สภาพสถานที่ตั้งของชุมชนประแสทั้งหมดส่วนใหญ่ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำประแส (ฝั่งหน้าออกทะเล) ทางฝั่งขวามือเป็นเขตพื้นที่ของตำบลเนินซ้อไม่มีบ้านคน สภาพการตั้งบ้านเรือนเป็นการตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามแนวริมน้ำ จากเหนือบริเวณปากคลองหนองโพง เรียบริมน้ำเรื่อยไปตลอดจนถึงปากแม่น้ำแล้วก็ข้ามไปมีบ้านเรือนที่ฝั่งแหลมสน การปลูกบ้าน ปลูกหันหน้าเข้าหากัน มีทางเดินหรือสะพานไม้คั่นกลางตลอดหัวจนท้าย ระยะบริเวณนี้จะมีถิ่นชาวจีน เป็นย่านการค้า สภาพบ้านเรือนจะมีหลังคาคลุมออกมาถึงสะพานและทางเดิน การเดินในบริเวณนี้จึงไม่ต้องกลัวแดด แต่ไม่คุ้มฝน ถ้าเดินตอนกลางทางเดินพอนบ้านคนจีน ซึ่งเป็นทางดินบางส่วนแล้วจะถึงย่านกลาง เป็นทางดินมีบ้านสองฟากเช่นเดิม อีกประมาณ 100 เมตรเศษ มีทางแยกไปวัดตะเคียนงาม มีบ้านคนประปราย ส่วนทางตลาดเมื่อตรงไปทางใต้ตามบ้านคนเป็นสะพานไม้แล้วไปลงทางดิน

ลักษณะการปลูกบ้านเรือน ตำบลนี้เป็นตลาดประชุมการค้าขายหนาแน่น บ้านเรือนตั้งอยู่สองฟากสะพานและถนน เป็นตอนๆ ตำบลนี้อยู่ชายน้ำจึงต้องอาศัยสะพานเป็นจำนวนมาก นับว่าจังหวัดระยอง นอกจากตำบลท่าประดู่ที่ตั้งจังหวัดแล้ว ตำบลปากน้ำประแสเป็นที่ประชุมการค้าขายและบ้านเรือนราษฎรมากกว่าที่ใดๆ ตามสำมะโนครัวสำรวจปี พ.ศ. 2472 มีพลเมืองชาย 899 คน หญิง 777 คน รวม 1776 คน มีบ้าน 257 หลัง แต่น่าเสียดายการปลูกสร้างบ้านเรือนไม่ได้ลักษณะสุขาภิบาล บางตอนปลูกชิดถนนเหลือที่ว่างบนถนนเพียง 1 เมตรเศษๆ มีดทับอั้มมาก และทั้งสะพานที่ผู้คนสัญจรไปมา ต่างชำรุดทรุดโทรมมากน่าเกรงอันตรายในการเดินและมีระยะยาว นอกจากนี้มีถนนตัดใหม่อีกสายหนึ่ง ทางไปโรงสีพระแกลงแก้วเกล้า ถนนนี้เพียงมีบ้านเรือนปลูกสร้างเพียง 2-3 หลัง เช่น บ้านนายถุงใหญ่ พูนศิลป์ ถนนเส้นนี้ยังพอจะแก้ไขการร่นถอยระยะให้ดีขึ้น เพราะยังมีพื้นที่ข้างๆ ถนนอีกมาก หน้าที่ผู้ปกครองท้องที่จะต้องวางหลักแนวขยายเขตถนนให้กว้างอย่างน้อย 4 วาขึ้นไป ก็อย่าให้ผู้ใดปลูกรุกล้ำ¹

¹ รายงานของสาธารณสุขุมนชลจันทบุรีต่อสมุหเทศาภิบาลมณฑลจันทบุรี ลงวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติจังหวัดจันทบุรี

ตลาดปากน้ำประแสเป็นตลาดใหญ่ที่สุดในเวลานั้น การค้าเป็นการค้าทั้งการขายและรับซื้อ การขายเป็นการขายสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นการค้าทั้งปลีกและส่ง ตลอดจนทำการรับซื้อสินค้าพื้นเมืองและของป่าเพื่อนำส่งขาย โดยเฉพาะกรุงเทพ อีกทั้งเป็นตลาดอาหารสด เพราะเป็นแหล่งผลิตด้วย การผลิตน้ำอัดลมด้วยขวดชนิดมีฝาจับ ในตลาดมีร้านขายอาหาร ก๋วยเตี๋ยว ร้านกาแฟ ร้านขนมไทย มีโรงตีเหล็กอยู่ในซอยวัดตะเคียนและในตลาด มีร้านตัดเย็บเสื้อผ้าทั้งของชายและหญิง มีร้านเสริมสวย ร้านตัดผมชาย มีโรงยาฝิ่น การค้าในสมัยนั้น ผู้ค้าจะต้องมีชื่อยี่ห้อการค้า และเพื่อความสะดวกจะต้องเป็นภาษาจีน ซึ่งในสมัยนั้นถือว่าเป็นภาษาการค้า เฉพาะที่ตลาดประแส มีองค์กรงสีของคนจีนดำเนินการผูกขาดรับ-ส่งสินค้าระหว่างร้านค้ากับเรือสวนค้า มีศาลเจ้า โรงเจ (เทศบาลตำบลเมืองแกลง, 2546)

ภาพที่ 6 แสดงภูมิทัศน์ของชุมชนริมแม่น้ำประแส ในปี พ.ศ.2479

ที่มา : ถ่ายเมื่อ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1936 Pendleton, Robert Larimore: UWM Libraries,USA

ภาพที่ 7 แสดงภูมิทัศน์การโอบล้อมของเรือนแถวไม้เก่าริมน้ำประแส พ.ศ.2479
ที่มา : ถ่ายเมื่อ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1936 Pendleton, Robert Larimore: UWM Libraries,USA

การคมนาคมในตลาดปากน้ำประแสในอดีต ด้านในเดิน ด้านแม่น้ำใช้เรือ เป็นเรือแจวพาย เรือยนต์มีบ้าง ทางเดินกลางตลาดหัวจดท้ายตลาดตทะเลนั้น เป็นทางเดินดินสลับสะพานเป็นระยะ สะพานเป็นสะพานไม้กระดาน 2 แผ่น พาดตามยาวต่อเนื่องกันไปโดยตลอด การคมนาคมของคนต่างตำบลทางเหนือและตะวันตก ส่วนมากจะมาเรือแจว มีเดินบ้าง มาด้วยเกวียนจอดที่วัดแหลมสน มีการสัญจรเรือรับส่งคนโดยสารระหว่างปากน้ำประแสกับตลาดสามย่าน²

3.2.2.2 สภาพเชื้อชาติของประชากร

ในเรื่องเชื้อชาติของประชากรในประแสในอดีตเป็นเชื้อชาติจีนเกือบร้อยละห้าสิบ อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกว่าเป็นคนไทย ในพื้นที่ทางตอนล่างคือบริเวณใกล้ปากแม่น้ำ โดยมากเป็นที่อยู่ของชาวจีนที่มีเชื้อจีนไหหลำ ตอนกลางที่เป็นย่านการค้า เป็นจีนแต้จิ๋ว มีแคะฮกเกี้ยน กวางตุ้ง (เฉลียว ราชนบุรี, 2545)

² เมื่อวันอาทิตย์ที่ 14 กันยายน 2546 ท่านผู้เขียนในวัย 79 ปี ผู้เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของชาวบ้านปากน้ำประแส บวชจำพรรษา ณ วัดสรวนารัตนธรรมาราม มีความยินดีมอบบทความนี้เป็นวิทยาทาน และมีความพอใจที่จะไม่เปิดเผยชื่อและภาพของท่านสู่สาธารณะ

3.2.2.3 การประกอบอาชีพ

สำหรับในเรื่องการประกอบอาชีพ ทำประมงเป็นหลัก คือ ทำโป๊ะ แต่โป๊ะขนาดกลาง การหาปลาแบบเรือตังเกมีเรือยนต์ลาก และการประกอบอาชีพการเกษตร ทำสวน ส่วนคนจื๋นกับคนไทยบางส่วน จะทำการค้าขาย

3.2.3 ลักษณะเด่นของกิจกรรมทางวัฒนธรรม

กิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนปากน้ำประแสที่มีการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง คือ ประเพณีทอดผ้าป่ากลางน้ำ ซึ่งจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี เป็นการทอดผ้ากลางแม่น้ำประแส และมีการวางพุ่มผ้าป่าไว้ตามบ้านเรือนประชาชน เพื่อให้พระสงฆ์ไปทอดผ้าตามสลากที่ได้ มีทั้งการจัดงานในเวลากลางวันและกลางคืน โดยมีการแข่งเรือพาย ประกวดร้องเพลง จัดดนตรี ชมงาน เป็นต้น ในปัจจุบันยังคงมีการจัดงานทอดผ้าป่ากลางน้ำ แต่อาจจะไม่ได้มีการจัดกิจกรรมอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เหมือนเมื่อครั้งในอดีต

นอกจากประเพณีทอดผ้าป่ากลางน้ำแล้ว ยังมีประเพณีสำคัญของชุมชนปากน้ำประแส อาทิเช่น ประเพณีเทศกาลงานวันไหล เป็นประเพณีจัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี โดยมีการรดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุ จัดให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ร่วมงาน

ประเพณีหล่อเทียนและแห่เทียนจำนำพรรษา เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงก่อนวันเข้าพรรษา โดยมีการหล่อเทียนจำนำพรรษา พร้อมการตกแต่งเทียนพรรษาและเดินขบวนแห่ร่วมกับหน่วยงาน ในเขตพื้นที่และประชาชน เพื่อนำไปถวายวัดในเขตเทศบาลฯ

ในปัจจุบันในชุมชนปากน้ำประแสมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบอื่น นอกจากงานประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมา กล่าวคือ เป็นการจัดกิจกรรมอันเกิดจากความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ที่ได้รับการจัดขึ้นประกอบด้วย ถนนสายวัฒนธรรม “ประแส สร้างสุข” ซึ่งได้จัดทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2559 และการจัดนิทรรศการ “วัฒนธรรมล้ำค่า เปิดตำราเมืองประแส” ณ พิพิธภัณฑ์บ้านปากน้ำประแส

นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีการรื้อฟื้นการเล่น และการแสดงพื้นบ้าน เช่น การแสดงลำตัด การแสดงกลองยาว การแสดงนางครก นางสาวการแสดง การแสดงหุ่นปากกว้าง เป็นต้น

ตลอดจนรวบรวมภูมิปัญญา และข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในอดีต อาทิ การรวบรวมสูตรอาหารท้องถิ่น การใช้รถสามล้อและเรือในการสัญจร ซึ่งในปัจจุบันกิจกรรมในชุมชนที่ได้รับการสืบทอด และฟื้นฟูขึ้นเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมชมพื้นที่เป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 8 ประเพณีทอดผ้าป่ากลางน้ำ พ.ศ. 2511

ที่มา : คุณกฤษดาโชค เศรษฐกิจ, 2561

ภาพที่ 9 บรรยากาศการร้องเล่นในเรือ งานผ้าป่ากลางน้ำ มีเรือประมงนำเรือมาจอดลอยลำ

เพื่อให้ชาวบ้านอาศัยใช้เป็นพื้นที่ที่ชมการแสดง พ.ศ. 2519

ที่มา : คุณกฤษดาโชค เศรษฐกิจ, 2561

บทที่ 4

ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรม การใช้สอยพื้นที่ และการประเมินสภาพในปัจจุบัน

ในการทำความเข้าใจกลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์นั้น ประเด็นสำคัญประเด็นแรกที่จะทำการศึกษาคือ **ลักษณะทางภูมิทัศน์ของกลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำ** ที่สอดคล้องสัมพันธ์ไปกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยศึกษาผ่านแบบแผนการวางผังชุมชน และองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อม องค์ประกอบทางกายภาพ การใช้พื้นที่ริมน้ำและถนน

ประเด็นต่อมาคือ **ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มเรือนแถว** ซึ่งในที่นี้จะศึกษาลักษณะทั่วไปของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ประเด็นสุดท้ายที่จะทำการศึกษาคือ **การใช้สอยพื้นที่ในบริเวณกลุ่มเรือนแถว** ความหนาแน่นในการประกอบกิจกรรมภายในชุมชน ที่ยังคงมีการรวมตัวเกิดกิจกรรมดั้งเดิมและกิจกรรมใหม่

4.1 ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์

กลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส จังหวัดระยอง ตั้งอยู่บริเวณฝั่งซ้ายของปากแม่น้ำประแสออกสู่อ่าวไทย เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนแหล่งป่าไม้ชายเลนและแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของจังหวัดระยอง ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ในลักษณะ เนินดิน คูน้ำ บึง และหนองน้ำ มีองค์ประกอบทางธรรมชาติที่สำคัญคือ ป่าชายเลนและมีพืชพรรณท้องถิ่นที่มีความอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำประแสเป็นจุดของการเชื่อมต่อระหว่างกระแสน้ำจืดที่ไหลมาปะทะกับน้ำทะเลในอ่าวไทย จนกลายเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่ติดกับทิศตะวันออกของอ่าวไทย ทำให้ปากน้ำประแสเป็นบริเวณที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และแหล่งคมนาคมที่สำคัญในอดีต เนื่องจากแม่น้ำมีความลึกที่ปากน้ำพอที่เรือขนาดกลางจะเข้าออก และจอดเทียบท่าได้โดยสะดวก จึงทำให้สามารถใช้การสัญจรทางเรือติดต่อกับกรุงเทพมหานครได้สะดวก อีกทั้งมีแนวแม่น้ำด้านในกว้างขวางสะดวกต่อการลำเลียงสินค้า ส่งผลให้เกิดการตั้งชุมชนริมน้ำประแส มีผู้คนย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มชาวจีนเริ่มย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำการค้าขายและการประมงเริ่มเมื่อราวปี พ.ศ. 2424 (เทศบาลตำบลเมืองแกลง, 2546)

ภาพที่ 10 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงชุมชนปากน้ำประแส พ.ศ. 2555 จากภาพจะเห็นชุมชนริมน้ำประแสตั้งอยู่
ทางซ้ายของภาพตามแนวริมน้ำประแส

ที่มา : ภาพจากเพจ facebook ณ ปากน้ำประแส แกลง จ.ระยอง

ภาพที่ 11 ภาพกลุ่มเรือนแถวไม้ริมน้ำประแส พ.ศ. 2479

ที่มา : ดร. โรเบิร์ต ลาริมอร์ เพนเดิลตัน นักวิทยาศาสตร์ทางดินและการเกษตร ชาวอเมริกัน ซึ่งเข้ามาปฏิบัติงานใน
ฐานะที่ปรึกษาของกรมเกษตรและการประมง กระทรวงเกษตรราธิการในขณะนั้น. University of Wisconsin-

Milwaukee Libraries, ประเทศไทย 2479

ภาพที่ 12 ภาพเรือนงาไม้ริมแม่น้ำประแสในช่วงปี พ.ศ. 2511
ที่มา : ภาพเก่าจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนประแส, 2561

ภาพที่ 13 ภาพกลุ่มเรือนงาไม้ริมน้ำประแส พ.ศ. 2561
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 14 ภาพแสดงการตั้งภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนริมน้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จากการลงสำรวจพื้นที่ศึกษาพบลักษณะเฉพาะทางด้านภูมิทัศน์ชุมชน 3 ประเด็นสำคัญ อันได้แก่ 1) แบบแผนการวางผังชุมชนและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อม 2) องค์ประกอบทางกายภาพ 3) ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถว โดยประเด็นต่างๆมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 แบบแผนการวางผังชุมชนและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อม

จากสภาพภูมิประเทศบริเวณปากน้ำประแสที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นท่าเรือสำคัญ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น การตั้งบ้านเรือนในชุมชนจะวางตัวเรียงรายกันไปตามแนวริมน้ำ จากทิศเหนือ บริเวณปากคลองแม่น้ำประแส เรียบริมน้ำเรื่อยไปตลอดจนถึงปากอ่าว กลุ่มเรือนแถวไม้บางหลังยังคงตั้งอยู่บนผืนน้ำ แต่บางส่วนถูกปรับมาตั้งอยู่บนพื้นดิน เนื่องจากมีการถมดินในบริเวณพื้นที่ริมน้ำ เรือนแถวไม้ส่วนใหญ่จะปลูกหันหน้าเข้าหากัน มีทางเดินหรือสะพานไม้คั่นกลางตลอดตั้งแต่หัวจรดท้ายชุมชน เป็นจุดเชื่อมต่อทางสัญจรของเรือนแถวไม้ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย ทำการค้า และการให้บริการของชาวจีน ลักษณะสะพานไม้แต่เดิมจะปูกระดานตามยาว

นอกจากเรือนแถวริมน้ำประแสจะได้รับการจัดวางให้สัมพันธ์ไปตามแนวริมน้ำประแส เรือนแถวเหล่านี้ยังได้รับการออกแบบให้สอดคล้องไปกับภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยมีการคำนึงถึงเรื่องแสงแดด ทิศทางของลมทะเล และลมประจำฤดู นอกจากนี้ ในการกำหนดช่วงเวลาก่อสร้าง ยังคำนึงถึงการเกิดน้ำขึ้นน้ำลง ตลอดจนการขนส่งวัสดุอุปกรณ์มาจากทางน้ำอีกด้วย

ภาพที่ 15 การวางผังชุมชนและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อม เป็นท่าเทียบเรือขัวญเจริญราวปี พ.ศ. 2510 และการตั้งบ้านเรือนที่วางตัวเรียงรายกันไปตามแนวริมน้ำ
ที่มา : พิพิธภัณฑสถานปากน้ำประแส, 2561

จากการประเมินสภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า

ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวประมงที่สัมพันธ์กับการทำประมงและการขนส่งทางน้ำลดลง ส่งผลให้ผู้อาศัยเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ทำการต่อเติมอาคารและการปรับประโยชน์ใช้สอยภายในอาคาร ที่ปิดกั้นจากพื้นที่ริมน้ำตลอดจนพื้นที่บริเวณแนวต้นไม้ริมคลอง

ภาพที่ 16 ภาพตัดและตำแหน่งเรือนแถวที่ตั้งอยู่บนผืนน้ำ แสดงให้เห็นถึงวางผังชุมชน และองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อม

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 17 ตัวอย่างของเรือนแถวที่ตั้งอยู่บนผืนน้ำ แสดงให้เห็นถึงการวางผังชุมชนในปัจจุบัน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.2 องค์ประกอบภูมิทัศน์และการใช้พื้นที่ที่สัมพันธ์กับทางสัญจรทางน้ำ-ทางบก

ลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบทางกายภาพภูมิทัศน์และการใช้พื้นที่ของเรือนแถวที่สัมพันธ์ไปกับเส้นทางสัญจรทั้งทางน้ำและทางบก มีดังนี้

4.1.2.1 การเชื่อมต่อระหว่างถนนการค้าสายหลักและโครงข่ายทางเดินตรอก

ถนนสายหลักคือ เส้นทางเลียบริมแม่น้ำซึ่งทำหน้าที่ เป็นแกนกลางสำคัญก่อให้เกิดความเป็นย่านการค้าและย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ดูจากภาพที่ 20)

ถนนซอยคือ เส้นทางที่มีความสำคัญรองลงมา เป็นทางสัญจรที่เชื่อมกลุ่มเรือนแถว บนถนนหลายทั้งสายหลักไปยังพื้นที่พักอาศัยและที่ทำการเกษตร ตลอดจนเชื่อมต่อไปยังถนนเฉลิมบูรพาชลทิตที่วางตัวขนานไปกับถนนเลียบริมแม่น้ำประแส และเชื่อมต่อไปยังสะพานประแสสิน (ดูจากภาพที่ 21)

ตรอกคือ ทางสัญจรขนาดเล็ก เป็นทางสัญจรเฉพาะของคนในพื้นที่ชุมชนเชื่อมไปยังบ้านเรือนด้านใน เชื่อมไปสู่กลุ่มเรือนแถวริมน้ำ และเชื่อมไปสู่พื้นที่สาธารณะริมน้ำ เช่น ศาลเจ้าตรอก จะมีขนาดแตกต่างกัน บางตรอกรถยนต์ไม่สามารถผ่านได้แต่รถพวงสามล้อสามารถผ่านได้ บางตรอกเป็นทางเดินเท้าเพียงอย่างเดียว (ดูจากภาพที่ 18)

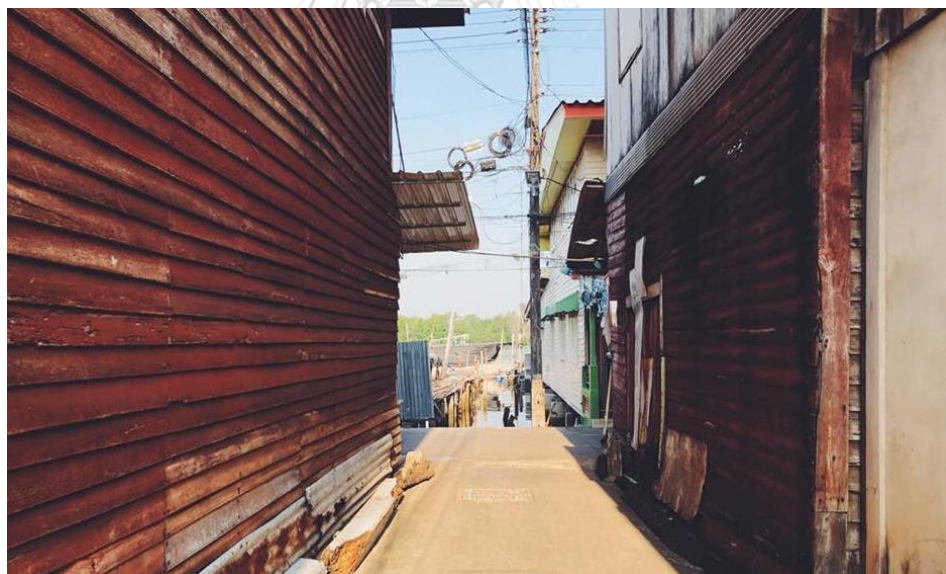

ภาพที่ 18 บรรยากาศถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2560

ภาพที่ 19 ถนนซอยที่เชื่อมระหว่างถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2560

ภาพที่ 20 ตรอกขนาดเล็กที่เชื่อมระหว่างถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส
ที่มา : จิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2560

จากการประเมินสภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า

การสัญจรทางบกของชุมชนริมน้ำประแสประกอบด้วยถนนสายหลักเลียบริมแม่น้ำประแส ถนนซอย และทางเดินเท้า หรือ “ตรอก” ที่แยกเข้าไปสู่บ้านเรือนและพื้นที่สาธารณะริมน้ำพบว่า จากการเปลี่ยนแปลงทางสัญจรทางน้ำมาเป็นการสัญจรทางบก โดยเฉพาะนับตั้งแต่มีการตัดถนนในปี พ.ศ. 2518 สะพานไม้ได้ถูกเปลี่ยนเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กแทน ส่งผลให้พื้นที่การสัญจรทางน้ำถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากผู้คนนิยมที่จะใช้ทางสัญจรทางบก เดินทางโดยรถยนต์และรถมอเตอร์ไซด์สามล้อมากกว่าการเดินทางโดยเรือ

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังพบว่าผู้คนยังมีการใช้สอยพื้นที่ถนนสายหลัก ซึ่งเป็นย่านการค้ามีจุดรวมกิจกรรม (node) กระจายตัวในพื้นที่ อาทิ ตลาดเช้าประแส แผงการค้าริมทาง บริเวณสี่แยกและหัวมุมถนนจะเป็นที่คนในชุมชนมาพบปะกัน และทางเดินตรอกที่เชื่อมจากถนนสายหลักเข้าไปในพื้นที่ตรอกศาลเจ้า ยังคงกลืนอายุบรรยากาศดั้งเดิมแม้ว่าจะไม่คึกคักเหมือนแต่ก่อน

ภาพที่ 21 บรรยากาศตลาดเช้าประแสและแผงการค้าริมทาง บริเวณหัวมุมถนนจะเป็นที่คนในชุมชนมาพบปะกัน
ที่มา : จิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2560

ภาพที่ 22 บรรยากาศตลาดเช้าประแสและแผงการค้าริมทาง บริเวณหัวมุมถนนจะเป็นที่คนในชุมชนมาพบปะกัน
ที่มา : จิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2560

ภาพที่ 23 บรรยากาศทางเดินตรอกที่เชื่อมจากถนนสายหลักเข้าไปในพื้นที่ตรอกศาลเจ้า
ที่มา : ผู้วิจัย, 2560

ภาพที่ 24 ผังแสดงการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจรทางบกชุมชนริมน้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.2.2 พื้นที่ “หน้าบ้าน” และ “หลังบ้าน” ได้รับการเปลี่ยนไปตามทางสัญจรทางน้ำและทางบก

ในอดีต เมื่อผู้คนในชุมชนใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก “หน้าบ้าน” คือบริเวณชานบ้านที่ยื่นออกสู่น้ำประแส ซึ่งมักจะใช้เป็นท่าขนสินค้าทางเรือ รวมถึงบางจุดใช้ทำกิจการเรือเมล์ที่แล่นผ่านชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก จึงทำให้เรือนแถวทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำถูกต่อยื่นออกไปในแม่น้ำ เพื่อรองรับการทำประมงและการขนส่งสินค้าจากเรือขนาดใหญ่ที่เข้ามาเทียบท่า

แต่เมื่อความเจริญเข้ามาราวปี พ.ศ. 2521 ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงของการสัญจร มาเป็นการสัญจรทางบก จากนั้น “หลังบ้าน” กลายเป็นบริเวณที่หันเข้าหาแม่น้ำประแส และ “หน้าบ้าน” เปลี่ยนเป็นบริเวณตริมนถนนแทน

ภาพที่ 25 การใช้สอยพื้นที่บริเวณหน้าบ้านที่ตริมนแม่น้ำและภูมิทัศน์ ราวในปี พ.ศ. 2511

ที่มา : พิพิธภัณฑสถานปากน้ำประแส, 2560

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการประเมินสภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า

เมื่อมีการปรับพื้นที่ “หน้าบ้าน” ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐาน ไปเป็นพื้นที่ “หลังบ้าน” อันเป็นผลมาจากการตัดถนนเกิดขึ้น อาจทำให้มองเห็นได้ว่าพื้นที่หน้าบ้านของเรือนแถวริมน้ำประแสมีทั้งสองด้าน คือทั้งด้านริมน้ำและด้านริมถนน ซึ่งการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดพื้นที่ที่มีความน่าสนใจ เช่น พื้นที่ชานเรือนริมน้ำที่ยังใช้ในการประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และพื้นที่รับส่งสินค้าและทำการประมง ที่ในปัจจุบันถูกปรับเปลี่ยนมาใช้ในการประกอบกิจกรรมอื่นทั้งเพื่อการอยู่อาศัย

เรือนแถวบางหลังรวมถึงอาคารก่อสร้างใหม่ที่ไม่ได้คำนึงถึงพื้นที่ “หน้าบ้านและหลังบ้าน” เกิดการตัดขาดและลงลิ้มวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์กับย่านการค้าและพื้นที่ริมน้ำ ทำให้ภูมิทัศน์ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบอีกด้วย

ภาพที่ 26 ภูมิทัศน์เรือนแถวริมแม่น้ำประแสบริเวณชานใช้ทำกิจกรรมดักสัตว์น้ำ เป็นวิธีแบบยกยอและจอดเทียบท่าเรือประมง
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.2.3 “พื้นที่ใต้ชายคา”

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งขององค์ประกอบอาคารที่ช่วยให้เกิดพื้นที่ทำการค้ารวมทั้งช่วยกำหนดภูมิทัศน์ที่น่าสนใจของชุมชนริมน้ำประแสคือ ชายคาของเรือนแถวที่ยื่นออกสู่ถนน เนื่องจากเดิมเคยเป็นพื้นที่ทำการค้าขายของชาวจีน ตัวเรือนจึงมีการยื่นชายคาออกมาเพื่อบังแสงแดดให้กับผู้คนที่มาจับจ่ายสินค้าบริเวณสะพานไม้ (ถนนสายหลัก) ในเวลากลางวัน อีกทั้งชายคายังป้องกันแสงแดดส่องที่จะเข้าสู่ตัวอาคาร ตลอดจนช่วยกันลมกันฝนในช่วงฤดูมรสุม ซึ่งจะมีค้ำยันรับน้ำหนักหลังคาที่ลาดชันเพื่อคลุมพื้นที่ด้านหน้าของเรือนแถว

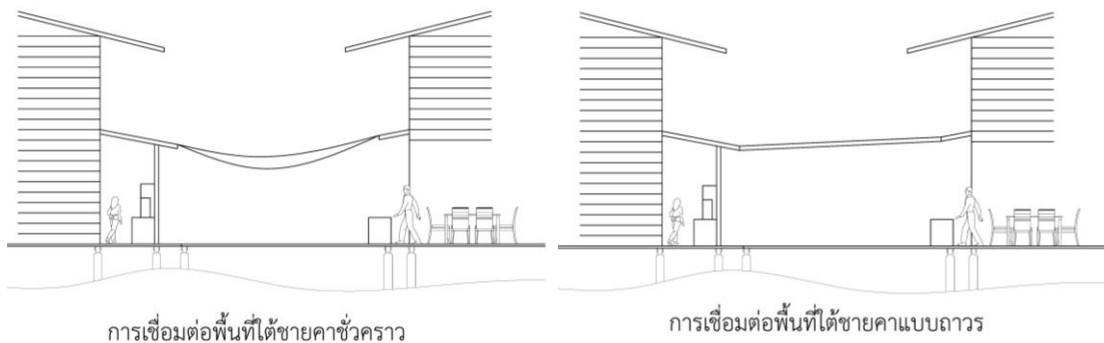

ภาพที่ 27 ลักษณะพื้นที่ได้ชายคาและรูปแบบของชายคาที่ยื่นออกสู่สะพานไม้ ในปีพ.ศ. 2518

ที่มา : พิพิธภัณฑสถานชนปากน้ำประแส, 2561

จากการประเมินสภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า

ปัจจุบัน นอกจากอาคารยังคงรูปแบบชายคาแบบดั้งเดิมแล้ว ยังมีการสร้างหลังคาชายคาในลักษณะใหม่ที่ยื่นคลุมพื้นที่ถนน เชื่อมต่อระหว่างเรือนแถวทั้งสองฝั่ง เพื่อให้ร่มเงากับพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมการค้าและการพบปะกัน ลักษณะของชายคาทั้งแบบดั้งเดิมและแบบต่อเติมขึ้นใหม่นับว่าเป็นภูมิทัศน์ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส แต่ปัจจุบันบางหลังใช้ชายคาแบบใหม่ที่เป็นกันสาดวัสดุเมทัลชีทโค้งแบบถาวร และผ้าใบแบบชั่วคราวเข้ามาทดแทน ทำให้เกิดภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงามแม้จะมีความกลมกลืน นอกจากนี้พื้นที่ได้ชายคาแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของมุมมองระหว่างทางของถนน โดยมีกลุ่มอาคารเรือนแถวเป็นจุดนำสายตาที่น่าสนใจอยู่ในพื้นที่

ภาพที่ 28 รูปแบบการปรับเปลี่ยนหลังคาชายคาในลักษณะใหม่ที่ยื่นคลุมพื้นที่ถนน เชื่อมต่อระหว่างเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

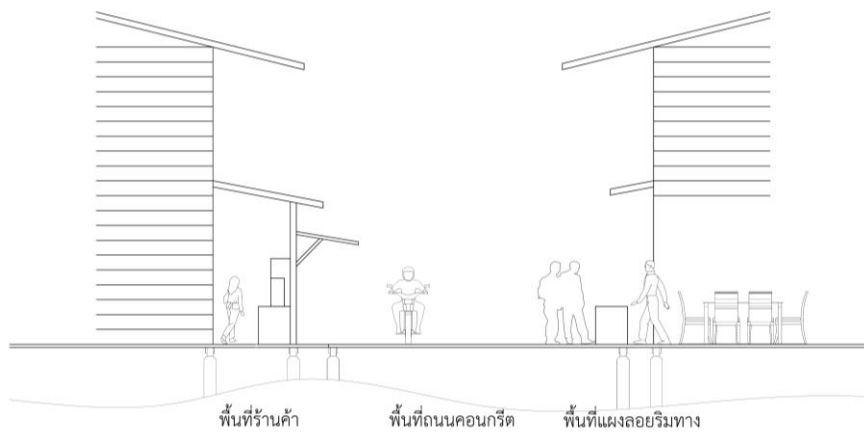

ภาพที่ 29 ลักษณะของการใช้สอยพื้นที่ได้ขยายคาที่เชื่อมต่อออกมาคลุมพื้นที่ถนน
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 30 ลักษณะของการใช้สอยพื้นที่ได้ขยายคาเดิมและรูปแบบขยายคาใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

พื้นที่ได้ขายคาถูกใช้เป็นพื้นที่กิจกรรม **แผงการค้าริมทาง (pedestrian mall, transit mall)** เชื่อมพื้นที่ภายในเรือนแถวย่านการค้ากับถนนสายหลัก ซึ่งผู้คนในชุมชนจะทำขนมอาหาร ผลิตภัณฑ์ของฝาก สินค้าพื้นบ้านออกมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เป็นพื้นที่กิจกรรมที่จะทำให้ผู้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวพูดคุย พบปะ และสร้างรายได้ให้คนในชุมชน อีกทั้งยังทำให้พื้นที่มีชีวิตชีวา

ภาพที่ 31 แสดงกิจกรรมการตั้งแผงการค้าริมถนนหน้าอาคารเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 32 ภาพแสดงกิจกรรมการตั้งแผงการค้าริมถนนหน้าอาคารเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2560

4.1.2.4 “ ศาลเจ้าประจำตระกูล” ศาสนสถานและพื้นที่สาธารณะริมน้ำ

จากการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในชุมชนส่วนใหญ่มีเชื้อชาติจีน ที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายและทำการประมง ส่งผลให้ในพื้นที่ชุมชนริมน้ำประแสมีการสร้างศาลเจ้าเกิดขึ้นหลายแห่ง โดยสร้างเป็นศาลประจำตระกูลและแยกออกตามเชื้อชาติได้เป็นศาลเจ้าของคนกลุ่ม ฮกเกี้ยน ไทหล่า แต่จิ๋ว แคะ มีจำนวนทั้งสิ้น 6 ศาล ศาลเจ้าแต่ละแห่งยังคงได้รับการนับถือและการประกอบพิธีกรรมจากผู้อาศัยในพื้นที่มาจนถึงในปัจจุบัน นอกจากศาลเจ้าจะเป็นสถานที่แห่งความเชื่อศรัทธาแสดงถึงเอกลักษณ์ชุมชนแล้ว ยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่แสดงถึงความเชื่อมต่อพื้นที่ริมแม่น้ำ ประแสที่ประชาชนสามารถเดินผ่านตรอก เข้ามาสู่พื้นที่ริมน้ำและสามารถมองเห็นภูมิทัศน์อันงดงามของแม่น้ำประแสได้

ศาลเจ้าที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ชุมชนริมน้ำประแสคือ ศาลเจ้าพ่อประแส เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่เคารพสักการะของชาวไทย เชื้อสายจีนและชาวประมงประแส ศาลเจ้าพ่อประแสตั้งอยู่ริมน้ำชุมชนตอนล่าง จากเรื่องเล่าต่อกันมาว่า องค์เจ้าพ่อประแสองค์เดิมนั้นท่านลอยน้ำมา ส่วนองค์ปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่ เมื่อเรือประมงต้องออกทะเลนอกจากจะจุดประทัดสักการะเสด็จเตี้ยกรมหลวงชุมพรแล้ว ก่อนพ้นปากแม่น้ำก็ต้องจุดประทัดสักการะเจ้าพ่อประแส เพื่อความเป็นสิริมงคล

จากการประเมินสภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า

ในปัจจุบัน สถานการณ์ประมงประแสซบเซาลงอย่างมาก ทำให้ความสำคัญของศาลเจ้ามีบทบาทน้อยลง ผู้คนที่มาไหว้ศาลเจ้าพ่อประแสและศาลเจ้าแห่งอื่นในพื้นที่ลดน้อยลงอย่างต่อเนื่องจนเกิดความซบเซา แม้จะมีพิธีไหว้เจ้าและประเพณีที่คนในชุมชนปฏิบัติสืบทอดกันมาทุกปี จึงเกิดความคึกคักบางช่วงเวลา แต่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่มักจะไม่ได้รับรู้ถึงพื้นที่ศาลเจ้าริมแม่น้ำ เนื่องจากการเข้าถึงได้ยากของพื้นที่ ซึ่งต้องเดินผ่านตรอกขนาดเล็ก จึงทำให้ศาลเจ้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะริมน้ำเป็นพื้นที่ขมวิริมน้ำ เกิดการใช้งานอย่างเงียบเหงาทั้งที่เป็นจุดที่น่าสนใจของพื้นที่ชุมชนริมน้ำประแส

ภาพที่ 33 ผังแสดงที่ตั้งศาลเจ้าประจำตระกูล ซึ่งเป็นศาสนสถานและเป็นพื้นที่สาธารณะริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.2.5 พื้นที่สาธารณะใช้ในการประกอบกิจกรรมชุมชน

พื้นที่จัดกิจกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ประกอบด้วยพื้นที่ที่รกร้างไม่ได้ใช้งาน อยู่บริเวณ ถนนด้านหน้าถนนริมน้ำประแส จึงใช้พื้นที่เป็นเวทีชั่วคราว เป็นลานกิจกรรมสาธารณะกลางแจ้ง เวทีสาธารณะกลางแจ้ง พื้นที่ชั่วคราวขายของที่ระลึก ซึ่งจะใช้เฉพาะช่วงจัดกิจกรรมถนนคนเดินสายวัฒนธรรมตามโอกาสที่เหมาะสม มีการสร้าง street furniture ที่นั่งริมถนนริมน้ำประแสเป็นจุดแวะพักและถ่ายรูป แต่เป็นพื้นที่ที่อันตรายเนื่องจากถนนมีรถสามล้อ รถจักรยานยนต์ขี่ผ่านตลอด และพื้นที่สาธารณะที่เป็นศูนย์กลางก็คือ บ้านพิพิธภัณฑท์ที่ใช้เป็นสถานที่เก็บความทรงจำและเรื่องราวในอดีตของประแส และเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน

ภาพที่ 34 (ด้านบนหมายเลข 1) แสดงพื้นที่เวทีสาธารณะจัดกิจกรรมกลางแจ้ง
(ด้านล่างหมายเลข 2) street furniture แก้วน้ำริมถนนสายหลัก
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.3 ทักษะภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนและแม่น้ำ และมุมมองจากเรือนแถวออกสู่บริเวณโดยรอบ

การปลูกสร้างเรือนแถววางตัวไปตามถนนเลียบริมแม่น้ำประแสและการใช้พื้นที่ในการประกอบลักษณะกิจกรรมการค้าและการดำรงชีวิต ทำให้เกิดพื้นที่ที่ทัศนียภาพมุมมองและจุดหมายตาที่มีความน่าสนใจ จากลักษณะโครงสร้างเมืองและลักษณะพื้นที่กิจกรรมที่เกิดขึ้น สามารถแบ่งพื้นที่ในการนำเสนอทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวริมน้ำประแส ดังนี้

4.1.3.1 ทักษะภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนน

เมื่อมองจากถนนสายหลักแสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของลักษณะทางภูมิทัศน์องค์ประกอบทางกายภาพ และทางด้านสังคมวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเรือนแถว ตามบริบทของสภาพแวดล้อมในละพื้นที่ของกลุ่มเรือนแถว ซึ่งเรือนแถวมักมีลักษณะการเกาะกลุ่มกันของเครือญาติ การประกอบอาชีพ และการกระจายตัวไปตามแนวยาวขนานกับแม่น้ำประแสและทางสัญจรภายในของกลุ่มเรือนแถว เรือนแถวแต่ละหลังมักจะมีการเว้นระยะระหว่างกันเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ที่ถูกรื้อถอนหรือเป็นที่โล่งจะมีช่องว่างให้มองเห็นแม่น้ำประแสและพื้นที่ธรรมชาติ

จากการประเมินสภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า ทักษะภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนมีความแตกต่างกันดังนี้

ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวประเภท 1

ทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนบริเวณนี้พบว่า พื้นที่ยังคงมีวิถีชีวิตรูปแบบทางกายภาพแบบดั้งเดิมจะมีการปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย เนื่องจากเป็นที่ตั้งของกลุ่มเรือนแถวดั้งเดิมที่ยังคงทำการค้าขายและอยู่อาศัยเป็นหลัก เรือนแถวส่วนใหญ่มีความผูกพันของกลุ่มเครือญาติไม่มีการกั้นพื้นที่ระหว่างเรือนแถวและระหว่างพื้นที่ด้านหน้าเรือนแถวกับถนน ลักษณะการสร้างรั้วของเรือนแถวโดยมากเป็นการกั้นรั้วไม้ขนาดเล็กแสดงถึงขอบเขตพื้นที่ด้านหน้าอาคาร

ภาพที่ 35 ทักษณียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนยังคงมีวิถีชีวิตที่เหมือนเดิมประเภท 1

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ทักษณียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนประเภท 2

ทักษณียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนบริเวณนี้พบว่า กลุ่มเรือนแถวเป็นลักษณะการกระจายตัวและเป็นกลุ่มก้อนเพียงบางจุด การประกอบวิถีชีวิตของเรือนแถวส่วนมากจะเป็นที่อยู่อาศัยมากกว่าการทำการค้า และประกอบกิจการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว บรรยากาศจึงแตกต่างจากบริเวณย่านการค้ามีความสงบและพื้นที่ถนนสายหลักมีความกว้างมากกว่า จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นบริเวณด้านหน้าเรือนแถวลดลง อีกทั้งพื้นที่ที่เป็นกลุ่มเรือนแถวถูกแทรกด้วยอาคารก่อสร้างใหม่และมีแนวขอบเขตกันพื้นที่เรือนแถว เป็นแนวกันจากต้นไม้ ประตูลิ้ว หรือรั้วก่ออิฐฉาบปูน เป็นต้น

การทำแนวเขตกันพื้นที่ระหว่างเรือนแถวกับถนนส่งผลโดยตรงต่อทักษณียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนน ทำให้เกิดการรับรู้ที่ขาดความต่อเนื่องของภูมิทัศน์เรือนแถว รวมถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่มนุษย์สร้างขึ้นจากกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม

ภาพที่ 36 ทศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนเรือนแถวเป็นกลุ่มก้อนเพียงบางจุดและแนวขอบเขตกันพื้นที่เรือนแถวเป็นแนวกันจากต้นไม้และประตูรั้ว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ทศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนประเภท 3

ทศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนบริเวณนี้พบว่า กลุ่มเรือนแถวยังคงเป็นกลุ่มก้อนบางจุดของพื้นที่ แต่ถูกกันขอบเขตพื้นที่จากแนวรั้วก่ออิฐฉาบปูนบริเวณด้านหน้าของเรือนแถว เนื่องจากกลุ่มเรือนแถวบริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวและบางหลังถูกปิดการใช้งานไว้ซึ่งแนวกันพื้นที่เหล่านี้มักถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงขอบเขตบริเวณอาคารและป้องกันการเข้าถึงจากคนภายนอกหรือการรุกร้าของผู้ที่ไม่พึงประสงค์ ส่งผลต่อความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวแก่ผู้อยู่อาศัย อีกทั้งยังเป็นบริเวณที่มีอาคารก่อสร้างใหม่จำนวนมาก และการรื้อถอนเรือนแถวเดิมเพื่อก่อสร้างอาคารใหม่ทดแทน

ภาพที่ 37 ทศนิยมภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนถูกแทรกด้วยอาคารก่อสร้างใหม่
ที่มีแนวกันขอบเขตพื้นที่จากประตูรั้วและกำแพงอิฐ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 38 ทศนิยมภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนนเรือนแถวดั้งเดิม
ถูกกันขอบเขตพื้นที่จากประตูรั้วและกำแพงอิฐ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 39 แผนที่แสดงทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากถนน
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.3.2 ทักษะภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแส

มุมมองจากแม่น้ำประแสสู่กลุ่มเรือนแถวริมน้ำและศาสนสถานเป็นมุมมองเฉพาะของชุมชนปากน้ำประแส มองเห็นกลุ่มเรือนแถวที่มีศักยภาพเป็นตัวแทนพื้นที่ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่สมบูรณ์ ทั้งปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ทางมุมมอง และปัจจัยที่ลดทอนความเป็นเอกลักษณ์ทางมุมมองสู่พื้นที่ริมแม่น้ำประแส เพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณที่เป็นเอกลักษณ์ทางมุมมองสู่พื้นที่ริมน้ำประแส ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ อีกทั้งเป็นการเพิ่มคุณค่าทางทัศนียภาพให้กับการสัญจรทางน้ำ และการท่องเที่ยวตามแนวริมน้ำประแสอันเป็นจุดเด่นของชุมชนประแส ดังนี้

ภาพที่ 40 มุมมองจากแม่น้ำประแสมองเห็นศาสนสถานศาลเจ้าพ่อประแสที่สำคัญของชุมชนประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

มุมมองมองเห็นทัศนียภาพกลุ่มเรือนแถวประเภท 1

มุมมองจากแม่น้ำประแสเป็นพื้นที่ริมน้ำที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม เป็นการรวมกลุ่มของอาคารเรือนแถวไม้ตามวิถีชีวิตดั้งเดิม และการใช้สอยของพื้นที่ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวอาคารเรือนแถวกับพื้นที่ริมน้ำประแส บริเวณพื้นที่ชานหลังบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดการใช้งานกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ แม้สภาพอาคารเรือนแถวจะมีทั้งความสมบูรณ์ และเสื่อมสภาพบางส่วนเนื่องจากอายุอาคารและความเสื่อมสภาพของอาคาร ทำให้วัสดุบางอย่างจะถูกเปลี่ยนและทดแทนจากวัสดุเดิม

ภาพที่ 41 มุมมองจากแม่น้ำประแสประเภท 1 มองเห็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการอยู่อาศัยแบบดั้งเดิม

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

มุมมองมองเห็นทัศนียภาพกลุ่มเรือนแถวประเภท 2

เมื่อมองจากแม่น้ำประแสจะพบภูมิทัศน์ที่ยังคงคำนึงถึงบริบทโดยรอบของอาคารแม้จะเป็นการต่อเติมหรือปรับปรุงอาคาร แต่รูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นการเลียนแบบรูปแบบทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัยเดิมของอาคาร เช่น ช่องหน้าต่างระแนงไม้ ชานหรือลานพื้นที่ประกอบกิจการ เป็นต้น และทัศนียภาพกลุ่มเรือนแถวบางจุดจะถูกกบดบังจากปัจจัยต่างๆทั้งอาคารก่อสร้างใหม่เร็วประม่งที่จอดทิ้ง ป้ายโฆษณา แต่ยังคงความสัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำประแสที่สอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิม

ภาพที่ 42 มุมมองประเภท 2 มองเห็นพื้นที่การต่อเติมพื้นที่ชานแบบดั้งเดิมเพื่อใช้ในการทำการประมง
และเลี้ยงสัตว์น้ำที่ยังคงสัมพันธ์กับแม่ประประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 43 มุมมองประเภท 2 มองเห็นการก่อสร้างอาคารใหม่แต่ยังคงความสัมพันธ์กับพื้นที่ริมแม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

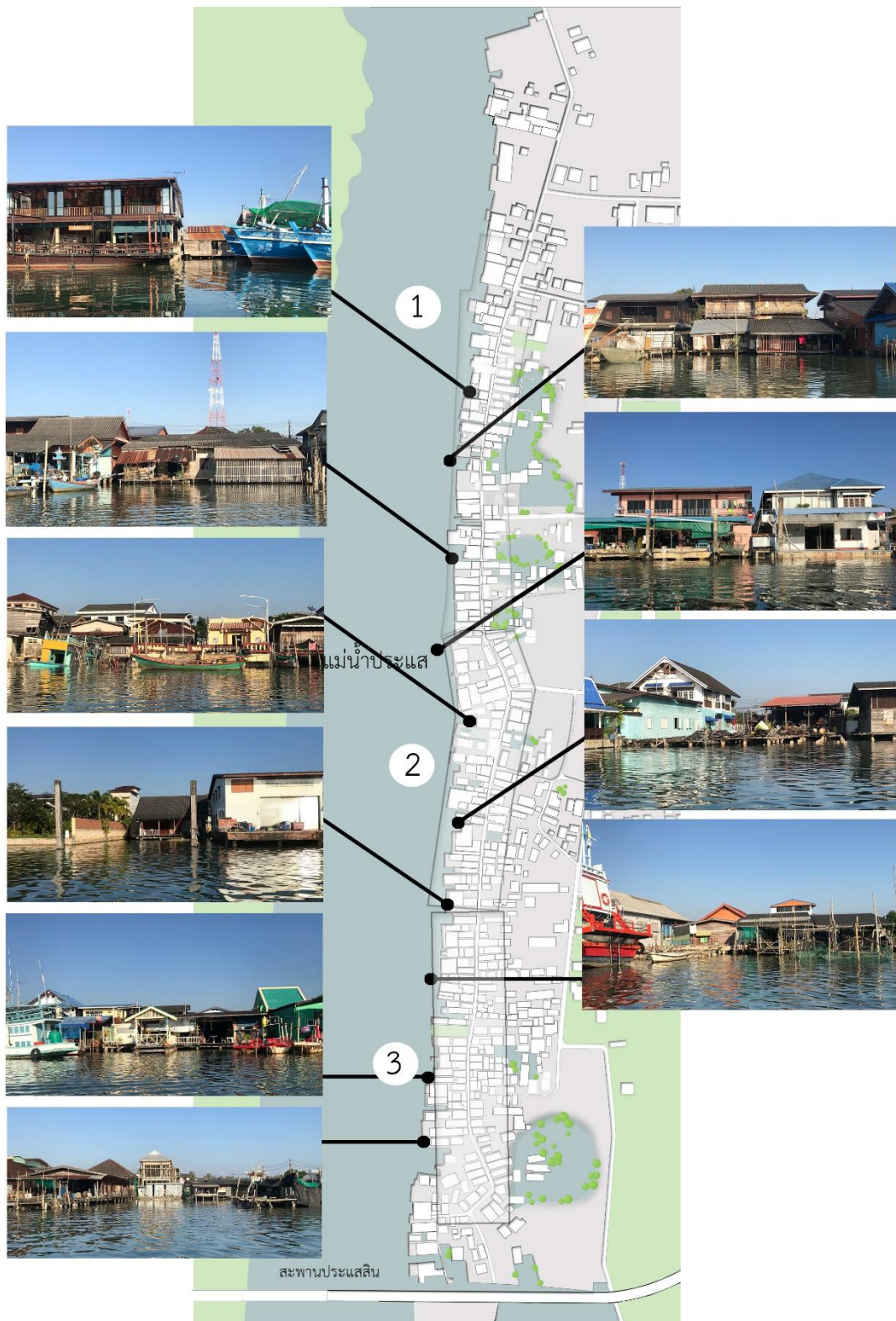
มุมมองมองเห็นทัศนียภาพกลุ่มเรือนแถวประเภท 3

พบกลุ่มอาคารก่อสร้างใหม่ที่ติดกับถนนสายหลัก ทำให้ทัศนียภาพที่มองเห็นของกลุ่มเรือนแถวถูกบดบังและเกิดความขัดแย้งกับเรือนแถวโดยรอบ เนื่องจากความสูงของอาคารและรูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นรูปแบบอาคารใหม่ ส่งผลต่อภูมิทัศน์ที่ขัดแย้งกันระหว่างอาคารใหม่และอาคารเรือนแถวเก่า โดยไม่คำนึงถึงความกลมกลืนของพื้นที่อาคารโดยรอบ แต่พื้นที่ด้านหลังอาคารยังคงสัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำ

ภาพที่ 44 มุมมองประเภท 3 มองเห็นอาคารก่อสร้างใหม่ที่มีความสูงกว่าเรือนแถวโดยรอบ

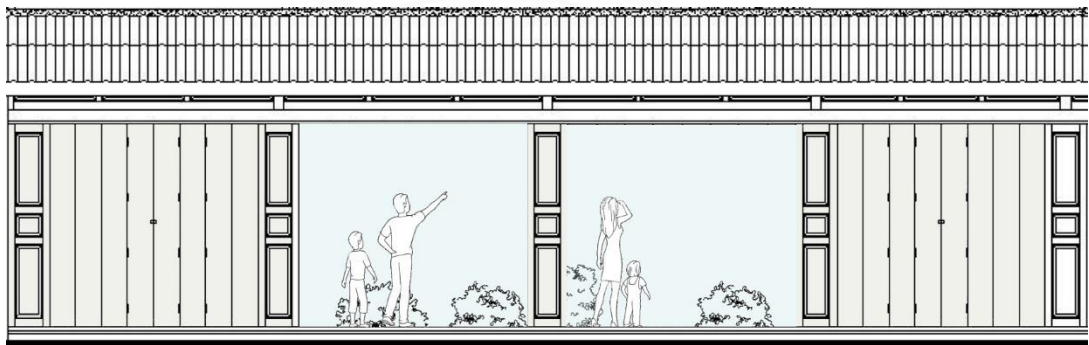
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 45 ทศนียภาพของกลุ่มเรือนแถวมูมมองประเภท 1 2 3 เมื่อมองจากแม่น้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.3.3 มุมมองจากเรือนแถวไปยังแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้

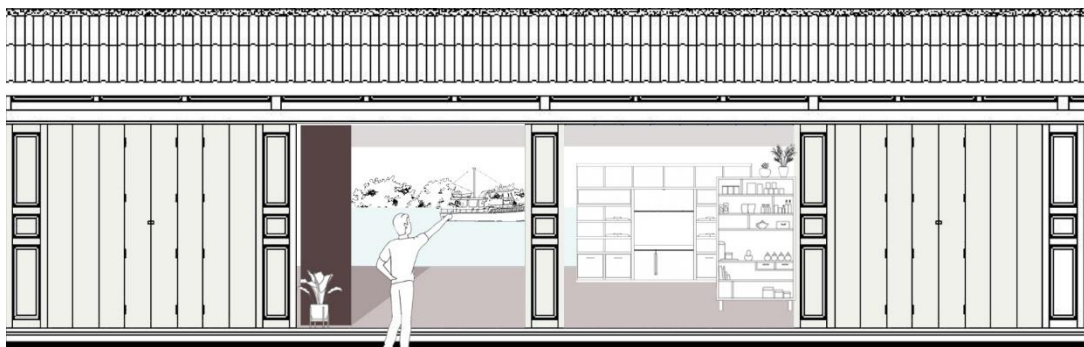
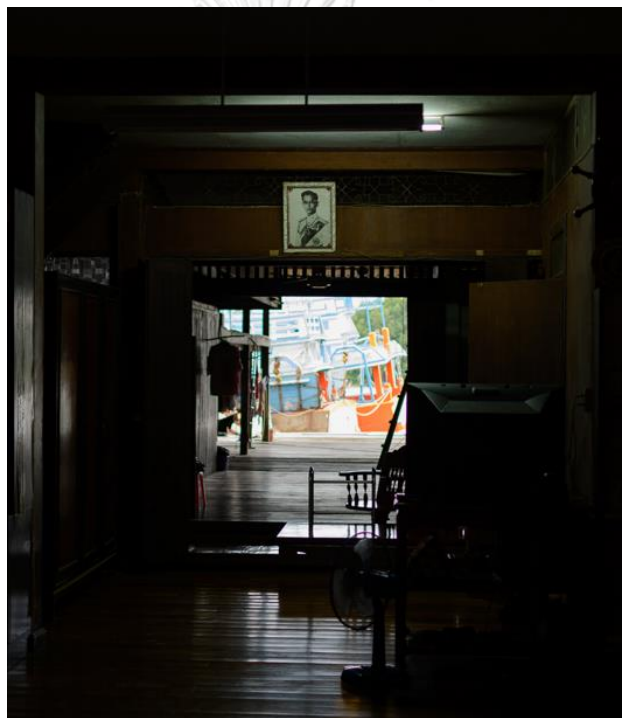
เรือนแถวริมน้ำประแส มีลักษณะการเปิดพื้นที่โล่งภายในของอาคารเรือนแถว ทำให้สามารถมองเห็นทิวทัศน์ผ่านตัวอาคารเรือนแถวไปยังแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ เกิดประโยชน์ต่อตัวอาคารในเรื่องการระบายอากาศของอาคารและเอกลักษณ์เฉพาะของมุมมอง ซึ่งการเปิดพื้นที่โล่งโล่งออกสู่พื้นที่หลังบ้านเป็นตัวเชื่อมต่อกับภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมธรรมชาติ เรือนแถวบางหลังยังคงใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชานหลังบ้านประกอบกิจกรรมเป็นพื้นที่นั่งริมน้ำ พื้นที่ครัว เป็นต้น

ภาพที่ 46 การเปิดพื้นที่โล่งภายในของอาคารเรือนแถว
ทำให้สามารถมองเห็นทิวทัศน์ผ่านตัวอาคารเรือนแถวไปยังแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.1.3.4 มุมมองจากเรือนแถวไปยังแม่น้ำ

เรือนแถวริมแม่น้ำประแส มีลักษณะการเปิดพื้นที่โล่งภายในของอาคารเรือนแถว ทำให้สามารถมองเห็นทิวทัศน์จากตัวอาคารเรือนแถวไปยังแม่น้ำประแส เกิดประโยชน์ต่อตัวอาคารในเรื่องการระบายอากาศของอาคารและเอกลักษณ์เฉพาะของมุมมอง ซึ่งการเปิดพื้นที่โล่งออกสู่พื้นที่หลังบ้านเป็นตัวเชื่อมต่อกับภูมิทัศน์ทั้งแม่น้ำ เรือนแถวบางหลังยังคงใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชานหลังบ้านประกอบกิจกรรมที่นั่งริมน้ำ ทำการประมง ดักสัตว์ทะเลไว้เพื่อเป็นอาหาร แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ยังคงเอื้อประโยชน์กับบริบทโดยรอบ โดยมีช่องเปิดประตูบานเพ็ญเป็นจุดนำสายตาที่น่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะมองเห็นวิวแม่น้ำประแสที่เชื่อมต่อกับเรือนแถว

ภาพที่ 47 มุมมองจากถนนเข้าสู่ตัวอาคารมองเห็นพื้นที่แม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

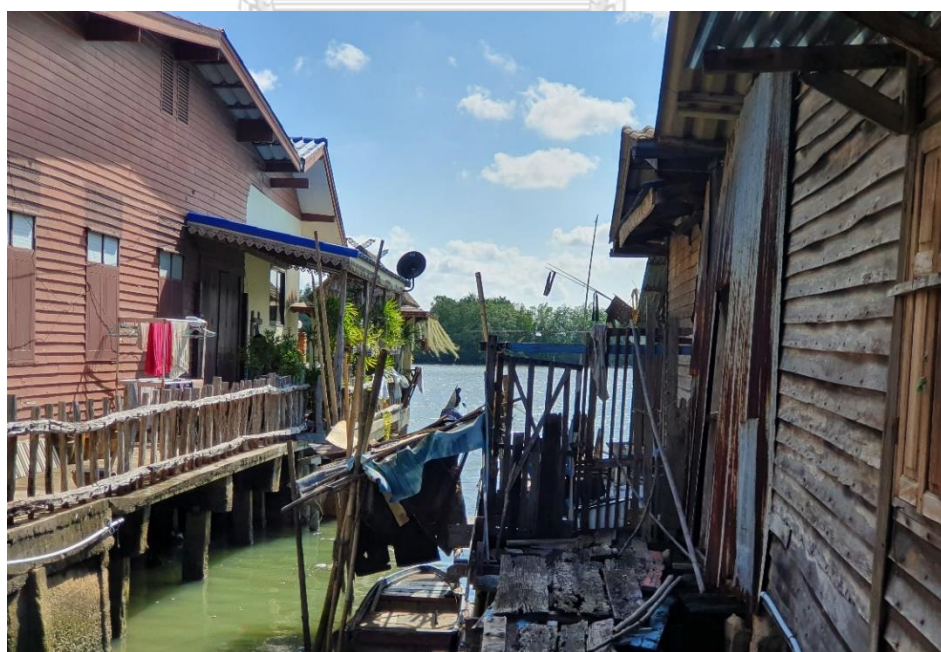
4.1.3.5 มุมมองจากพื้นที่ว่างระหว่างอาคารเรือนแถวไปยังแม่น้ำประแสและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้

มุมมองจากถนนสายหลักเลียบริมแม่น้ำประแส จากพื้นที่ว่างระหว่างอาคารเรือนแถว จะสร้างสะพานตามแนวยาวของเรือนแถวไว้ประกอบกิจกรรมการถนอมอาหารโดยตากแห้ง และพื้นที่บริเวณทางเดินด้านข้างของอาคารเรือนแถว ทำให้มองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำประแสและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เกิดเป็นจุดหมายตาที่น่าสนใจ

ภาพที่ 48 บริเวณพื้นที่ว่างระหว่างอาคารมองเห็นทัศนียภาพของแม่น้ำประแสและพื้นที่ธรรมชาติ

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 49 บริเวณทางเดินด้านข้างเรือนแถวมองเห็นทัศนียภาพของแม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 50 ช่องว่างระหว่างอาคารมองเห็นทัศนียภาพของแม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

สรุปภาพรวมลักษณะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์

ก. พื้นที่ถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส

บริเวณพื้นที่ถนนสายหลักริมแม่น้ำประแส ประกอบด้วยกลุ่มเรือนแถวและศาลเจ้าที่สำคัญทั้ง 2 ฝั่ง ทั้งฝั่งบริเวณติดถนนและติดริมแม่น้ำประแส เป็นที่ตั้งของย่านการค้าขายดั้งเดิมตั้งแต่สมัยอยุธยาประกอบด้วยเรือนแถวหลายยุคสมัยที่ยังมีสภาพเกือบสมบูรณ์จำนวนมาก เป็นถนนสายหลักนำไปสู่พื้นที่ศาสนาสถาเจ้าริมแม่น้ำประแสและพื้นที่ชอย ตรอกของชุมชน

ปัจจุบันเกิดผลกระทบต่องูมทัศน์ เนื่องจากความเจริญและความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่องูมทัศน์และรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่มีความหลากหลายทางยุคสมัยของบ้านเรือน ทั้งกลุ่มเรือนแถวดั้งเดิมและอาคารที่ก่อสร้างใหม่ รวมถึงปัญหาเรื่องทางเดินเท้า ป้ายต่างๆ สายไฟ แนวเขตที่ดิน เป็นต้น

ข. พื้นที่ริมแม่น้ำประแส

กลุ่มเรือนแถวจะมีพื้นที่ชานหรือลานติดกับริมแม่น้ำ สำหรับการทำประมงและเป็นท่าเรือในการค้าขายสินค้าตั้งแต่อดีต และยังคงพื้นที่ส่วนนี้ไว้แต่ถูกปรับเปลี่ยนเป็นการก่อสร้างแบบคอนกรีตแทนการใช้วัสดุไม้ มีเพียงบางหลังที่ยังคงรูปแบบและวัสดุดั้งเดิม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่ริมแม่น้ำประแส

ปัจจุบันบริเวณพื้นที่ริมน้ำประแส ได้รับผลกระทบจากปัญหาการขบเซาจากการประกอบอาชีพประมง ทำให้มีเรือประมงจอดติดบังทัศนียภาพบางจุดของพื้นที่ริมแม่น้ำ การก่อสร้างอาคารใหม่บดบังภูมิทัศน์ ส่งผลให้ขาดความสัมพันธ์กันระหว่างพื้นที่ริมน้ำ และขาดพื้นที่กิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ แม้จะมีพื้นที่ศาลเจ้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำประแส แต่มีความขบเซาทำให้พื้นที่ไม่ได้รับการเข้าถึง ซึ่งทำให้พื้นที่บริเวณนี้ไม่ค่อยมีคนเข้ามาใช้งาน

แนวทางการรักษาภูมิทัศน์ในพื้นที่ริมแม่น้ำประแส ยังขาดภูมิทัศน์ที่สวยงามและพื้นที่ลานกิจกรรมของคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันพบว่ามีเฉพาะพื้นที่ร้านอาหาร ที่พนักงานท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ริมได้แต่เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ นอกจากนี้ ศาลเจ้าและท่าเรือที่เป็นพื้นที่สาธารณะสามารถเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำได้ แต่ไม่ได้ถูกใช้งานอย่างเหมาะสม สวยงาม และมีการเข้าถึงพื้นที่ได้ยาก และขาดพื้นที่ลานกิจกรรมสาธารณะหรือพื้นที่ที่เข้าถึงริมแม่น้ำสาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่ริมแม่น้ำประแส เป็นจุดสนใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์และการสร้างพื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำ จากพื้นที่ว่างระหว่างอาคาร หรือปรับปรุงพื้นที่ศาลเจ้าให้มีความน่าสนใจในการเข้าถึง เพื่อใช้เป็นจุดชมวิวพักผ่อน และประกอบกิจกรรมสาธารณะ ที่จะส่งเสริมให้ผู้คนเข้ามาใช้พื้นที่ได้ตลอดเวลา

4.2 ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

4.2.1 ลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

กลุ่มเรือนแถวกำริมน้ำประแส เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในลักษณะเรือนแถวไม้ที่ในอดีตเคยเป็นชุมชนตลาดการค้าและการทำประมง เรือนแถวเหล่านี้ได้รับการปลูกสร้างโดยช่างในท้องถิ่นเป็นการปลูกสร้างกันเองโดยไม่ต้องพึ่งพาสถาปนิกเป็นผู้ออกแบบ จึงมีลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทั้งภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดรูปแบบลักษณะของเรือนแถวให้มีอัตลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่น เรือนแถวชุมชนริมน้ำประแสนี้ไม่เพียงแต่เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำการค้า และที่ประกอบกิจกรรมทางการประมงเท่านั้น แต่ยังแสดงออกถึงการออกแบบของช่างชาวบ้านภายใต้ความงามตามอุดมคติ การสร้างสรรค์งานอย่างประณีตงดงาม เพียบพร้อมไปด้วยเทคนิคเฉพาะ และวิธีการที่เหมาะสมกับวัสดุในท้องถิ่น การเลือกใช้อุปกรณ์ที่สอดคล้องกับประโยชน์และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ตลอดจนยังสะท้อนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในทางหนึ่งด้วย

ภาพที่ 51 แสดงลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ในอดีตเรือนในชุมชนแห่งนี้ใช้ในการพักอาศัยและประกอบการค้า ซึ่งเป็นการขายสินค้าเครื่องอุปโภคและบริโภค ตลอดจนจนทำการรับซื้อสินค้าพื้นเมืองและของป่าเพื่อนำส่งขายไปยังกรุงเทพมหานคร จากลักษณะการใช้สอยดังกล่าวส่งผลให้เรือนแถวมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากที่อื่นกล่าวคือ เรือนแถวจะหันหน้าเรือนออกทางสะพานไม้ที่เป็นทางสัญจรหลัก ในขณะที่อีกด้านหนึ่งของเรือนจะหันออกสู่อริมน้ำประแส เพื่อเป็นท่าส่งสินค้าและทำเทียบเรือ

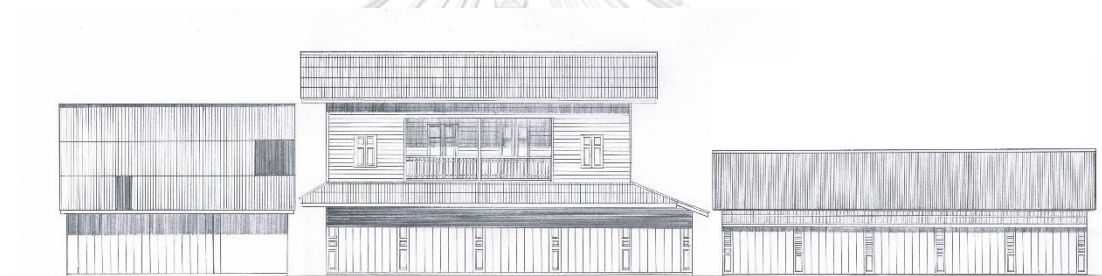
ในปัจจุบัน กลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส จำนวนหนึ่งยังคงสภาพเรือนแถวไม้แบบดั้งเดิมที่ได้รับการดูแล ซ่อมแซมและปรับปรุงอย่างดี มีเพียงบางหลังที่ถูกปล่อยทิ้งร้างและเสื่อมสภาพตามกาลเวลา

4.2.2 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากการแบ่งตามยุคสมัยของการสร้างเรือน

กลุ่มเรือนแถวริมน้ำประแสได้รับการสร้างขึ้นมาในหลายช่วงเวลา จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2561 การสัมภาษณ์ผู้อาศัย ลักษณะการใช้สอยอาคาร และการสืบค้นข้อมูลจากหลักฐานสำคัญต่างๆ (พรจิต พิระพัฒน์กุล, 2557-2558) ทำให้สามารถแบ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมตามยุคสมัยการสร้างอาคารได้เป็น 4 ยุค

ซึ่งแต่ละยุคมีการประเมินอาคารที่มีคุณค่าจากการสำรวจและสัมภาษณ์ จำนวน 119 หลัง คือ เรือนแถวช่วงอายุมากกว่า 100 ปี จำนวน 6 หลัง เรือนแถวช่วงอายุ 80 - 100 ปี จำนวน 18 หลัง เรือนแถวช่วงอายุ 60 - 80 ปี จำนวน 55 หลัง เรือนแถวช่วงอายุ 40 - 60 ปี จำนวน 40 หลัง

โดยเรือนแถวแต่ละยุคเป็นอาคารที่มีคุณค่าในระดับมากและระดับน้อย จากปัจจัยทางด้านกายภาพและทางด้านสถาปัตยกรรม รวมถึงการแสดงตำแหน่งและจำนวนอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า 4 ยุคสมัย ดังนี้

ภาพที่ 52 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของยุคสมัยมากกว่า 100 ปี ของการสร้างเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 53 ผังแสดงอาคารที่ได้รับการสำรวจ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 54 ผังแสดงการจำแนกรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอายุสมัยการสร้างเรือนแถวทั้ง 4 ยุคสมัย
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวในยุคต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

4.2.2.1 เรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี

การสำรวจและสัมภาษณ์พบอาคารที่มีคุณค่าอายุมากกว่า 100 ปี จำนวน 6 หลัง (จากภาพที่ 56) ทั้งรูปแบบเรือนแถว 1 ชั้น และ 2 ชั้น ลักษณะของอาคารเรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี คือ โครงสร้างเรือนแถวคานและเสาเป็นไม้ ค้ำยันมีลวดลายจะยื่นออกมารับส่วนของหลังคาบริเวณระเบียงชั้น 2 ส่วนประดับตกแต่งช่องลมหรือช่องแสงฉลุลายเป็นแบบลวดลายเฉพาะมีความละเอียด ช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมประดับด้วยลูกฟูก รูปแบบหลังคาเป็นหลังคาทรงปั้นหยา ทรงจั่ว

นอกจากนี้ยังมีอาคารเรือนแถวที่ได้รับการอนุรักษ์ ทำการปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารปรับเปลี่ยนการใช้สอยเป็นเรือนแถวสาธารณะเพื่อเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนปากน้ำประแส

ภาพที่ 55 ตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวไม้ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี พบว่ามีลักษณะเฉพาะดังนี้

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว

นอกจากช่องเปิดหน้าต่างและประตูที่ใช้สำหรับระบายอากาศ เมื่อต้องปิดช่องเปิดที่เป็น ประตูบานเฟี้ยมเพื่อความปลอดภัย ช่องแสงหรือช่องลมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเรือนแถว ลักษณะเป็นช่องเปิดเหนือผนังทั้งผนังด้านหน้าและผนังด้านหลังอาคาร มีส่วนประดับตกแต่งช่องแสง หรือช่องลมเป็นการฉลุลวดลายไม้แบบเฉพาะมีความละเอียดสูงและแสดงถึงฝีมือของช่างในการ ออกแบบ

บริเวณด้านหน้าเหนือช่องเปิดประตูบานเฟี้ยม ถ้าไม่มีการประดับตกแต่งด้วยช่องแสงหรือ ช่องลมจะเป็นลักษณะการตีไม้ตามแนวนอนปิดทับแทนลวดลายฉลุไม้

ข. ลักษณะช่องเปิดอาคาร

การเจาะช่องเปิดของอาคาร โดยเฉพาะด้านหน้าอาคารเป็นช่องเปิดประตูบานเฟี้ยม ประดับลูกฟูกตลอดแนวอาคาร ชั้นบนช่องเปิดประตูเป็นแบบบานเปิดคู่ประดับลูกฟูก บริเวณตรง กลางของพื้นที่หน้าบ้านจะเปิดโถงโล่งไปยังบริเวณหลังบ้านเพื่อรับแสงแดด รับลมเข้าสู่อาคาร และ มองเห็นภูมิทัศน์ภายนอกอาคาร

ค. ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและลักษณะผนังภายนอกและภายในอาคาร

ช่องเปิดของหน้าต่างเป็นรูปแบบที่มีลักษณะแบบบานเปิดคู่ประดับลูกฟูกดั้งเดิม เพื่อรับ แสงแดดและลมเข้าสู่อาคาร

ลักษณะผนังภายนอกและภายในอาคาร ผนังภายนอกอาคารเป็นลักษณะการวางไม้ แนวนอนและแนวตั้งตีปิดทั้งหลัง และลักษณะผนังภายในเป็นการกั้นผนังและเหนือผนังจะมีช่องแสง หรือช่องลมตามพื้นที่การใช้สอยของอาคาร

ง. ลักษณะระเบียง

ลวดลายของเสา ลูกกรงระเบียงของเรือนแถว 2 ชั้น มีรูปแบบแตกต่างกันทั้งรูปแบบ ลวดลายเฉพาะเป็นการออกแบบโดยฝีมือช่าง แบบแนวตั้งแนวนอนผสมกันจนเกิดเป็นลวดลายเฉพาะ และแบบทรงแจกัน และอาคารบางหลังมีระเบียงมุขยื่น

ง. ลักษณะรูปทรงหลังคา

ลักษณะรูปทรงหลังคาของอาคารมีหลายรูปแบบ แสดงให้เห็นถึงอายุสมัยของการก่อสร้าง และรูปแบบอาคารที่คลี่คลายไปตามกาลเวลา ทั้งแบบปั้นหยาละทรงจั่ว วัสดุบุหลังคาเดิมใช้ กระเบื้องว่าวและแผ่นสังกะสีที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ หากเสื่อมสภาพหลังคาจะถูกเปลี่ยนวัสดุเป็น กระเบื้องลอนคู่แทน เนื่องจากเป็นวัสดุที่หาซื้อได้ง่ายกว่าวัสดุเดิม

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว		
		
ข. ลักษณะช่องเปิดอาคาร		
		
ค. ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่าง		
		

ตารางที่ 4 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี

ผนังภายนอกและภายในอาคาร		
		
ฉ. ลักษณะระเบียง		
		
ง. ลักษณะรูปทรงหลังคา		
		

ตารางที่ 5 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุมากกว่า 100 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความแท้
1	บ้านหลวงอินอาวุธ/ เอกชน	2	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้น - ประตูบานเฟี้ยมเดิม - ช่องแสงหรือช่องลมลายฉลุเดิม มีความละเอียด และการตีไม้แนวตั้งเดิม - พื้นไม้ตะเคียนเดิม - ประตูกันส่วนบันไดเดิม - หลังคาทรงปั้นหยาหน้ามุขเดิม - กระเบื้องว่าววงหลังคาเดิม - วัสดุไม้ด้านหน้าอาคารเมื่อผู้พักจะถูกปรับเปลี่ยนเป็นไม้ชนิดอื่น และมีสีที่แตกต่างจากของเดิม - ชายคาด้านหน้าอาคารที่ถูกปรับเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาเป็นสังกะสียุคสมัยใหม่ 	100+	อาคารเรือนแถวที่พักอาศัย	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพอาคารผู้บังคับบริเวณส่วนหลังคาหน้ามุข - ด้านหลังอาคารถูกรื้อบางส่วนเหลือแต่พื้นไม้ตะเคียนเดิม - อาคารยังคงมีความสมบูรณ์ทางด้านรูปทรงเดิม และการใช้วัสดุเดิมตั้งแต่ทำการก่อสร้าง

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

รูปจากมุมมองริมแม่น้ำประแส

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ตารางที่ 6 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุมากกว่า 100 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความแท้
2	คุณกฤษณา มณีกร/ เอกชน	1	- อาคารเรือนแถวชั้นเดียว - โครงสร้างไม้เดิม - ประตูบานเฟี้ยมเดิม - หลังคาทรงจั่ว กระเบื้องสังกะสี เดิม มีบางส่วนที่ได้รับการ เปลี่ยนเป็นสังกะสีใหม่ - ไม่มีส่วนประดับตกแต่งช่องแสง หรือช่องลม	100+	อาคารเรือนแถว ที่พักอาศัย/ ให้บริการ (ร้านอาหาร)	- สภาพยังคง ความแท้ ทั้ง รูปทรงอาคาร และวัสดุเดิม - พื้นที่ภายในมี การกั้นผนังเบา เป็นพื้นที่ใช้งาน บางส่วน

รูปปัจจุบันของเรือนแถว	รูปจากมุมมองริมแม่น้ำประแส
	
ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว	
	

ตารางที่ 7 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุมากกว่า 100 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม	อายุอาคาร	การใช้ประโยชน์อาคาร	คุณค่าความแท้
3	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ประแส/เทศบาล	2	- อาคารเรือนแถว 2 ชั้น - ประตูบานเฟี้ยมเดิม - ช่องแสงหรือช่องลมลายฉลุ แบบเงินผสมไทย - ลูกกรงระเบียงลายแบบเงินผสม ไทย - หลังคาทรงจั่ว กระเบื้องว่าว ได้รับการเปลี่ยนเป็นกระเบื้อง ลอนคู่ - อาคารได้รับการปรับปรุงดูแล	100+	อาคารเรือนแถว ที่พักอาศัย	- สภาพอาคาร มีความ สมบูรณ์ และมี องค์ประกอบ ทาง สถาปัตยกรรม ครบถ้วน เนื่องจากได้รับ การอนุรักษ์ อาคาร

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

รูปจากมุมมองริมแม่น้ำประแส

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

4.2.2.2 เรือนแถวที่มีอายุ 80 – 100 ปี

การสำรวจและสัมภาษณ์พบอาคารที่มีคุณค่าที่มีอายุ 80 – 100 ปี จำนวน 18 หลัง (จากภาพที่ 56) พบเรือนแถวลักษณะอาคารชั้นเดียวและสองชั้น เป็นเรือนแถวที่มีลักษณะโครงสร้างไม้ มีส่วนประดับตกแต่งด้วยลายฉลุช่องแสงและช่องลมที่มีลวดลายละเอียดเป็นเอกลักษณ์ พบเรือนแถวหลายหลังที่มีรูปแบบลายฉลุรูปแบบเดียวกัน ช่องเปิดประตูบานเพี้ยมดั้งเดิม รูปทรงหลังคาเป็นทรงมนิลา ทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องว่าวแต่ภายหลังถูกเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่

ภาพที่ 56 ตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนแถวที่มีเรือนแถวที่มีอายุ 80 – 100 ปี
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 80 – 100 ปี พบว่ามีลักษณะเฉพาะดังนี้

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว

ช่องแสงหรือช่องลมในเรือนแถว เป็นองค์ประกอบที่ช่วยระบายอากาศภายในเรือนแถว แทนช่องเปิดประตูและหน้าต่างเพื่อความปลอดภัย ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมเหนือประตูบานเพี้ยมด้านหน้าและด้านหลังอาคารมีส่วนประดับตกแต่ง ผนังไม้เป็นลวดลายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ หรือการวางแนวไม้แบบผสมผสานแทนการฉลุ และพบเรือนแถวหลายหลังที่มีรูปแบบลายฉลุรูปแบบเดียวกัน

ข. ลักษณะช่องเปิดอาคาร

การเจาะช่องเปิดของอาคาร ด้านหน้าอาคารเป็นช่องเปิดประตูบานเพี้ยมตลอดแนวอาคารประดับลูกฟัก ชั้นบนเป็นช่องเปิดประตูแบบบานเปิดคู่ บริเวณตรงกลางของพื้นที่หน้าบ้านเรือนแถวจะเปิดโถงโล่งไปยังบริเวณหลังบ้านเพื่อรับแสงแดดและรับลมเข้าสู่อาคาร

ค. ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและลักษณะผนังภายนอกและภายในอาคาร

ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่าง เป็นรูปแบบที่มีลักษณะแบบบานเปิดคู่ประดับลูกฟักดั้งเดิม และช่องเปิดของหน้าต่างที่เป็นลักษณะการตีไม้เว้นช่อง เพื่อรับแสงแดดและลมเข้าสู่อาคารบางส่วน

ลักษณะผนังภายนอกและภายในอาคาร ผนังภายนอกอาคารเป็นลักษณะการวางไม้แนวนอนตีปิด ส่วนผนังภายในเป็นลักษณะการกั้นผนังไม้ และการกั้นแบบระแนงไม้เว้นช่องเพื่อให้แสงแดดและลมเข้าสู่ภายในตัวอาคาร

ง. ลักษณะระเบียง

ลวดลายของเสาฉลุทรงระเบียงของเรือนแถว 2 ชั้น ที่มีรูปแบบแตกต่างกัน ทั้งรูปแบบลายลวดเฉพาะ ลวดลายอักษร และแบบแนวตั้งแนวนอนผสมลายข้าวหลามตัด จากการสำรวจเรือนแถว 2 ชั้นบางหลังไม่มีระเบียงด้านหน้าอาคาร

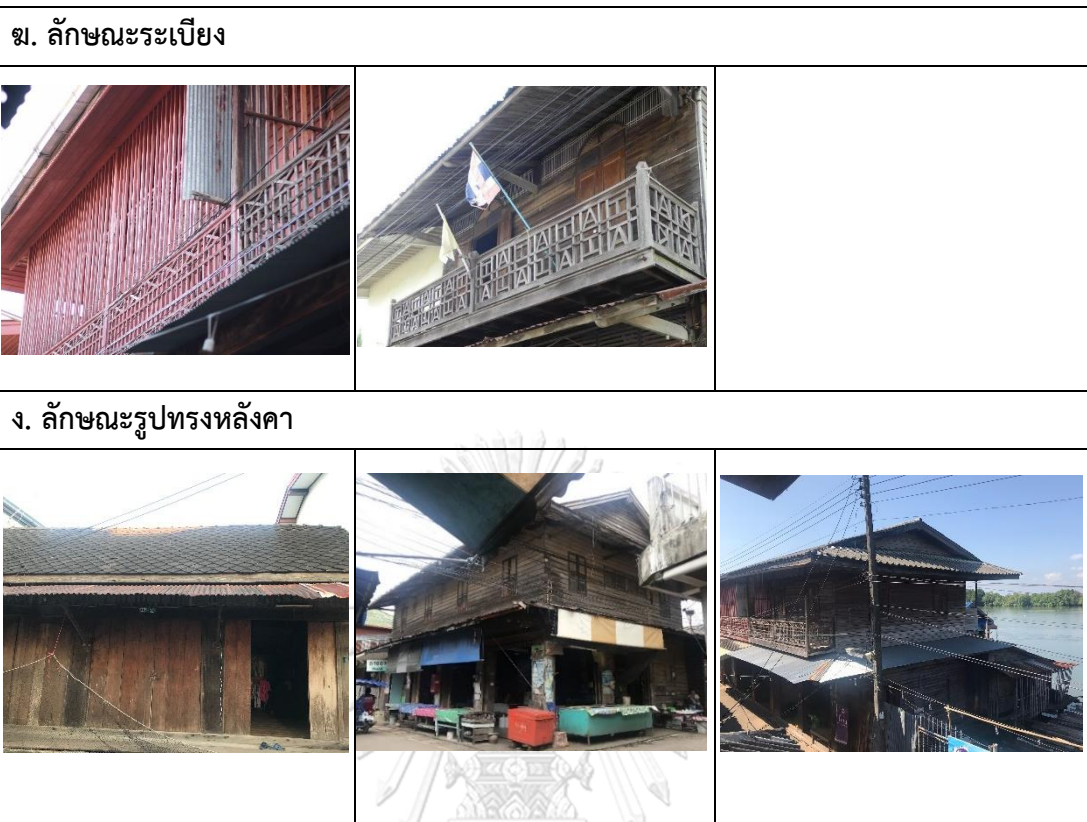
จ. ลักษณะรูปทรงหลังคา

ลักษณะรูปทรงหลังคาของอาคารมีหลายรูปแบบ ทั้งแบบทรงจั่วและทรงมนิลา วัสดุผนังหลังคาเดิมเป็นกระเบื้องว่าวได้รับการเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ และอาคารบางหลังยังคงหลงเหลือวัสดุผนังหลังคากระเบื้องว่าวเดิม

ตารางที่ 8 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 80-100 ปี

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว		
		
ข. ลักษณะช่องเปิดอาคาร		
		
ค. ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่าง		
		
ลักษณะผนังภายนอกและภายในอาคาร		
		

ตารางที่ 9 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 80-100 ปี

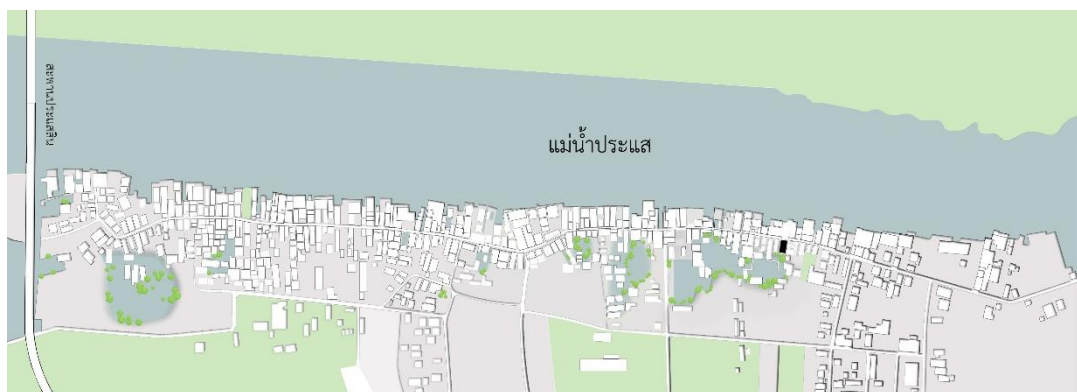
ตารางที่ 10 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 80 – 100 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความแท้
1	เอกชน	2	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนแถวไม้ชั้นเดียว - ประตูบานเฟี้ยมดั้งเดิม ประตูบานลายลูกฟูกและบานเกล็ด - ช่องแสงหรือช่องลมลายฉลุมีความละเอียด - พื้นไม้ตะเคียนเดิม - ค้ำยันชายคายื่นออกสู่ถนน - หลังคาทรงจั่ว ได้รับการเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ - รูปแบบชายคาใหม่ด้านหน้าอาคารที่เชื่อมต่อกับเรือนแถวตรงข้ามเพื่อเกิดพื้นที่กิจกรรม 	90+	เรือนแถวที่พักอาศัยและทำการค้า	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพอาคารมีความสมบูรณ์ทางด้านรูปทรงและการรักษากรอบอาคาร - ด้านหลังอาคารได้รับการต่อเติมเป็นอาคารปูน - วัสดุดั้งเดิม

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ตารางที่ 11 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 80 – 100 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความแท้
2	เอกชน	2	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนแถวไม้สองชั้น - ช่องเปิดประตูบานเพ็ญดั้งเดิมและประดับลายลูกฟัก - ช่องเปิดหน้าต่างเป็นบานเปิดคู่ - ไม่มีส่วนประดับตกแต่งช่องแสงหรือช่องลม - หลังคาทรงจั่ว ได้รับการเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่และชายคามุงด้วยกระเบื้องสังกะสีเดิม 	95+	อาคารเรือนแถวที่พักอาศัย/ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	- สภาพยังคงความแท้ของรูปทรงอาคารและวัสดุเดิม

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ตารางที่ 12 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 80 – 100 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม	อายุอาคาร	การใช้ประโยชน์อาคาร	คุณค่าความแท้
3	เอกชน	1	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารเรือนแถวไม้ชั้นเดียว - ประตูบานเฟี้ยมประดับลายลูกฟักและตีเกล็ด - ช่องแสงหรือช่องลมลายฉลุมีความละเอียด - หลังคาทรงจั่ว กระเบื้องว่าวได้รับการเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ - ถูกซ่อมแซมปรับเปลี่ยนจากอาคาร 2 ชั้น เป็น 1 ชั้น 	90+	อาคารเรือนแถวที่พักอาศัย	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพอาคารมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ - วัสดุดั้งเดิม

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

4.2.2.3 เรือนแถวที่มีอายุ 60 – 80 ปี

การสำรวจและสัมภาษณ์พอบอาคารที่มีคุณค่าที่มีอายุ 60 – 80 ปี จำนวน 55 หลัง (จากภาพที่ 56) ทั้งเรือนแถว 1 ชั้น และ 2 ชั้น เป็นเรือนแถวที่มีลักษณะโครงสร้างไม้ มีส่วนประดับตกแต่งด้วยการฉลุช่องแสงและช่องลมที่มีลวดลายเรียบง่าย ช่องเปิดเป็นประตูบานเฟี้ยม และรูปทรงหลังคาเป็นทรงจั่วมุงด้วยกระเบื้องลอนคู่

ภาพที่ 57 ตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีอายุ 60 – 80 ปี

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 60 – 80 ปี พบว่ามีลักษณะเฉพาะดังนี้

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว

ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมในเรือนแถวเหนือผนังด้านหน้าและผนังหลังอาคาร มีส่วนประดับตกแต่งเป็นแบบการตีไม้ระแนงไม้แนวตั้ง แนวนอน แบบข้าวหลามตัด เน้นความเรียบง่าย แต่ยังคงแสดงถึงการออกแบบจากฝีมือช่างที่ถูกออกแบบมาเฉพาะ

ข. ลักษณะช่องเปิดอาคาร

ลักษณะการเจาะช่องเปิดของอาคาร ด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้างอาคารเป็นช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมตลอดแนวอาคารมีทั้งประดับลูกฟูกและแบบไม้ประดับ บริเวณชั้น 2 เป็นประตูบานเปิดคู่ และบางหลังปรับเปลี่ยนผสมประตูบานเปิดกับประตูบานเฟี้ยม

ค. ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและลักษณะผนังภายนอกและภายในอาคาร

ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่าง เป็นรูปแบบที่มีลักษณะแบบบานเปิดคู่ เพื่อรับแสงแดดและลมเข้าสู่อาคาร

ลักษณะผนังภายนอกและภายในอาคาร ผนังภายนอกด้านหน้าเหนือช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมเรือน ถ้าไม่มีการประดับตกแต่งด้วยช่องแสงหรือช่องลม จะตีไม้ตามแนวนอนปิดทึบ ส่วนผนังภายในเป็นลักษณะการกั้นผนังระแนงไม้เว้นช่องตามพื้นที่การใช้สอยของอาคาร

ง. ลักษณะระเบียง

ลวดลายของเสาลูกกรงระเบียงของเรือนแถว 2 ชั้น ลักษณะลายลูกกรงจะมีลักษณะรูปแบบเฉพาะและทรงแจกันมีความเรียบง่ายยังคงพบเห็นได้หลายยุคสมัย

จ. ลักษณะรูปทรงหลังคา

ลักษณะรูปทรงหลังคาของอาคารแสดงให้เห็นถึงอายุและรูปแบบหลังคา เป็นลักษณะทรงจั่วและทรงปั้นหยา วัสดุผนังหลังคาเดิมเป็นกระเบื้องว่าวและกระเบื้องลอนคู่

ตารางที่ 13 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 60-80 ปี

ตารางที่ 14 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 60-80 ปี

ตารางที่ 15 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 60 – 80 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความแท้
1	เอกชน	1	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารเรือนแถวไม้ 1 ชั้น - ประตูบานเฟี้ยมเดิม - ช่องแสงหรือช่องลมมีความ เรียบง่ายแบบระแนงไม้แนวตั้ง - หลังคาทรงจั่วมุงด้วยกระเบื้อง ลอนคู่ - ชายคาด้านมุงด้วยสังกะสี 	75+	เรือนแถวที่อยู่ อาศัยและทำการ ค้าขาย	- สภาพอาคาร ยังคงมีความ สมบูรณ์ทางด้าน รูปทรงเดิม และ การใช้วัสดุเดิม

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

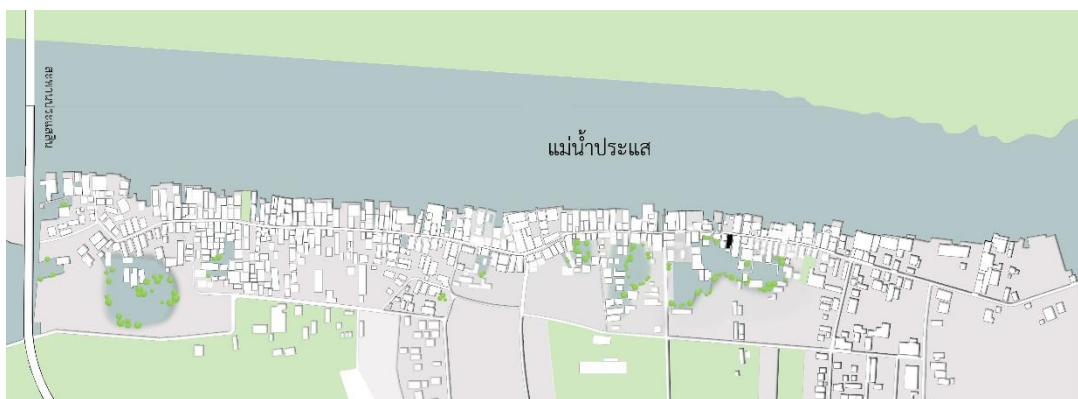
ตารางที่ 16 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 60 – 80 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความแท้
2	เอกชน	1	- เรือนแถวไม้ชั้นเดียว - ประตูบานเฟี้ยมเดิม - ช่องแสงหรือช่องลมรูปแบบ ข้าวหลามตัด - ผนังตีไม้แนวนอนปิดเหนือช่อง แสงหรือช่องลม - หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้อง ลอนคู่	75+	เรือนแถวที่อยู่ อาศัย	- สภาพอาคารมี บางส่วนของ องค์ประกอบ ผังและมีการ ดัดแปลงประตู บานเฟี้ยม ด้านหน้าเป็น ประตูบานเปิดไม้

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ตารางที่ 17 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 60 – 80 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม	อายุอาคาร	การใช้ประโยชน์อาคาร	คุณค่าความแท้
3	เอกชน	1	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนแถวไม้ชั้นเดียว - ประตูบานเฟี้ยมเดิมบางส่วนปิดทับด้วยการตีไม้แนวอน - ช่องแสงหรือช่องลมรูปแบบระแนงไม้แนวตั้ง - หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ - ยังคงรูปแบบการอยู่อาศัยแบบดั้งเดิมสัมพันธ์กับริมแม่น้ำ 	75+	อาคารเรือนแถวที่พักอาศัยและทำการค้า	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพอาคารมีองค์ประกอบบางส่วนของอาคารถูกซ่อมแซม ไม้ปิดทับแทนลายละเอียดของอาคารเดิม

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

4.2.2.4 เรือนแถวที่มีอายุ 40 – 60 ปี

การสำรวจและสัมภาษณ์พบบาคารที่มีคุณค่าที่มีอายุ 40 – 60 ปี จำนวน 40 หลัง (จากภาพที่ 56) ทั้งเรือนแถว 1 ชั้น และเรือนแถว 2 ชั้น เป็นเรือนแถวที่มีลักษณะโครงสร้างไม้ มีส่วนประดับตกแต่งด้วยการฉลุช่องแสงและช่องลมมีลวดลายเรียบง่ายที่ทำจากวัสดุไม้ การตัดเหล็กเป็นลวดลายแทนการใช้ไม้ และบางหลังไม่มีช่องแสงหรือช่องลม ช่องเปิดเป็นประตูบานเฟี้ยม รูปทรงหลังคาเป็นทรงจั่วมุงด้วยกระเบื้องลอนคู่

ภาพที่ 58 ตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีอายุ 40 – 60 ปี
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 40-60 ปี พบว่ามีลักษณะเฉพาะดังนี้

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว

ลักษณะช่องแสงและช่องลมเหนือช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมด้านหน้าและด้านหลัง มีส่วนประดับตกแต่งน้อย เรียบง่าย หรือนิยมลายฉลุแบบเหล็กัดแทนวัสดุไม้ และบางหลังไม่พบลายฉลุของช่องแสงและช่องลม

ข. ลักษณะช่องเปิดอาคาร

การเจาะช่องเปิดของอาคาร โดยเฉพาะด้านหน้าอาคารเป็นช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมตลอดแนวอาคาร เพื่อรับแสงแดดและรับลมเข้าสู่อาคาร

ค. ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกและภายในอาคาร

ช่องเปิดของหน้าต่างเป็นรูปแบบที่มีลักษณะแบบบานเปิดคู่และบานฝาไหล เพื่อรับแสงแดดและลมเข้าสู่อาคาร

ลักษณะผนังภายในและภายนอกอาคาร ผนังภายนอกบริเวณด้านหน้าเหนือช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมเรือน ไม่มีการประดับตกแต่งด้วยช่องลมหรือช่องแสง จะตีไม้ตามแนวนอนปิดทับและผนังกันภายในเรือนแถวเป็นลักษณะระแนงไม้แนวตั้งและผนังยิปซัมบอร์ด

ง. ลักษณะระเบียง

ลวดลายของเสาฉลุกรงระเบียงของเรือนแถว 2 ชั้นที่มีรูปแบบลักษณะเดียวกันเป็นลวดลายฉลุกรงระเบียงทรงแจกัน

จ. ลักษณะรูปทรงหลังคา

ลักษณะรูปทรงหลังคาของอาคารเป็นแบบทรงจั่ว วัสดุมุงหลังคาจะใช้กระเบื้องลอนคู่และมุงชายคามุงด้วยแผ่นสังกะสีหรือแผ่นโลหะ

ตารางที่ 18 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 40-60 ปี

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว		
		
ข. ลักษณะช่องเปิดอาคาร		
		
ค. ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกและภายในอาคาร		
		

ตารางที่ 19 แสดงตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวไม้ที่มีอายุ 40-60 ปี

ตารางที่ 20 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 40 – 60 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความแท้
1	เอกชน	2	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนแถวไม้ 2 ชั้น - ประตูบานเฟี้ยมเดิม - ช่องแสงหรือช่องลมรูปแบบ ระแนงไม้แนวตั้ง - ช่องเปิดหน้าต่างแบบฝาไหล และบานเปิดคู่ - หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้อง ลอนคู่ - ยังคงรูปแบบการอยู่อาศัยแบบ ดั้งเดิมสัมพันธ์กับริมแม่น้ำ 	50+	ที่พักอาศัย	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพอาคาร ยังคงมีความ สมบูรณ์ - การใช้งาน อาคารมาอย่าง ต่อเนื่องได้รับ การดูแล ซ่อมแซมและ ทาสีอาคาร

รูปปัจจุบันของเรือนแถว

รูปจากมุมมองริมแม่น้ำประแส

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ตารางที่ 21 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 40 – 60 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/ กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทาง สถาปัตยกรรม	อายุ อาคาร	การใช้ประโยชน์ อาคาร	คุณค่าความ แท้
2	เอกชน	2	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนแถวไม้ 2 ชั้น - ประตูบานเพ็ญเดิมและแบบบ้านเปิดคู่ - ช่องแสงหรือช่องลมรูปแบบระแนงไม้แนวตั้ง - ช่องเปิดหน้าต่างแบบบ้านเปิดคู่ - ลวดลายระเบียบเป็นแบบทรงแจกัน - หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ 	55+	ที่พักอาศัยและขายของฝาก	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพอาคารยังคงรักษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม - ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง - การทำสีอาคารให้มีความสวยงาม

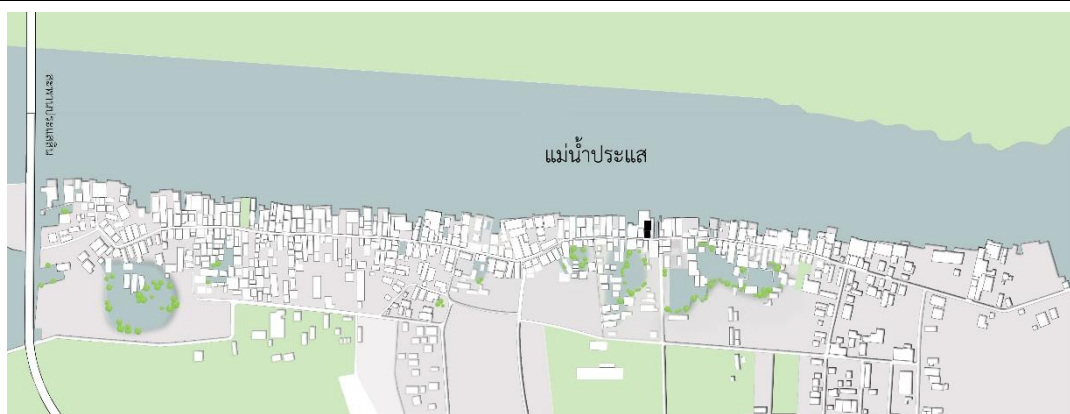
รูปปัจจุบันของเรือนแถว

รูปจากมุมมองริมแม่น้ำประแส

ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ตารางที่ 22 แสดงตัวอย่างอาคารเรือนแถวที่มีคุณค่า อายุ 40 – 60 ปี

ลำดับ	ผู้ครอบครอง/กรรมสิทธิ์	ชั้น	ลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม	อายุอาคาร	การใช้ประโยชน์อาคาร	คุณค่าความแท้
3	เอกชน	2	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนแถวไม้ 2 ชั้น - ประตูบานเฟี้ยมเดิมและแบบบานเปิดคู่ - ช่องแสงหรือช่องลมรูปแบบเฉพาะที่เรียบง่าย - ช่องเปิดหน้าต่างแบบบานเปิดคู่ - ลวดลายระเบียงเป็นแบบทรงแจกัน - หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ - ยังคงรูปแบบการอยู่อาศัยแบบดั้งเดิมสัมพันธ์กับริมแม่น้ำ 	55+	ที่พักอาศัย	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพอาคารยังคงรักษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม - ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง - การทาสีอาคารให้มีความสวยงาม

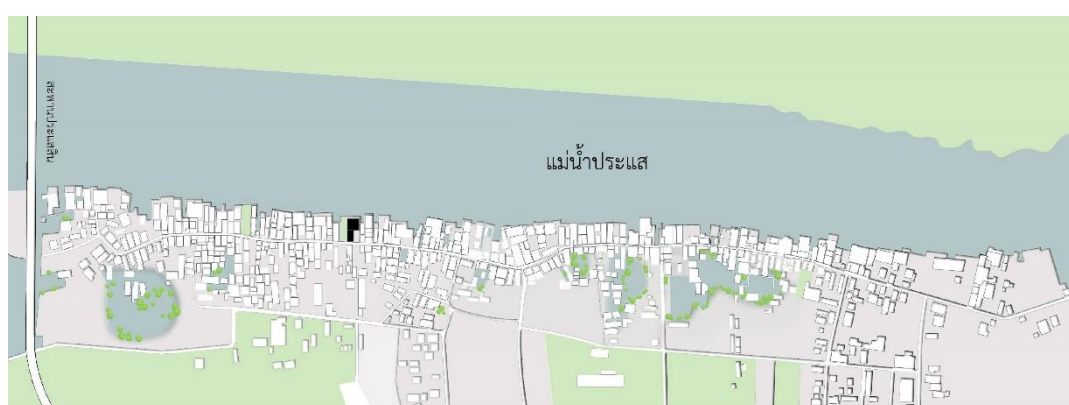
รูปปัจจุบันของเรือนแถว

รูปจากมุมมองริมแม่น้ำประแส

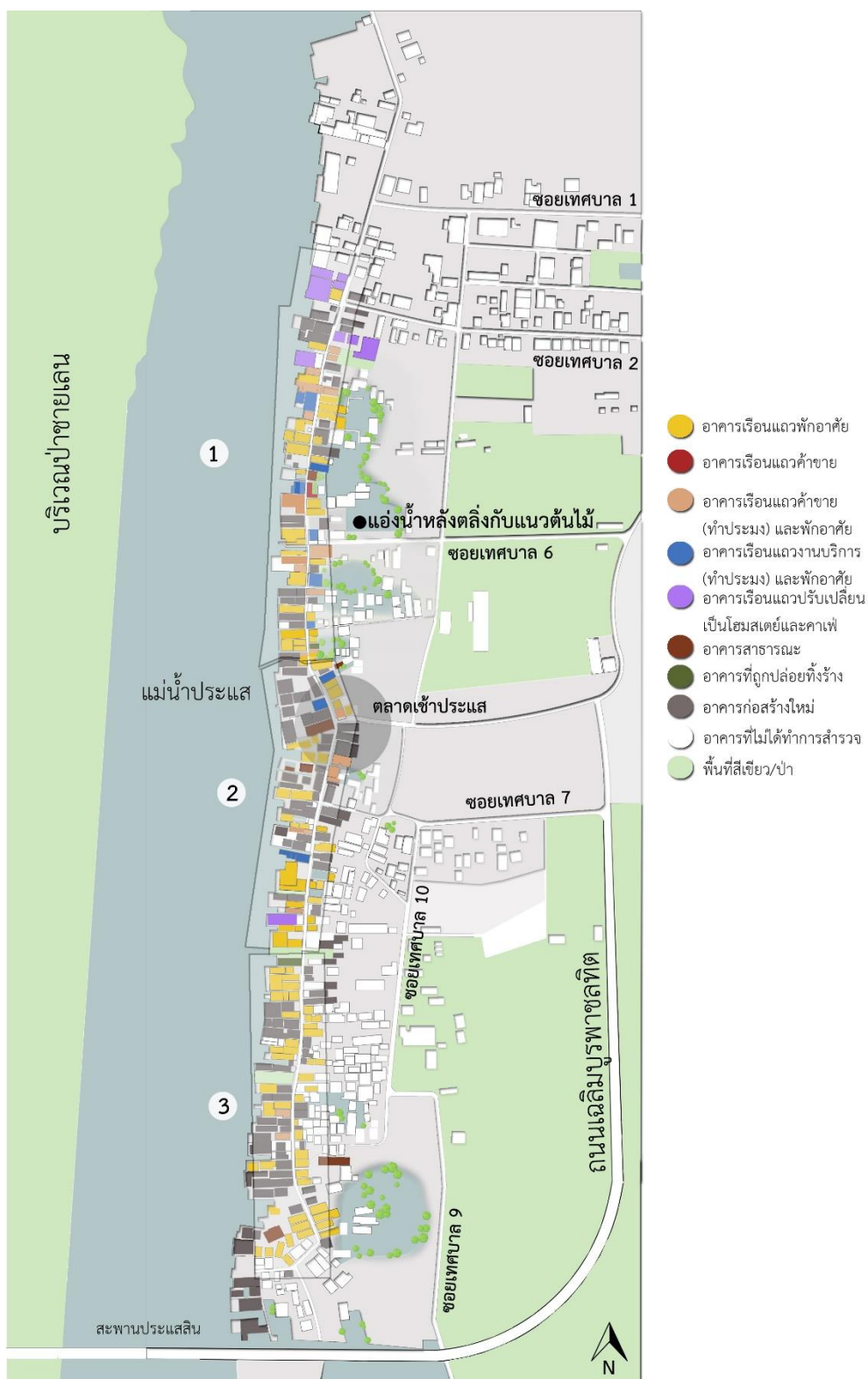
ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

4.2.3 สรุปลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มเรือนแถวไม้

ตารางที่ 23 แสดงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากการแบ่งตามยุคสมัยของการสร้างเรือน

รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 2	รูปแบบที่ 3	รูปแบบที่ 4
เรือนแถวที่มีช่วงอายุมากกว่า 100 ปี	เรือนแถวที่มีช่วงอายุ 80 - 100 ปี	เรือนแถวที่มีช่วงอายุ 60 - 80 ปี	เรือนแถวที่มีช่วงอายุ 40 - 60 ปี
			
<ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะโครงสร้างเสาและคานไม้ - ค้ำยันมีลวดลายจะยื่นออกมา รับส่วนของหลังคาบริเวณระเบียงชั้น 2 - ส่วนประดับตกแต่งช่องลมหรือช่องแสงฉลุลาย เป็นแบบลวดลายเฉพาะมีความละเอียดสูง - ช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมประดับด้วยลูกฟัก - ลูกกรงระเบียงเป็นแบบเฉพาะ - ช่องเปิดหน้าต่างแบบบานเปิดคู่ - บันไดจะมีประตูปิดกั้นส่วนด้านบนและด้านล่าง - หลังคาทรงปั้นหยา ทรงจั่ว วัสดุเดิมเป็นสังกะสีแผ่นใหญ่หรือกระเบื้องว่าว ได้รับการเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะโครงสร้างเสาและคานไม้ - ไม่มีค้ำยันยื่นออกมา รับส่วนของหลังคาบริเวณระเบียงชั้น 2 - ส่วนประดับตกแต่งช่องลมหรือช่องแสงฉลุลาย เป็นแบบลวดลายเฉพาะ มีความละเอียด - ช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมและประดับด้วยลูกฟัก - ลูกกรงระเบียงเป็นแบบตัวอักษร หรือแบบเฉพาะ - ช่องเปิดหน้าต่างแบบบานเปิดคู่ - บันไดไม่มีประตูปิดกั้นส่วนด้านบนและด้านล่าง - หลังคาทรงจั่วและมนิลา วัสดุได้รับการเปลี่ยนจากกระเบื้องว่าวเป็นกระเบื้องลอนคู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะโครงสร้างเสาและคานไม้ - ไม่มีค้ำยันยื่นออกมา รับส่วนของหลังคาบริเวณระเบียงชั้น 2 - ส่วนประดับตกแต่งช่องลมหรือช่องแสงฉลุลาย เป็นแบบแนวตั้ง แนวนอน ข้าวหลามตัด เน้นความเรียบง่าย - ช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิม - ลูกกรงระเบียงเป็นแบบเรียบง่าย หรือทรงแจกันเหลี่ยม - ช่องเปิดหน้าต่างแบบบานเปิดคู่ - บันไดไม่มีประตูปิดกั้นส่วนด้านบนและด้านล่าง - หลังคาทรงปั้นหยา ทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องว่าว และทรงจั่ว ได้รับการเปลี่ยนวัสดุหลังจากกระเบื้องว่าวเป็นกระเบื้องลอนคู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะโครงสร้างเสาและคานไม้ - ค้ำยันจะยื่นออกมา รับส่วนของหลังคาบริเวณระเบียงชั้น 2 - ส่วนประดับตกแต่งน้อย เรียบง่าย หรือลายฉลุแบบเหล็กตัด - ช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมและบานเปิดคู่ - ลูกกรงระเบียงเป็นแบบเรียบง่าย หรือทรงแจกันเหลี่ยม - ช่องเปิดหน้าต่างแบบบานเปิด และบานฝาไหล - บันไดไม่มีประตูปิดกั้นส่วนด้านบนและด้านล่าง - หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องหลังคาลอนคู่

ภาพที่ 59 ผังแสดงการใช้ประโยชน์อาคารของกลุ่มเรือนแถว
 ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

4.3 การใช้สอยกิจกรรม

การใช้สอยกิจกรรมบริเวณพื้นที่หมายเลข 1

เรือนแถวที่ใช้สอยเป็นพื้นที่ที่พักอาศัย ทำการค้า และการบริการ บริเวณหมายเลข 1 คือ กลุ่มที่ยังคงสภาพเป็นย่านการค้า อาทิ ร้านขายของชำ ร้านตัดผม ร้านขายกาแฟโบราณ ร้านขายยา ร้านหนังสือพิมพ์ ร้านขายอุปกรณ์เกี่ยวข้องกับอาชีพประมง อุปกรณ์เครื่องเรือ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรือนแถวที่พักอาศัย ทำการค้า และการบริการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งบางหลังยังคงวิถีชีวิตการใช้สอยพื้นที่ร่วมกับแม่น้ำประแสในการทำประมง และการดักจับสัตว์น้ำอีกด้วย (จากภาพที่ 60)

การใช้สอยกิจกรรมบริเวณพื้นที่หมายเลข 2

บริเวณหมายเลข 2 กลุ่มเรือนแถวมีทั้งที่อยู่อาศัย การทำการค้า และการให้บริการ รวมถึงพื้นที่ตลาดเช้าเป็นจุดสำคัญของกลุ่มเรือนแถว แต่เนื่องด้วยพื้นที่บริเวณนี้มีการปรับเปลี่ยนอาคารเป็นอาคารใหม่และตึกสูง 3 ชั้น ติดกับพื้นที่ตลาดทำให้ภูมิทัศน์ไม่สอดคล้องกับกลุ่มเรือนแถวเก่า (จากภาพที่ 60)

การใช้สอยกิจกรรมบริเวณพื้นที่หมายเลข 3

บริเวณหมายเลข 3 เป็นกลุ่มของเรือนแถวที่มีการก่อสร้างที่พักอาศัยใหม่ขึ้นมาจำนวนมาก ทำให้พื้นที่การใช้สอยของย่านการค้าเดิมเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นพื้นที่อยู่อาศัยใหม่ และเรือนแถวบางหลังก็ปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ถูกปรับเป็นร้านอาหาร ร้านขายของฝาก โดยเฉพาะเรือนแถวที่ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นที่พักโฮมสเตย์และร้านกาแฟ

จากกระแสการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนปากน้ำประแส คนในพื้นที่มองเห็นคุณค่าของเรือนแถวไม้เก่าริมน้ำประแส ประกอบกับยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม อีกทั้งผู้อยู่อาศัยส่วนมากเป็นวัยสูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ส่งผลให้เรือนแถวยังคงไม่ถูกปรับเปลี่ยนไปจากอดีต มีเพียงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากกระแสการท่องเที่ยว และเนื่องจากในปี พ.ศ. 2558 ปัญหาทางด้านการประมงชบเขาเกิดขึ้น ส่งผลให้อาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป กลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแสจึงมีความสำคัญต่อพื้นที่ของชุมชน ที่จะเป็นส่วนช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของชุมชน

การสำรวจความหนาแน่นของกลุ่มเรือนแถว พบพื้นที่ที่มีความหนาแน่นทางกิจกรรมทั้งการเกิดกิจกรรมแบบดั้งเดิม และการปรับเปลี่ยนการใช้สอยที่เป็นกิจกรรมใหม่ ซึ่งพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางกิจกรรม และเนื่องจากพื้นที่กลุ่มเรือนแถวมีขนาดพื้นที่จำกัด การปลูกสร้างอาคารเรือนแถวที่ติดกัน อีกทั้งในเรื่องของกฎหมายทางกรมเจ้าท่าและเทศบาลท้องถิ่นที่มีกฎข้อบังคับในการขยายพื้นที่และข้อจำกัด ทำให้อาคารเรือนและวิถีชีวิตบางส่วนยังคงอยู่แบบดั้งเดิม

ภาพที่ 60 (ด้านบน) บรรยากาศพื้นที่หมายเลข 1 (กลาง) บรรยากาศพื้นที่หมายเลข 2 (ด้านล่าง) บรรยากาศพื้นที่หมายเลข 3
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

บทที่ 5

กรณีศึกษาเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส

จากการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ ที่มีลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบทางกายภาพ และ การใช้พื้นที่ของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับเส้นทางสัญจรทั้งทางน้ำและทางบก การเชื่อมต่อและสอดคล้อง กับบริบทโดยรอบ รวมถึงการคำนึงถึงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ความครบถ้วนสมบูรณ์ การ เลือกใช้วัสดุที่จะนำไปสู่การเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มเรือนแถว และ การใช้สอยพื้นที่ที่ยังคงวิถี ชีวิตดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยนการใช้สอยใหม่ในบทที่ 4 ไปนั้นแล้ว

ในบทที่ 5 นี้จะทำการศึกษาลงลึกไปที่กลุ่มตัวอย่างอาคารเรือนแถว ที่ได้รับการคัดเลือกมาเป็น ตัวอย่างจำนวน 8 หลัง เพื่อให้เกิดความเข้าใจเรือนแถวในชุมชนแห่งนี้มากยิ่งขึ้น

5.1 เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา

การเลือกพื้นที่กรณีศึกษากลุ่มเรือนแถวและการพิจารณาเลือกเรือนแถวที่มีคุณค่าจากเกณฑ์ดังนี้

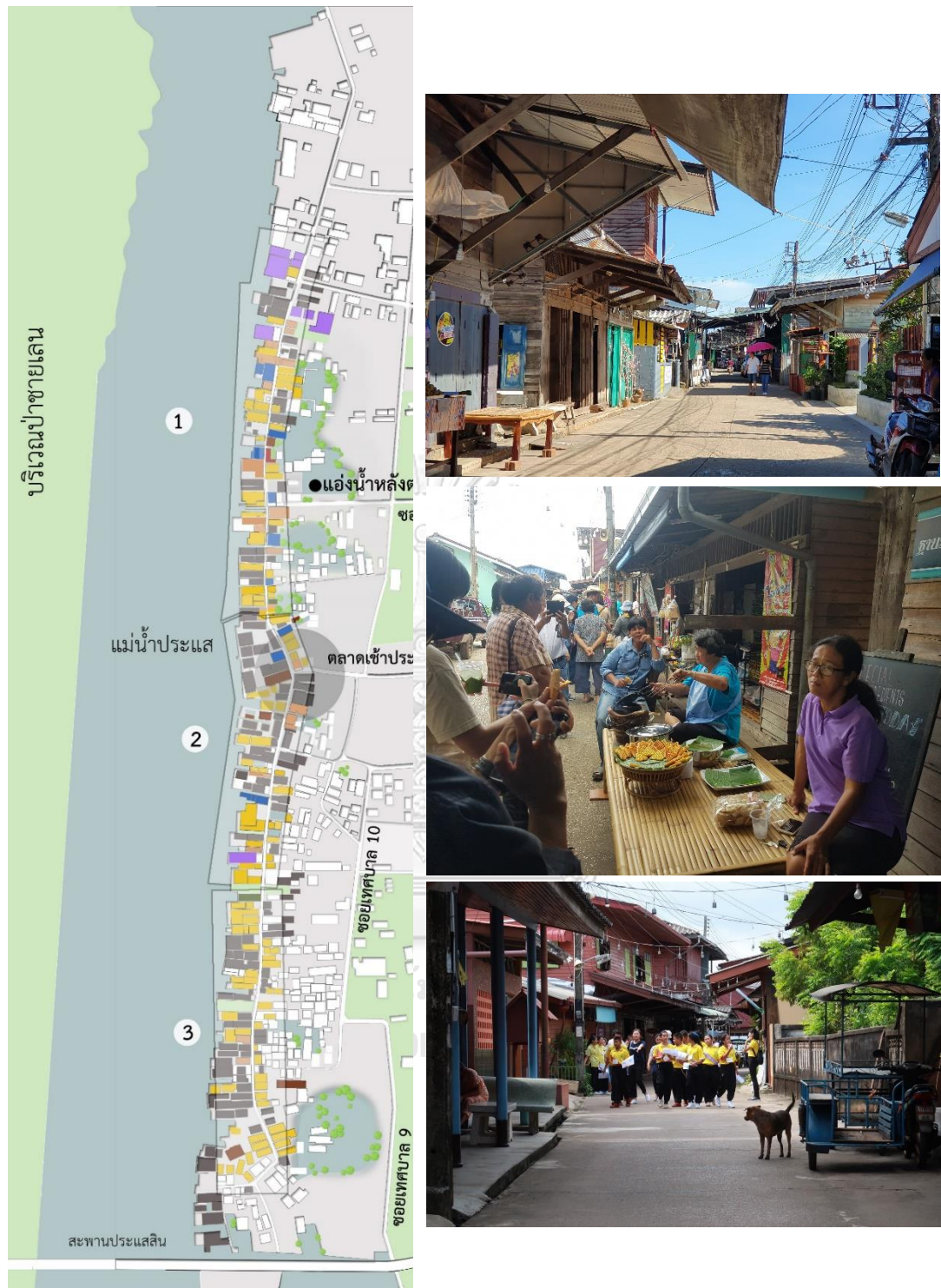
5.1.1 เป็นอาคารเรือนแถวซึ่งเป็นตัวแทนของอาคารทั้ง 4 ยุคสมัย จากการศึกษาข้างต้นในบทที่ 4 ไม่ใช่เพียงแค่อยุคสมัย 100 ปีแรกที่มีคุณค่า และพบการรวมกลุ่มของกลุ่มเรือนแถวที่มีหลายยุคสมัย ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป จนมากกว่า 100 ปี อยู่ในพื้นที่เดียวกันและมีความกลมกลืนกันทางภูมิทัศน์

5.1.2 มีองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่มีความเชื่อมต่อกับสภาพแวดล้อมและพื้นที่การสัญจรทางบก และทางน้ำ

5.1.3 มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมครบถ้วนสมบูรณ์

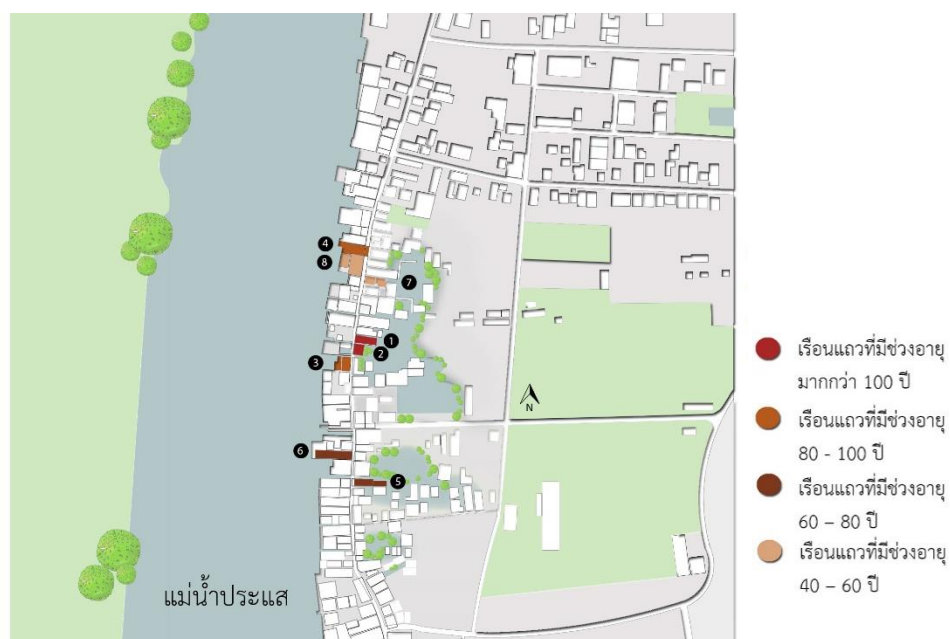
5.1.4 ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการใช้สอยกิจกรรมที่มีความหนาแน่นสูง อันหมายถึง พื้นที่ที่บริเวณ หมายเลข 1 จากแผนที่ในภาพที่ 61

กรณีศึกษานั้นมีทั้งที่ประกอบกิจกรรมเก่าและกิจกรรมใหม่หรือการใช้กิจกรรมผสมผสาน กัน เช่น การใช้เป็นที่พักอาศัย ทำการค้าหรืองานบริการ และการทำประมง เป็นต้น

ภาพที่ 61 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่หมายเลข 1 เป็นที่ตั้งกรณีสึกษากลุ่มเรือนแถวที่เลือกมาศึกษา
และบรรยากาศการเกิดกิจกรรมของหมายเลข 1 ที่มีความหนาแน่นทางกิจกรรมสูง
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีความหนาแน่นและความหลากหลายของกิจกรรมสูง ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งอาคารหลายยุคสมัยดังที่กล่าวไปข้างต้น การวิจัยนี้เลือกกรณีศึกษาเพื่อทำการศึกษาลงลึก โดยเลือกจากอาคารที่เป็นตัวแทนเรือนแถวทั้ง 4 ยุคสมัย สมัยละ 2 อาคาร

ภาพที่ 62 แสดงตำแหน่งอาคารที่ทำการศึกษาลงลึกตามยุคสมัยเรือนแถวกรณีศึกษาที่ 1-8
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

5.2 การวิเคราะห์กรณีศึกษา 8 หลัง

การวิเคราะห์กรณีศึกษาอาคารเรือนแถวประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นหลัก อันได้แก่

1. องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน
2. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม
3. ลักษณะการใช้สอย

5.2.1 กรณีศึกษาที่ 1 เรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี

ข้อมูลพื้นฐาน

ชื่อ คุณกฤษณา มณีกร เจ้าของคนแรกชื่อ กังฟอง มณีกร (ร้านอาหารตามสั่ง)

ประเภท ที่พักอาศัยและให้บริการ

ประวัติโดยสังเขป เป็นโรงเรียนสอนภาษาจีนแห่งแรกในกลุ่มเรือนแถวประแส เนื่องจากสมัยก่อนการทำการค้าจำเป็นจะต้องทำฉลากสินค้าเป็นภาษาจีน จึงเกิดเป็นสมาคมโรงเรียนสอนภาษาจีน หลังจากโรงเรียนสอนภาษาจีนถูกปิดตัวลงเนื่องจากการค้ามักจะเป็นคนจีนอยู่แล้ว และเมื่อคนจีนนิยมแต่งงานกับคนไทยมักจะทำให้ลูกเข้ารับราชการแทนการค้าขาย [กฤษณา มณีกร (สัมภาษณ์) 2561]

สถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ 141 ถนนสายเลียบบแม่น้ำ หมู่ที่ 2 ตำบล ปากน้ำกระแส อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง

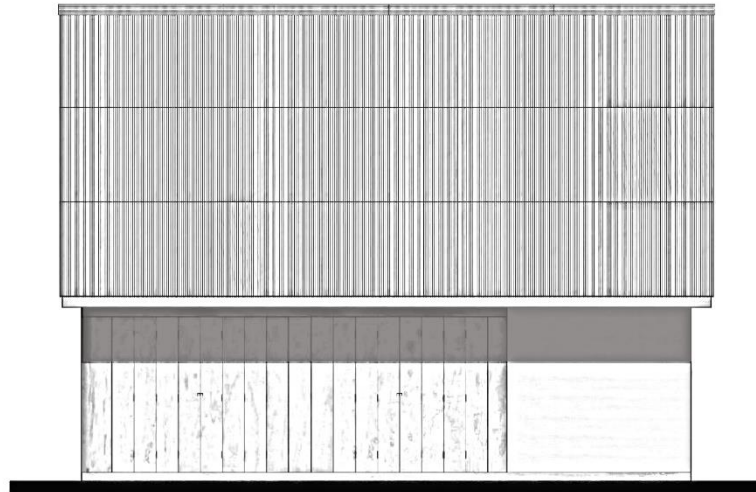
ผู้ครอบครอง คุณกฤษณา มณีกร

ปีที่สร้าง ประมาณต้นรัชกาลที่ 5

ภาพที่ 63 บรรยากาศด้านหน้าอาคารเรือนแถวติดกับถนนสายหลัก

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 64 ลักษณะและองค์ประกอบไม้ของเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

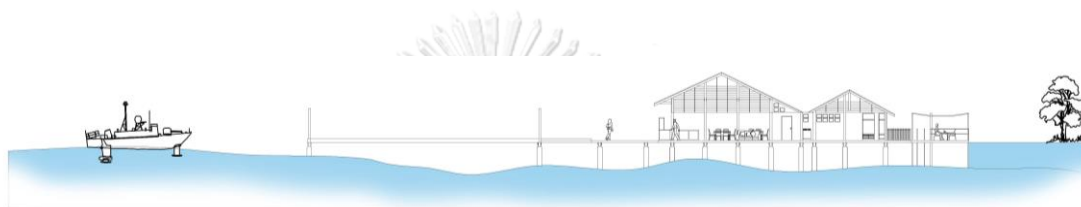

ภาพที่ 65 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.1.1 องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

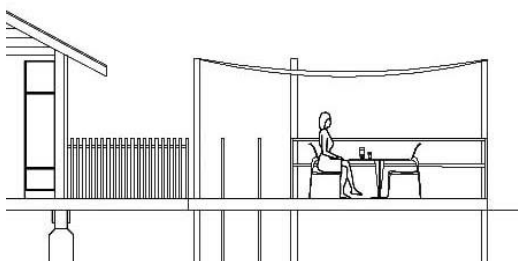
ก. การวางผังของเรือนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้

โดยพื้นที่ส่วนหลังบ้านยังคงสัมพันธ์กับภูมิทัศน์บริเวณแม่น้ำและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ที่มีทิวทัศน์ที่งดงาม รวมทั้งการเชื่อมต่อพื้นที่ที่ใช้สอยรองรับการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การสร้างระเบียงไม้และที่นั่งรับประทานอาหารที่ยื่นออกไปสู่แนวต้นไม้ริมคลองซึ่งเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการใช้งานในรูปแบบใหม่ และเป็นการต่อเติมพื้นที่ออกไปโดยไม่ทำลายลักษณะสภาพแวดล้อม

ภาพที่ 66 แสดงภาพตัดอาคารเรือนแถว และผังพื้นที่อาคารเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 67 พื้นที่ส่วนหลังบ้านยังคงสัมพันธ์กับภูมิทัศน์บริเวณแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ที่มีทิวทัศน์ที่งดงาม

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

พื้นที่บริเวณด้านหน้าอาคารเรือนแถว ไม่กั้นรั้วระหว่างตัวเรือนกับพื้นที่ถนน เนื่องจากเรือนแถวเคยเป็นลักษณะกลุ่มเครือญาติอยู่ติดกัน ฉะนั้นบริเวณเรือนแถวจึงปลูกเรือนอยู่ติดกันไม่มีการกั้นอาณาเขตพื้นที่และพื้นที่หน้าบ้านจึงสัมพันธ์กับถนนสายหลักเกิดเป็นพื้นที่กิจกรรม พื้นที่หน้าบ้านเชื่อมต่อกับพื้นที่หลังเนื่องจากเป็นการใช้สอยแบบดั้งเดิมจึงยังคงลักษณะการเชื่อมต่อนี้ที่มีความสัมพันธ์กันและเอื้อประโยชน์ต่อบริบทภายนอกอาคาร

ค. “พื้นที่ใต้ชายคา”

พื้นที่ใต้ชายคาเป็นพื้นที่ป้องกันแสงแดด ฝน และลม เป็นพื้นที่ปกคลุมร่มเงาให้กับผู้คนตั้งแต่อดีต ปัจจุบันยังคงรูปแบบหลังคาที่ยื่นออกสู่ถนนและเชื่อมต่อกับพื้นที่สัญจรด้านหน้าอาคาร การต่อเติมพื้นที่ใต้ชายคาที่ใช้วัสดุผ้าใบหรือผ้าร่มอาจจะเกิดเป็นสิ่งที่รกรุงรังและบดบังความสวยงามของอาคาร

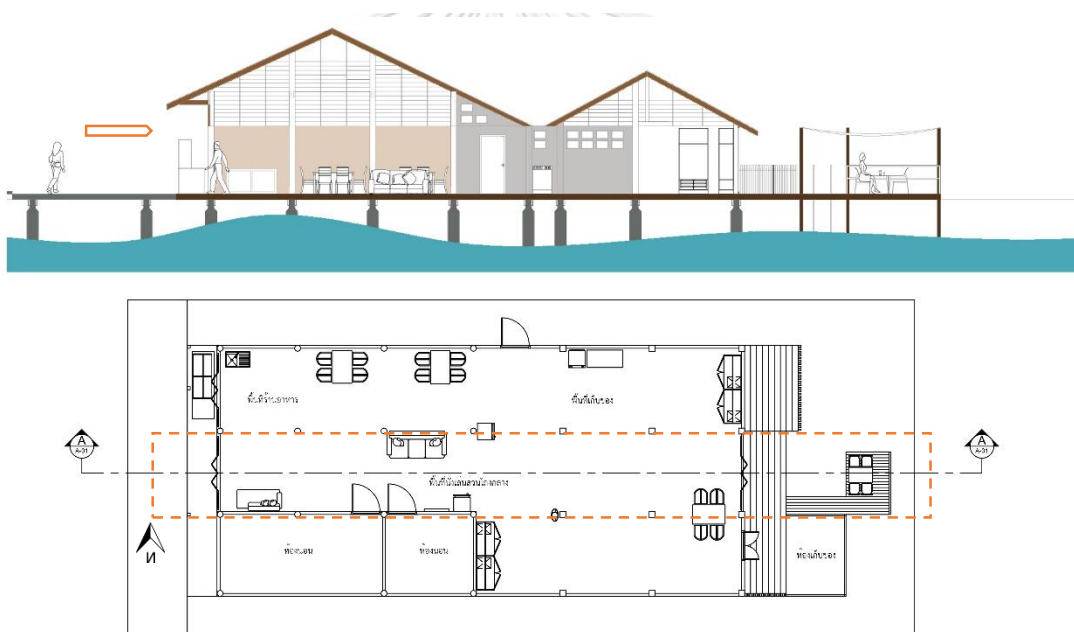

ภาพที่ 68 พื้นที่หน้าบ้านที่สัมพันธ์กับถนนสายหลักและพื้นที่ใต้ชายคายื่นออกมาให้บริการหน้าร้าน
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ข. ทักษะคุณภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนผ่านเรือนแถว

มุมมองจากถนนเมื่อมองเข้าไปในตัวอาคารเรือนแถว มองเห็นช่องเปิดพื้นที่โถงกลางตั้งแต่บริเวณหน้าบ้านยาวไปจนถึงหลังบ้าน ช่วยเปิดมุมมองจากพื้นที่ภายในอาคารไปยังพื้นที่ภายนอก สร้างจุดดึงดูดในการใช้งานพื้นที่ภายในและพื้นที่ด้านหลังของอาคาร ประกอบกับการเปิดเป็นพื้นที่ที่กึ่งสาธารณะทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ง่ายขึ้น

การระบายอากาศของเรือนแถวที่ดี เนื่องจากบริเวณพักผ่อนของคนในบ้าน ช่วงเวลากลางวันส่วนใหญ่คือ บริเวณโถงกลางบ้าน เป็นพื้นที่โถงที่ต่อเนื่องกับพื้นที่โถงโถงภายนอก หลังบ้านอากาศสามารถถ่ายเทได้สะดวก

ภาพที่ 69 แสดงตำแหน่งพื้นที่เปิดโถงที่สามารถมองเห็นสภาพแวดล้อมหลังบ้าน

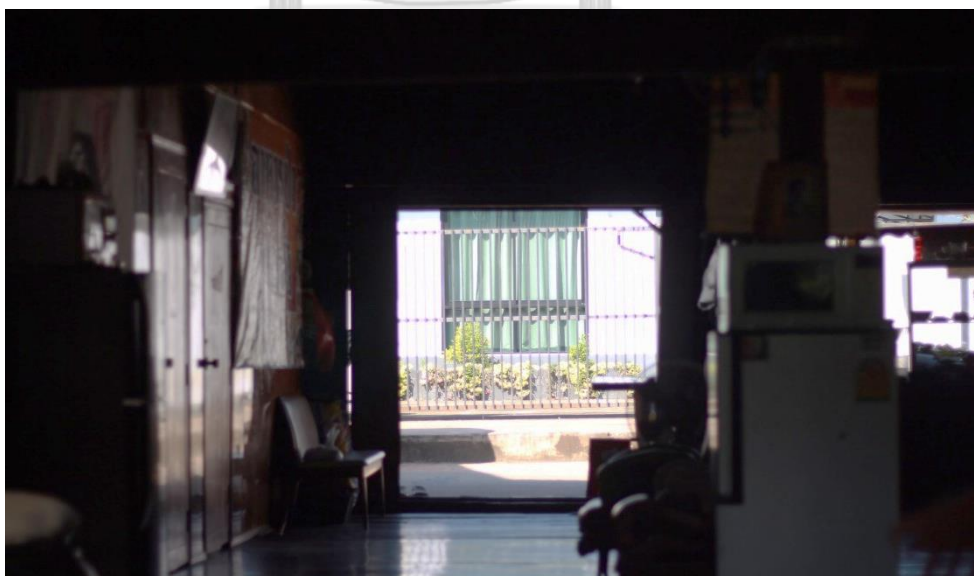
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 70 แสดงทัศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนมองเห็นพื้นที่หลังบ้าน
ที่ยังคงมีแนวต้นไม้ริมคลองที่สมบูรณ์
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ง. มุมมองจากเรือนแถวไปยังแม่น้ำประแส

อาคารเรือนแถวประสบปัญหาถูกลบดบังจากอาคารที่ก่อสร้างใหม่ มองเห็นแต่เพียงกำแพง ไม่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ริมแม่น้ำประแส อีกทั้งอาคารที่ก่อสร้างใหม่เป็นรูปทรงอาคารสมัยใหม่ที่ขัดแย้งต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ

ภาพที่ 71 แสดงมุมมองจากอาคารเรือนแถวออกสู่ถนน เกิดการบดบังทัศนียภาพจากอาคารที่สร้างใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

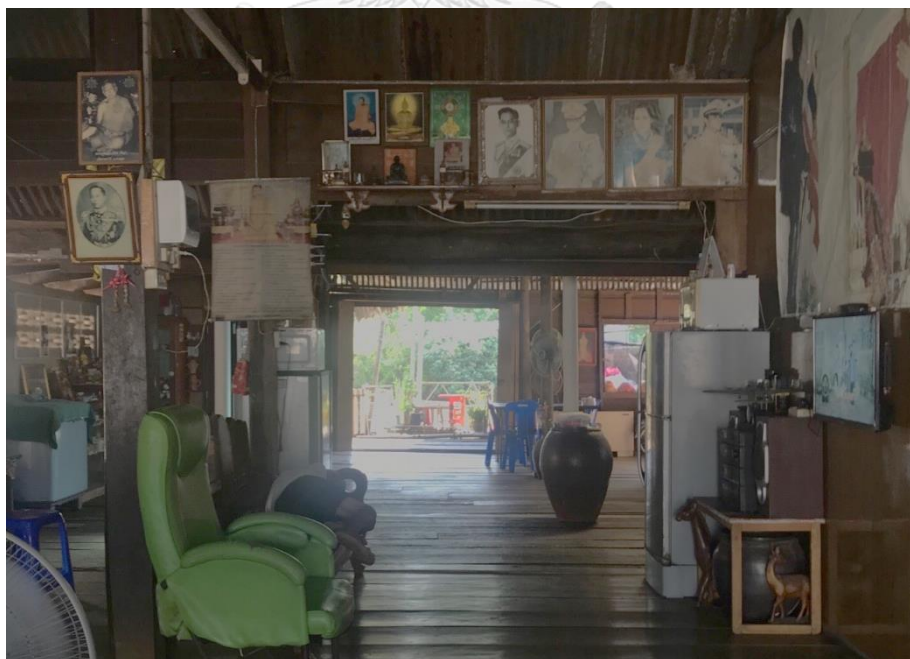
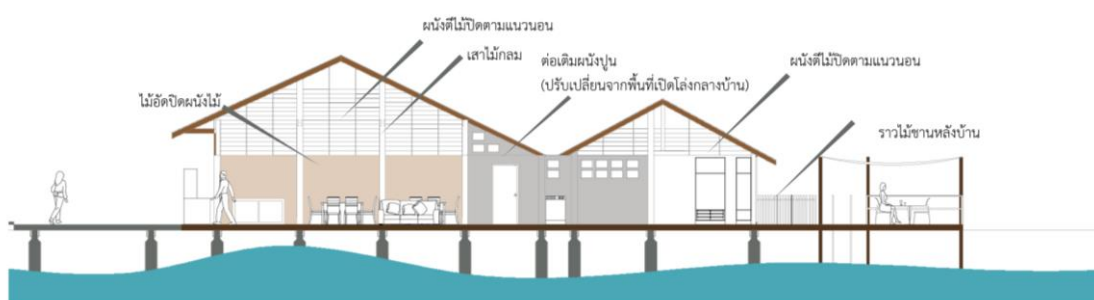
5.2.1.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว

ก. ลักษณะทั่วไป

อาคารมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 8.4 เมตร ยาว 14 เมตร มีจำนวนทั้งหมด 3 คูหา มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้แบบจีนชั้นเดียวตั้งแต่ช่วงยุคสมัยประมาณรัชกาลที่ 5 เทคนิคการดูแลเรือนแถวด้วยการทาน้ำมันเครื่องเรือเพื่อป้องกันการทำลายเนื้อไม้

- ลักษณะโครงสร้างอาคาร

เสาเป็นลักษณะเสากลม เสาเหลี่ยม และคานใช้ไม้ชนิดเดียวกับไม้ที่ต่อเรือ เช่น ไม้ตะเคียน ไม้ตะแบก ซึ่งมีความคงทน สวยงาม เหมาะแก่สภาพของท้องถิ่น พื้นอาคารเป็นไม้ และผนังอาคารเป็นไม้เกือบทั้งหมด มีเพียงบางส่วนที่ปรับปรุงตีไม้อัดปิดผนัง และผนังภายในเป็นไม้อัดกัน พื้นที่ผนังก่ออิฐแทนผนังภายนอก เรือนแถวมีลักษณะผังอาคารเป็นรูปแบบ 2 ตอนต่อกันตามแนวยาว

ภาพที่ 72 แสดงลักษณะวัสดุและโครงสร้างภายในเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ข. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว

ไม่พบลักษณะช่องแสงหรือช่องลมด้านหน้าเรือนแถว แต่ส่วนด้านหลังช่องแสงหรือช่องลมมีลักษณะเป็นระแนงไม้แนวตั้ง

- ลักษณะช่องเปิดอาคาร

การเจาะช่องเปิดของอาคาร บริเวณหน้าบ้านของอาคารเรือนแถวจะเปิดโถงโถงไปจนถึงพื้นที่หลังบ้าน แสดงให้เห็นมุมมองทางทัศนียภาพทางภูมิทัศน์มองเห็นป่าไม้ริมคลอง และช่องเปิดเป็นประตูบานเฟี้ยมดั้งเดิมทั้ง 3 คูหา

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในอาคาร

ช่องเปิดของหน้าต่าง ลักษณะเป็นแบบบานเปิดประดับลูกฟักดั้งเดิม ผนังภายนอกอาคารที่ไม่ตามแนวนอน และมีผนังบางส่วนทำการปรับปรุงซ่อมแซมเปลี่ยนเป็นผนังก่ออิฐ และผนังภายในกันพื้นที่ด้วยโครงคร่าไม้แผ่นไม้อัด

- ลักษณะรูปทรงหลังคา

เรือนแถวมีลักษณะหลังคาคลุ่ม 2 ตอนตามแนวยาว ลักษณะรูปทรงหลังคาเป็นแบบทรงจั่ว ใช้วัสดุมุงหลังคาสังกะสีลอนใหญ่เดิมตั้งแต่การสร้างเรือนแถว

ภาพที่ 73 แสดงลักษณะช่องเปิดอาคารประตูบานเฟี้ยมดั้งเดิมและหลังคาทรงจั่วมุงสังกะสีลอนใหญ่เดิม

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะชานชา

ชานชายื่นออกสู่ถนนและรูปแบบชานชาชั่วคราวที่เป็นวัสดุผ้าใบบริเวณด้านหน้าอาคารเพื่อป้องกันแสงแดดและใช้ประกอบเป็นพื้นที่กิจกรรม

ภาพที่ 74 แสดงลักษณะรูปแบบชานชาชั่วคราวหน้าเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

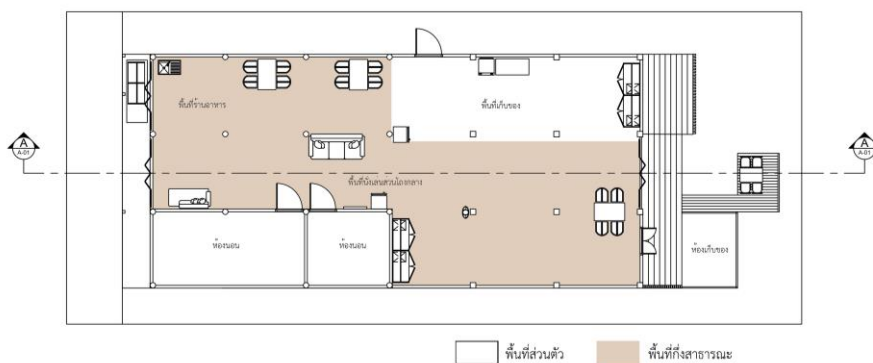
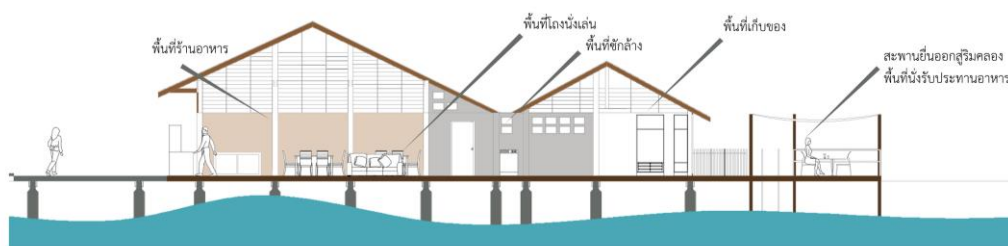
5.2.1.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยอดีต

เรือนแถวหลังนี้ได้รับการสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นโรงเรียนสอนภาษาจีน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการค้าขายในช่วงปี พ.ศ. 2460 ภาษาจีนเป็นภาษาทางการค้าหลักซื้อร้านหรือยี่ห้อการค้าจำเป็นจะต้องใช้ภาษาจีนเพื่อความสะดวก หลังจากการใช้อาคารเป็นโรงเรียนสอนภาษาจีนราว 2-3 ปีโรงเรียนสอนภาษาจีนก็ทำการปิดตัวลง เนื่องจากมีคนเข้ามาเรียนภาษาน้อยลง จากนั้นเรือนแถวหลังนี้ก็ไม่ได้ถูกใช้งานและถูกปิดการใช้งาน

ข. การใช้สอยปัจจุบัน

เรือนแถวได้รับการปรับปรุงและดูแลอาคารอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2558 เรือนแถวหลังนี้ถูกปรับเปลี่ยนการใช้งานมาเป็นร้านข้าวแกง (ร้านอาหารตามสั่ง) และที่พักอาศัย

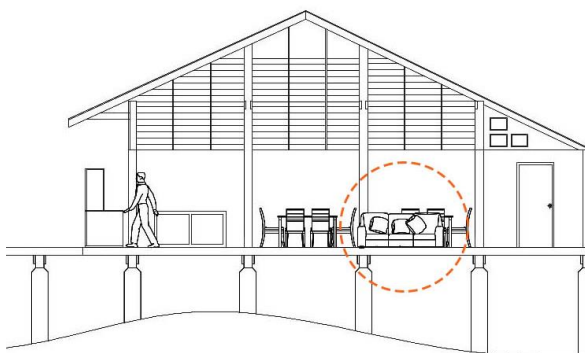

ภาพที่ 75 แสดงการใช้สอยพื้นที่ของเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

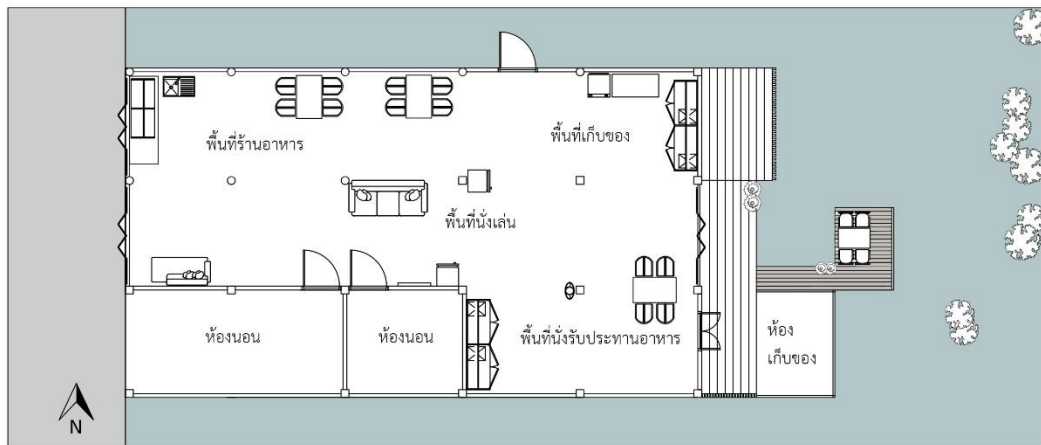
ค. วิธีปรับการใช้สอย

โดยมีวิธีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในเรือนแถวเป็นร้านอาหาร ขายอาหารตามสั่ง และที่พักอาศัย จึงเกิดการแบ่งการใช้สอยพื้นที่ระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่กึ่งสาธารณะ จากการกั้นผนังเบาที่ไม่กระทบโครงสร้างเดิมและการใช้เครื่องเรือนกั้นพื้นที่บางส่วน ตลอดจนบางพื้นที่สามารถใช้งานร่วมกันได้อย่างน่าสนใจ อาทิ พื้นที่ส่วนให้บริการร้านอาหาร มีการใช้สอยร่วมกับพื้นที่นั่งเล่นโดยใช้เครื่องเรือนเป็นตัวแบ่งพื้นที่

ภาพที่ 76 แสดงการแบ่งพื้นที่การใช้สอยโดยใช้เครื่องเรือนเป็นตัวแบ่งพื้นที่

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 77 ผังเรือนแถวและบรรยากาศภายในเรือนแถวการใช้งานพื้นที่สาธารณะร้านอาหารและพื้นที่นั่งเล่นส่วนตัว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.2 กรณีศึกษาที่ 2 เรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี

ชื่อ บ้านพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแส ตระกูลทรัพย์เจริญ

ประเภท พิพิธภัณฑ์และพื้นที่สาธารณะของชุมชน

ประวัติโดยสังเขป บ้านทรัพย์เจริญ หลังนี้มีอายุกว่าร้อยปีโดยมีรูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวประแส ตั้งแต่อดีตคนจีนแผ่นดินใหญ่มาทำมาหากินในเมืองไทยและแต่งงานกับผู้หญิงไทยที่ประแส จึงมีคนรุ่นต่อรุ่นที่เรียกกันบ่งบอกถึงความเป็นอาคารที่ยังความสมบูรณ์ของรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบ “ไชนีส ประแส” (chinese prasae) บ้านหลังนี้จึงเป็นลักษณะการผสมผสานระหว่างจีน-ไทย

สถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ 142 ถนนสายเลียบแม่น้ำ หมู่ที่ 2 ตำบล ปากน้ำกระแสด
อำเภอ แกลง จังหวัด ระยอง

สนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงดูแล เทศบาลตำบลปากน้ำประแส

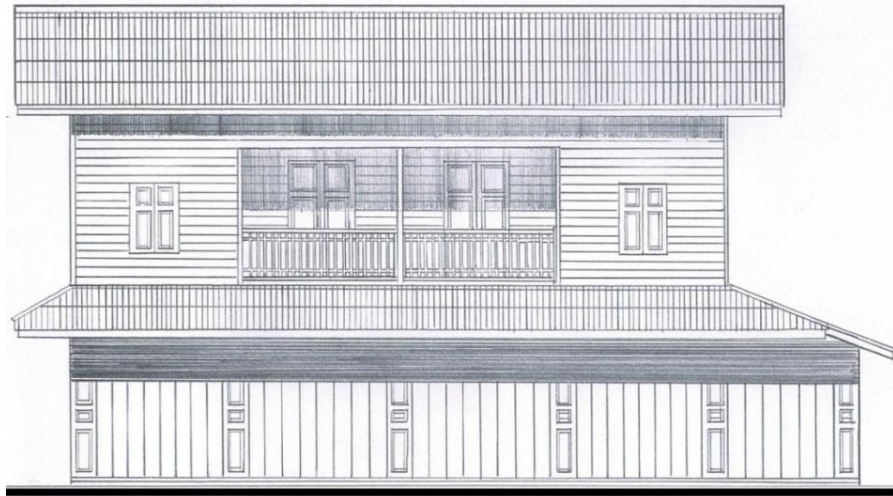
บุคคลหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในปัจจุบัน เทศบาลตำบลปากน้ำประแส

ปีที่สร้าง ช่วงต้นรัชกาลที่ 5

ภาพที่ 78 เรือนแถวพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 79 ลักษณะและองค์ประกอบไม้ของพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 80 ฝั่งแสดงตำแหน่งเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.2.2.1 องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

ก. การวางผังของเรือนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้

เรือนแถวหลังนี้เป็นเรือนแถวที่มีความสำคัญกับคนในชุมชน เป็นตัวอย่างอาคารที่ได้รับการอนุรักษ์ ซึ่งยังคงลักษณะการตั้งอยู่บนฝืนน้ำที่มีความสัมพันธ์กับการวางผังของเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปตามการใช้สอยใหม่ แต่ยังคงสอดคล้องกับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้

ภาพที่ 81 (ด้านบน) ภาพตัดอาคารเรือนแถวอยู่บนฝืนน้ำแสดงความสัมพันธ์กับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้

(ด้านล่าง) ตำแหน่งอาคารพิพิธภัณฑ์

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

เรือนแถวใช้พื้นที่เปิดโล่งตรงบริเวณโถงกลางเชื่อมต่อพื้นที่ด้านหน้ากับพื้นที่ด้านหลังเรือนแถว สามารถมองเห็นความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและเป็นพื้นที่โล่งประกอบกิจกรรมแบบสาธารณะ นอกจากนี้การเข้าถึงของพื้นที่ด้านหน้าเรือนแถวแบบไร้ขอบเขตไม่มีรั้วกั้นระหว่างพื้นที่ถนนกับตัวอาคารเกิดการประกอบกิจกรรมที่สัมพันธ์กับพื้นที่ได้ขยายคา

ค. “พื้นที่ได้ชಾಯคา”

เรือนแถวหลังนี้มีพื้นที่ได้ชಾಯคายื่นออกสู่ถนนเป็นลักษณะรูปแบบชಾಯคาถาวร รอบตัวอาคารเดิม วัสดุผนังชಾಯคาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่เนื่องจากวัสดุผนังเดิมผุพังและรั่วซึม พื้นที่ได้ชಾಯคาของเรือนแถวเอื้อประโยชน์กับตัวเรือนช่วยบดบังแสงแดดที่ส่องเข้าตัวอาคารและผู้คน ที่เข้ามาทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกัน

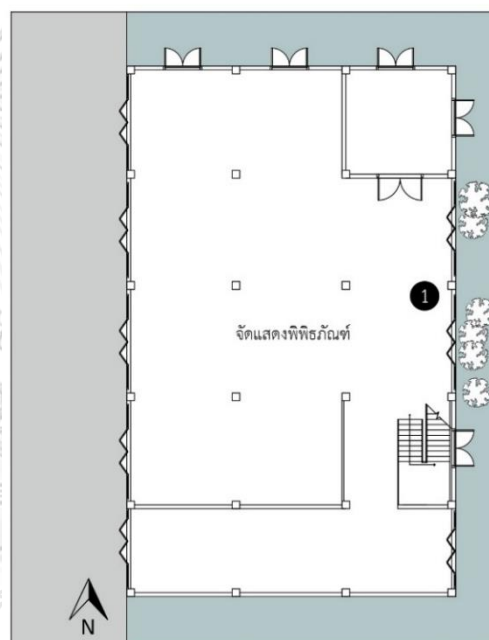
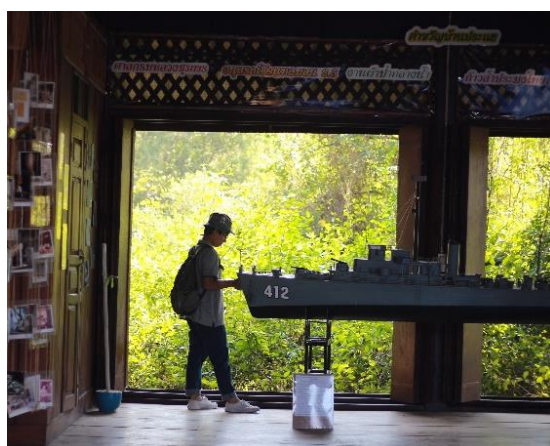

ภาพที่ 82 (ด้านบน) พื้นที่หน้าบ้านและพื้นที่หลังบ้านของเรือนแถวพิพิธภัณฑสถาน
(ด้านล่าง) พื้นที่ได้ชಾಯคาและลักษณะชಾಯคาของเรือนแถวพิพิธภัณฑสถาน

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

ข. ทักษะถ่ายภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนผ่านเรือนแถว

การเปิดช่องประตูบานเฟี้ยมด้านหน้าและด้านหลังอาคาร ทำให้เกิดมุมมองจากถนนมองเห็นการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เรือนแถวกับภูมิทัศน์แอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้ รวมถึงเป็นการถ่ายเทความร้อนและรับลมจากทั้งด้านหน้าอาคารและหลังอาคาร เมื่อผู้คนเข้าเยี่ยมชมใช้กิจกรรมเรือนแถวพิพิธภัณฑ์จะเกิดความรู้สึกเย็นสบาย

ภาพที่ 83 หมายเลข 1 มุมมองจากถนนมองผ่านตัวอาคารบริเวณชั้น 1

ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวต้นไม้ริมคลองด้านหลังอาคาร

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ง. ทักษะถ่ายภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแส

เมื่อมองจากแม่น้ำประแสมองเห็นชั้น 2 ของเรือนแถวที่เป็นภูมิทัศน์ที่ดีต่อชุมชน เนื่องจากเรือนแถวฝั่งตรงข้ามติดริมแม่น้ำ มีพื้นที่เป็นลานโถงโล่งที่ใช้ประกอบกิจการท่าเรือประมง ทำให้สามารถมองเห็นเรือนแถวพิพิธภัณฑ์แต่บางส่วนถูกบดบังจากรั้วป้ายโฆษณาของเรือนแถวฝั่งตรงข้าม จึงไม่สามารถมองเห็นได้ทั้งตัวอาคาร

ภาพที่ 84 ทศนิยมภาพของเรือแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแสมองเห็นชั้นบนของอาคาร
ที่มา : ผู้วิจัย 2561

จ. มุมมองจากเรือแถวไปยังแม่น้ำประแส

พื้นที่บริเวณด้านหน้าเรือแถวมองไม่เห็นทิวทัศน์แม่น้ำประแส เนื่องจากการถูกบดบังจากกำแพงป้ายโฆษณาของเรือแถวตรงข้าม ซึ่งถ้าหากเปิดช่องกำแพงของเรือแถวตรงข้ามก็จะทำให้มองเห็นวิวทิวทัศน์บางส่วนของแม่น้ำประแส บริเวณพื้นที่ระเบียงชั้น 2 มองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำประแสและพื้นที่ป่าชายเลนแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ แต่เรือแถวพิพิธภัณฑฯจะไม่ได้เปิดให้เข้าชมพื้นที่ชั้น 2 ของอาคาร

ภาพที่ 85 บริเวณพื้นที่ด้านหน้าของเรือนแถวพิพิธภัณฑ
 ที่มา : ผู้วิจัย 2561

ภาพที่ 86 (ทางซ้าย) ช่องเปิดประตูกำแพงฝั่งตรงข้ามเรือนแถวพิพิธภัณฑมองเห็นแม่น้ำประแส
 (ทางขวา) บริเวณพื้นที่ระเบียงชั้น 2 มองเห็นแม่น้ำประแสและพื้นที่ป่าชายเลน
 ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.2.2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว

ก. ลักษณะทั่วไป

อาคารมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 13.64 เมตร ยาว 8.53 เมตร จำนวนทั้งหมด 5 คูหา ลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ร้านค้า 2 ชั้น รูปแบบแบบจีน-ไทยสร้างตั้งแต่ยุคสมัยรัชกาลที่ 5

ลักษณะโครงสร้างอาคาร

เสามีลักษณะเป็นเสาไม้เหลี่ยม คาน และพื้นอาคารนิยมใช้ไม้ชนิดเดียวกับไม้ที่ต่อเรือคือ ไม้ตะเคียน หรือไม้ตะแบกเป็นไม้แผ่นใหญ่เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายจากในท้องถิ่นมีความคงทนต่อน้ำทะเล เรือนแถวมีลักษณะสูงโปร่งมีความโดดเด่นเป็นอาคารที่เป็นตัวแทนของการอนุรักษ์เรือนแถว

ลักษณะผังเรือนแถวมีลักษณะผังพื้น 1 ตอนตามแนวยาว ในอดีตอาคารมีลักษณะผังพื้น 2 ตอนแต่ต่อมาได้มีการรื้อทิ้งส่วนด้านหลังเนื่องจากมีสภาพทรุดโทรม เหลือเพียงส่วนด้านหน้าอาคารที่ยังคงรูปแบบดั้งเดิม

ข. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

ด้านหน้าเรือนแถวเหนือช่องเปิดประตูบานเพ็ญจะมีช่องแสงหรือช่องลม ลักษณะลวดลายการวางไม้แนวตั้งสลับแนวนอนคล้ายลวดลายแบบจีน เป็นการแสดงถึงลวดลายการออกแบบที่มีการผสมผสานจากวัฒนธรรมที่เป็นแนวคิดของช่างท้องถิ่น และเพื่อการระบายอากาศของอาคาร

- ลักษณะช่องเปิดอาคาร

การเจาะช่องเปิดเรือนแถวบริเวณด้านหน้าและด้านหลังอาคาร ลักษณะช่องเปิดเป็นประตูบานเพ็ญแบบดั้งเดิมประดับด้วยลูกฟัก เมื่อเปิดช่องเปิดประตูบานเพ็ญด้านหลังจะสามารถมองเห็นภูมิทัศน์ที่สัมพันธ์กับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้ เกิดเป็นมุมมองที่ดีการเปิดโล่งโล่งบริเวณตรงกลางอาคารของช่องเปิดประตูบานเพ็ญ เพื่อรับลมจากภายนอกเข้าสู่ภายในเรือนแถว และช่องเปิดประตูด้านบนเป็นประตูแบบบานไม้เปิดคู่ ส่วนบริเวณบันไดภายในมีประตูปิดกั้นส่วนพื้นที่ชั้นล่างและพื้นที่ชั้นบนเพื่อกันขโมยเป็นลักษณะลวดลายเดียวกับราวบันได

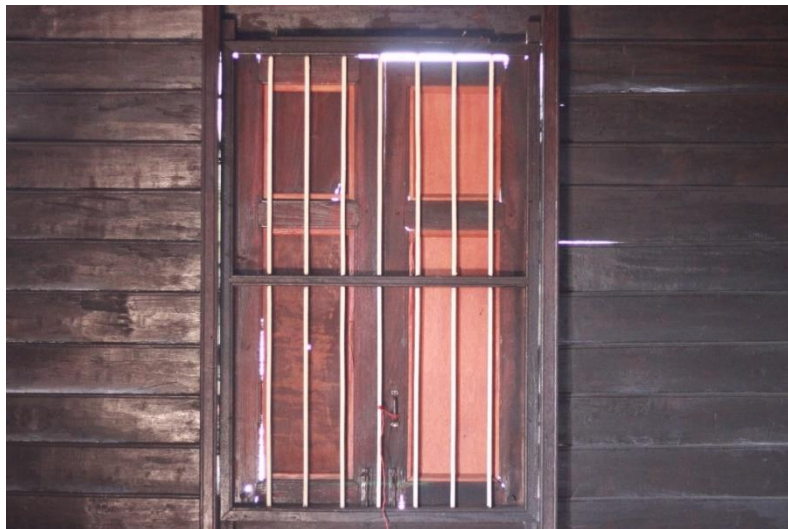
ภาพที่ 87 ลักษณะช่องเปิดอาคารประตูบานเพ็ญดั้งเดิม
ที่มา : ผู้วิจัย 2562

ภาพที่ 88 ลักษณะประตูปิดกั้นพื้นที่ชั้นบนและพื้นที่ชั้นล่างของเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย 2562

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในของอาคาร

ช่องเปิดของหน้าต่างเป็นลักษณะแบบบานเปิดประดับลูกฟัก ติดเหล็กดัดเสริมความปลอดภัยด้านในอาคาร ผนังภายในเป็นการกันห้องด้วยการตีไม้แนวนอน

ภาพที่ 89 ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในของอาคาร

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะระเบียง

บริเวณชั้น 2 ของอาคารมีพื้นที่ระเบียงเปิดโล่งไว้รับลมแม่น้ำและชมทิวทัศน์แม่น้ำประแส ลักษณะราวลูกกรงระเบียงถูกออกแบบเฉพาะเป็นลวดลายที่เหมือนกับราวกันตกบันไดและประตูกันบันไดภายในอาคาร

ภาพที่ 90 ลวดลายราวกันตกบันไดของเรือนแถวพิพิธภัณฑน์ปากน้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะรูปทรงหลังคาอาคาร

เรือนแถวมีลักษณะรูปทรงหลังคาเป็นแบบทรงจั่ว วัสดุผนังหลังคาได้รับการเปลี่ยนจากกระเบื้องว่าวเป็นกระเบื้องลอนคู่ เนื่องจากได้รับการบูรณะในช่วง พ.ศ. 2555 เนื่องจากปรับการใช้สอยเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่สาธารณะ

5.2.2.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยอดีต

เรือนแถวหลังนี้มีการใช้สอยดั้งเดิมเป็นโรงสีขนาดเล็ก ต่อมาการใช้สอยได้รับการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาต่างๆ เช่น ร้านขายยาสมุนไพรมะลิ และร้านปั้นกระแฉะไฟฟ้า เปลี่ยนการใช้สอยไปตามยุคสมัยและความเจริญที่เข้ามาจนเจ้าของเดิมย้ายออกจากพื้นที่ (ข้อมูลมาจากเรือนแถวที่แสดงประวัติอาคาร)

ข. การใช้สอยปัจจุบัน

อาคารหลังนี้ได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณวิเชียร ทรัพย์เจริญ (นายก อบจ. ตราด) อนุญาตให้ใช้บ้านเดิมของท่านให้แก่เทศบาลตำบลปากน้ำประแส เพื่อใช้ประโยชน์เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์จัดแสดงภาพเก่าและเรื่องราวของปากน้ำประแส

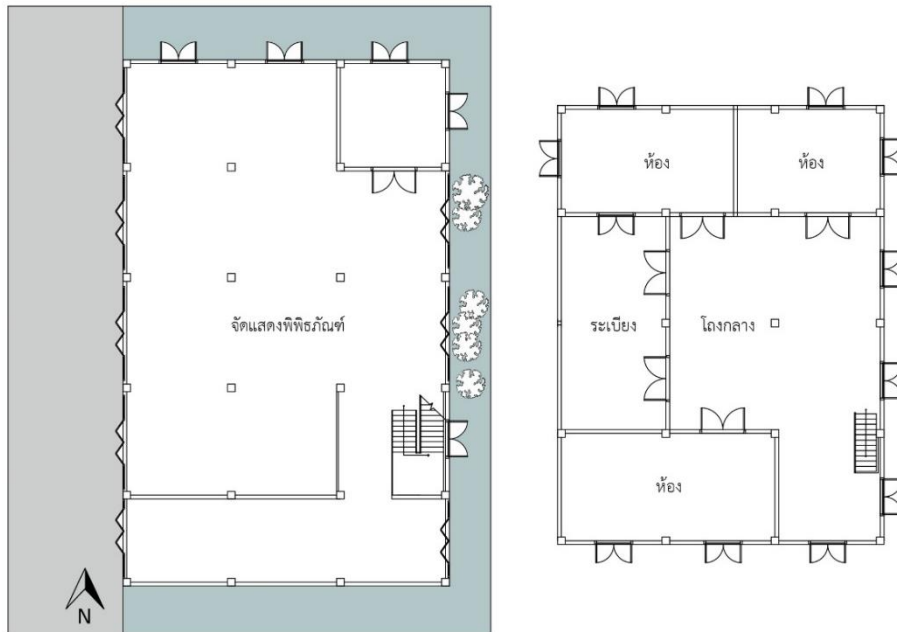
ค. วิธีปรับการใช้สอย

การปรับการใช้สอยเป็นลักษณะการปรับที่ไม่เหลือพื้นที่กิจกรรมเดิม เนื่องจากเรือนแถวไม่ได้มีการใช้งานอยู่อาศัย และการปรับการใช้สอยไม่ได้กระทบต่อโครงสร้าง รูปทรงอาคาร และองค์ประกอบต่างๆเดิมของอาคาร ยังคงหลงเหลือไว้ให้ศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมที่ค่อนข้างสมบูรณ์ โดยในบริเวณชั้นบนของอาคารยังคงแสดงให้เห็นพื้นที่การใช้สอยเดิม พื้นที่ชั้นบนถูกแบ่งเป็น 3 ห้องบริเวณตรงกลางเป็นโถงโล่งเชื่อมต่อกับพื้นที่ห้อง และพื้นที่ระเบียงด้านหน้าอาคารเพื่อรับลมทะเล ส่วนพื้นที่ด้านล่างถูกใช้เป็นพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการในเรื่อง ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ภาพที่ 91 พื้นที่บริเวณชั้นล่างที่ถูกใช้จัดแสดงนิทรรศการเรื่องราวของชุมชนตั้งแต่อดีต

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 92 (ทางซ้าย) ผังพื้นที่ชั้น 1 เป็นพื้นที่ใช้จัดแสดงพิพิธภัณฑ์
และ (ทางขวา) ผังพื้นที่ที่ยังเหลือห้องพักอาศัย 3 ห้อง

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.3 กรณีศึกษาที่ 3 เรือนแถวที่มีอายุ 80 – 100 ปี

ชื่อ บ้านคุณจุไร ช่างทอง (เจ้าของเก่า)/ร้านตัดผมช่างโด่ง

ประเภท ที่พักอาศัยและให้บริการ

ประวัติโดยสังเขป เรือนแถวหลังนี้เจ้าของเดิมใช้เป็นที่พักการค้าขายของประมงและอยู่อาศัยมาตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 5 เรือนแถวเป็นมรดกตกทอดกันมาหลายช่วงอายุ ปัจจุบันเจ้าของยังคงอยู่อาศัยมาอย่างต่อเนื่องรับจ้างเย็บเสื้อผ้าและให้เช่าพื้นที่ทำกิจการร้านตัดผม

สถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ 137 ถนนสายเลียบบแม่น้ำ หมู่ที่ 2 ตำบล ปากน้ำกระเส

อำเภอ แกลง จังหวัด ระยอง

บุคคลหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในปัจจุบัน เอกชน/เจ้าของ

ปีที่สร้าง ช่วงรัชกาลที่ 5

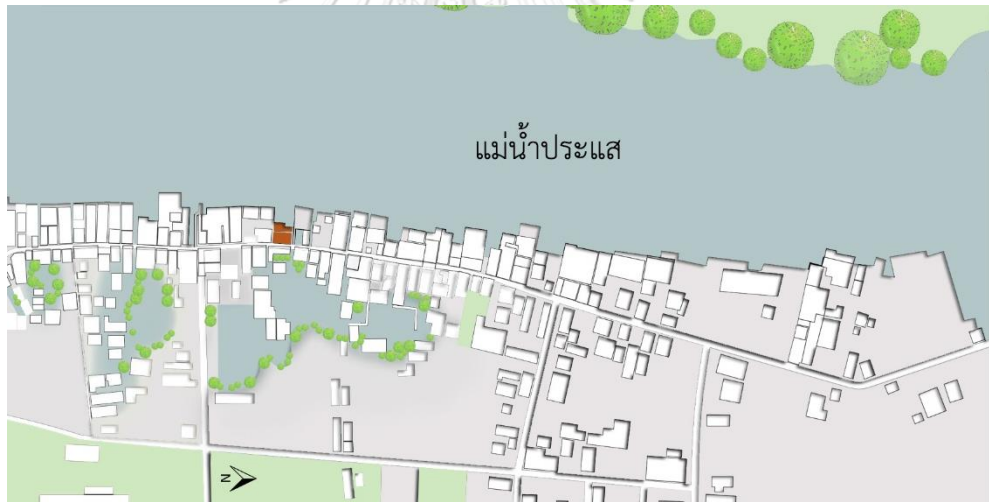

ภาพที่ 93 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 94 ลักษณะและองค์ประกอบของเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 95 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย 2561

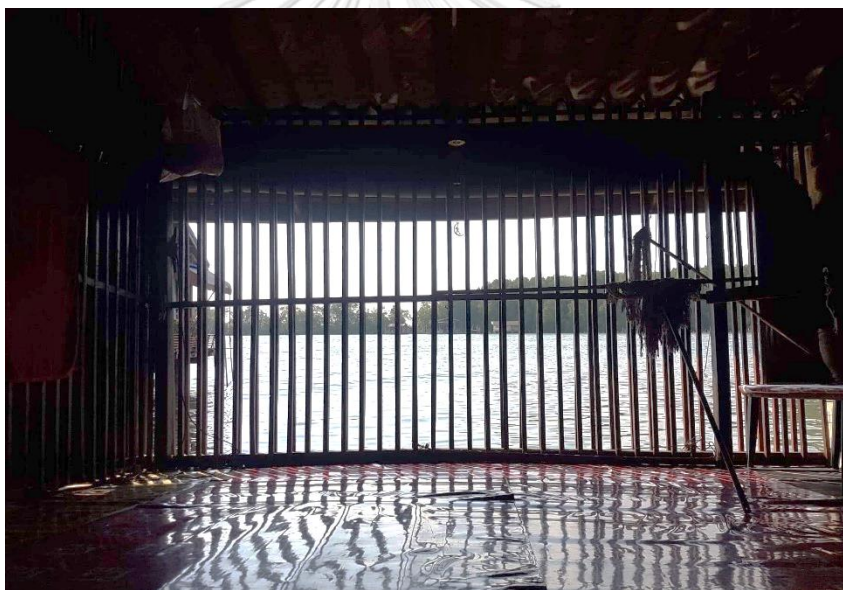
5.2.3.1 องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

ก. การวางผังของเรือนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับริมแม่น้ำ

เรือนแถวมีการวางผังที่มีความสัมพันธ์ไปกับแม่น้ำกระแส บริเวณด้านหลังเอื้อประโยชน์จากแม่น้ำทั้งการรับแดดรับลมเข้าสู่ตัวอาคาร และพื้นที่ชานริมน้ำที่ใช้งานกิจกรรมเป็นพื้นที่ซักล้างยังคงรูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

เรือนแถวหลังนี้มีพื้นที่กิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบททางสภาพแวดล้อม โดยการเปิดพื้นที่โล่งกลางเรือนตั้งแต่บริเวณหน้าบ้านเชื่อมต่อไปจนถึงพื้นที่หลังบ้าน เพื่อรับลมจากแม่น้ำและแสงแดดเข้าสู่ตัวอาคาร เรือนแถวยังคงแสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม อาทิ ชานระเบียงภายในและภายนอกด้านหลังเรือนแถวที่ยื่นออกสู่น้ำ

ภาพที่ 96 ชานระเบียงด้านหลังเรือนแถวที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ริมแม่น้ำ ลักษณะระแนงไม้แนวตั้งเว้นช่องเพื่อระบายอากาศอาคารและรับลมรับแดดบางส่วนเข้าอาคาร

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ค. “พื้นที่ใต้ชายคา”

พื้นที่ใต้ชายคาของเรือนแถวเป็นพื้นที่เอื้อประโยชน์กับกิจการร้านค้าตัดผม ซึ่งจะมีโต๊ะนั่งคอยให้บริการอยู่บริเวณด้านหน้าเรือนแถวที่ยกออกมาริมถนน และยังเป็นพื้นที่พบปะสังสรรค์ของผู้คนและนักท่องเที่ยวที่ผ่านเรือนแถวเข้ามาแวะเวียน

ข. ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนน

เมื่อมองผ่านตัวเรือนแถวจะเห็นช่องเปิดโถงกลางที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ด้านหลัง เรือนแถวมองเห็นวิวทิวทัศน์ของแม่น้ำผ่านช่องผนังที่เป็นระแนงไม้แนวตั้ง

ภาพที่ 97 พื้นที่ใต้ชายคาและทศนียภาพจากถนนสายหลักริมน้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ง. ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแส

เรือนแถวไม่มีการต่อเติมพื้นที่และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อทิวทัศน์ ไม่มีสิ่งบดบังเรือนแถวยังคงความสัมพันธ์กับพื้นที่ริมแม่น้ำ และการรักษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารอย่างต่อเนื่อง เมื่อมองจากแม่น้ำประแสจึงปรากฏภาพบรรยากาศและพื้นที่การใช้สอยเรือนแถวที่ยังคงรูปแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 98 มุมมองจากแม่น้ำประแสมองเห็นด้านหลังเรือนแถวหลังกลางเป็นอาคารเรือนแถวที่มีภูมิทัศน์ที่ดี

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.3.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว

ก. ลักษณะทั่วไป

อาคารมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 13.75 เมตร ยาว 12 เมตร จำนวนทั้งหมด 4 คูหาและมีซุ้มประตูด้านข้างเรือนแถว อาคารมีความสมบูรณ์ทางสถาปัตยกรรม ยังคงเหลือสัดส่วนอาคารที่สวยงามครบถ้วน

- ลักษณะโครงสร้างอาคาร

ลักษณะเป็นโครงสร้างเรือนแถวไม้ 2 ชั้น เรือนแถวมีลักษณะสูงโปร่ง เสาไม้ ลักษณะเป็นเสาไม้เหลี่ยม คานและพื้นอาคารนิยมใช้ไม้ชนิดเดียวกับไม้ที่ต่อเรือ คือ ไม้ตะเคียน หรือ ไม้ตะแบก เป็นไม้แผ่นใหญ่เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายจากในท้องถิ่นมีความคงทนต่อน้ำทะเล และวัสดุเรือนแถวบางส่วนถูกปรับเปลี่ยนไปตามการปรับปรุงแต่ไม่กระทบกับโครงสร้างเดิมของเรือนแถว

ลักษณะผังเรือนแถวมีลักษณะ 2 ตอนตามแนวยาว บริเวณด้านหน้าเป็นพื้นที่พักอาศัย การให้บริการร้านค้าตัดผม และบริเวณส่วนด้านหลังเป็นพื้นที่ห้องน้ำและครัว

ข. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

ด้านหน้าอาคารเรือนแถวเหนือช่องเปิดประตูบานเฟี้ยม จะมีลักษณะช่องแสงหรือช่องลมฉลุที่มีลวดลายละเอียดงดงามและได้รับการออกแบบมาโดยเฉพาะ ลายฉลุจะพบเห็นในอาคารเรือนแถวหลายหลังที่มีลวดลายเหมือนกัน

- ลักษณะช่องเปิดอาคาร

การเจาะช่องเปิดอาคารบริเวณด้านหน้า ลักษณะช่องเปิดเป็นประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมประดับด้วยลูกฟัก และซุ้มประตูด้านข้างต่อเติมช่องเปิดเป็นประตูเหล็กม้วน ช่องเปิดประตูอาคารชั้น 2 เป็นลักษณะแบบบานเปิดประดับลูกฟัก

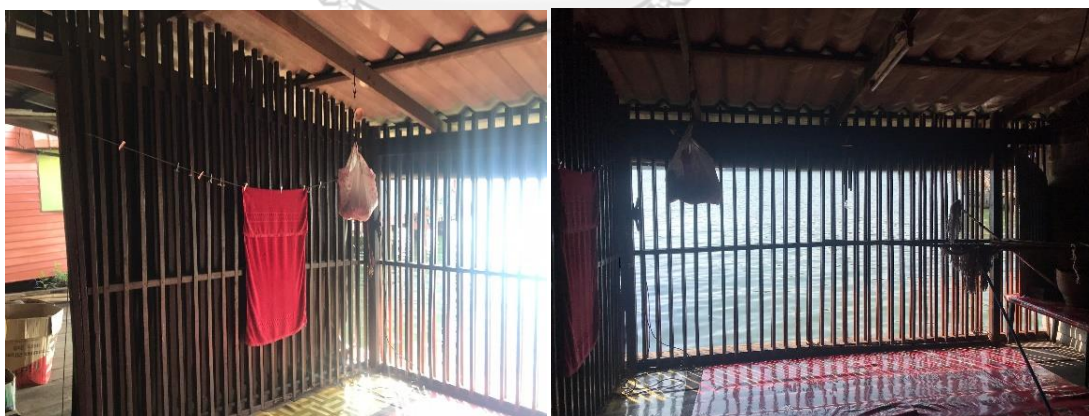
บริเวณช่องเปิดด้านหลังอาคารเป็นลักษณะการตีไม้แนวตั้งเว้นร่อง เพื่อให้ช่องแสงและลมผ่านเข้ามายังตัวอาคาร ระบายอากาศภายในอาคาร

ภาพที่ 99 ลวดลายฉลุช่องลมเฉพาะยุคสมัย และลักษณะช่องเปิดประตูบานเพี้ยมดั้งเดิมประดับลายลูกฟัก
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในของอาคาร

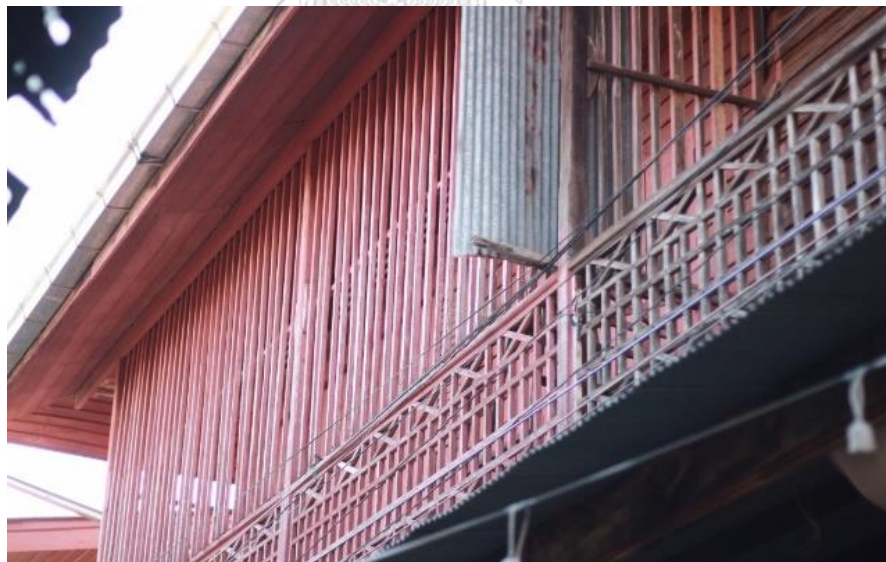
ช่องเปิดของหน้าต่างเป็นลักษณะแบบบานเปิดคู่ประดับลายลูกฟัก และการกันผนังภายนอกและภายในเรือนแถวเป็นลักษณะระแนงไม้แนวตั้งเว้นช่องเพื่อให้แสงและลมเข้าสู่ตัวเรือนแถว

ภาพที่ 100 ลักษณะผนังกันภายนอกและภายในเป็นระแนงไม้แนวตั้งเว้นช่องรับแสงและลมเข้าสู่อาคาร
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะระเบียง

ด้านหน้าและด้านหลังมีระเบียงด้านนอกอาคาร เพื่อมองเห็นทิวทัศน์ด้านหน้า จากถนนสายหลักย่านการค้า และระเบียงด้านหลังเรือนแถวไว้รับลมและชมทิวทัศน์จากแม่น้ำ รว ลูกกรงระเบียงถูกออกแบบเฉพาะเป็นลวดลายที่ผสมผสานกัน และการทำระแนงไม้แนวตั้งปิดระเบียง เพื่อกันขโมย

ภาพที่ 101 (ด้านบน) ลักษณะช่องเปิดประตูหน้าต่างชั้นสองของอาคาร
(ด้านล่าง) ลวดลายลูกกรงระเบียงที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและการตีไม้แนวตั้งปิดระเบียงเพื่อกันขโมย

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะรูปทรงหลังคาอาคาร

เรือนแถวมีลักษณะรูปทรงหลังคาเป็นแบบทรงมนิลา วัสดุผนังหลังคาได้รับการเปลี่ยนจากกระเบื้องว่าวเป็นกระเบื้องลอนคู่ เนื่องจากวัสดุผนังหลังคาเดิมร้าวต้องปรับปรุงซ่อมแซมจึงนำวัสดุใหม่มาใช้ทดแทน

- ลักษณะชานคา

รูปแบบชานคาถูกปรับเปลี่ยนวัสดุเป็นแผ่นโลหะ แทนวัสดุสังกะสีหรือกระเบื้องลอนคู่ ซึ่งมีผลต่อมุมมองทางทัศนียภาพของถนนที่ไม่กลมกลืนกับอาคารโดยรอบของเรือนแถว

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 102 ลักษณะชานคาวัสดุถูกเปลี่ยนเป็นหลังคาแผ่นโลหะ

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.3.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยอดีต

เรือนแถวหลังนี้มีการใช้สอยดั้งเดิมเป็นอาคารที่อยู่อาศัยและค้าขายตั้งแต่แรกเริ่ม บริเวณด้านหลังของเรือนแถวแม่ไม่ได้ประกอบกิจการประมง แต่ยังคงรักษาความสัมพันธ์กับแม่น้ำประแสในรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิม

ข. การใช้สอยปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2555 อาคารถูกกั้นผนังแบ่งออกเป็นพื้นที่ 2 ฝั่งอาคาร พื้นที่อยู่ออาศัยและรับตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นอาชีพเสริม และพื้นที่อีกฝั่งให้เช่าเป็นร้านให้บริการตัดผมชาย

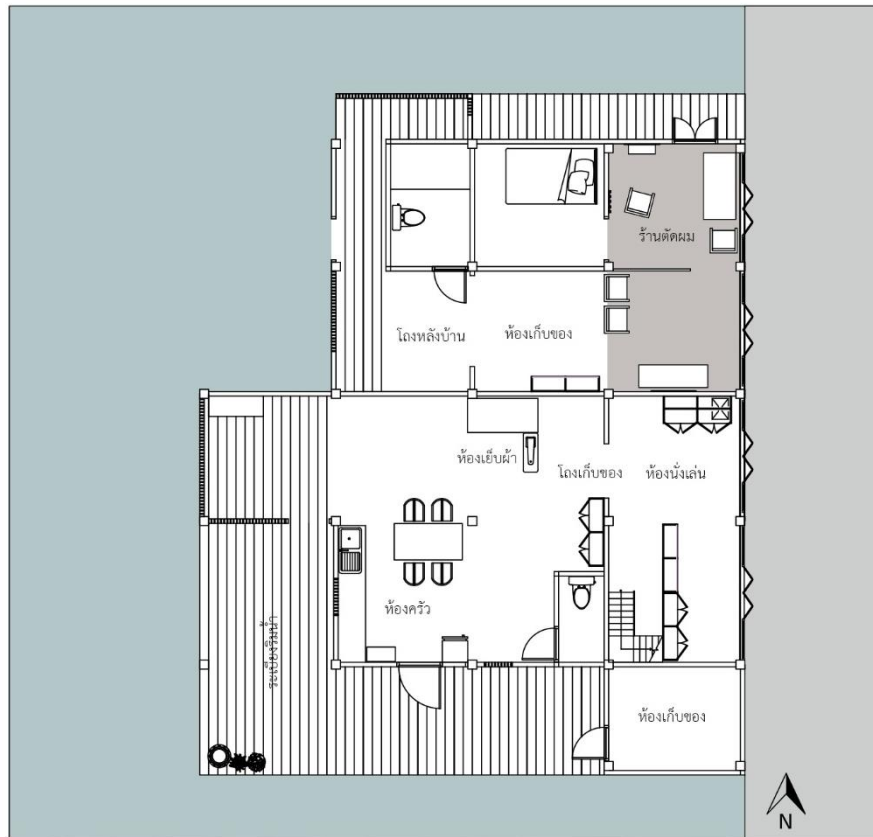
ค. วิธีปรับการใช้สอย

การปรับการใช้สอยเป็นลักษณะการปรับการใช้สอยภายในแต่ยังคงรูปแบบโครงสร้างเดิม มีการกั้นผนังกึ่งกลางอาคารออกเป็น 2 ฝั่งคือ ฝั่งที่อยู่ออาศัยและฝั่งร้านตัดผมชายและที่อยู่ออาศัย ฝั่งที่อยู่ออาศัยยังคงวิถีชีวิตการใช้สอยแบบดั้งเดิม การเปิดพื้นที่โถงกลางบริเวณชั้นล่างตั้งแต่บริเวณหน้าบ้านยาวไปจนถึงหลังบ้าน เพื่อระบายอากาศและเชื่อมต่อพื้นที่การใช้งานของพื้นที่อยู่ออาศัยกับพื้นที่ครัว และการเชื่อมต่อกับพื้นที่ชานริมน้ำด้านหลังอาคาร ฝั่งร้านตัดผมและที่อยู่ออาศัย พื้นที่ด้านล่างคือ พื้นที่ให้เช่าทำร้านตัดผมชาย บริเวณส่วนด้านหน้าอาคารแบ่งพื้นที่จากการกั้นผนังเป็นพื้นที่ตัดผมชาย และพื้นที่ห้องนอนที่ยังคงรักษารูปแบบโครงสร้างอาคารเดิม ด้านหลังมีชานเชื่อมต่อกับพื้นที่ริมน้ำและการเปิดพื้นที่โถงกลางเพื่อรับแสงแดดและรับลมเข้าสู่อาคารจากแม่น้ำ

อาคารหลังนี้ได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งพื้นที่ของเรือนแถวที่ถูกปรับการใช้สอยมาเป็นร้านตัดผม ทำให้อาคารเกิดชีวิตชีวาเป็นพื้นที่กิจกรรมที่ผู้คนแวะเวียนมาใช้บริการ การพบปะของคนในชุมชน และเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 103 การใช้สอยด้านหลังบ้านบริเวณพื้นที่ครัวและชานด้านหลังนอกอาคารบ้านที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 104 ผังพื้นที่ใช้สอยอาคารชั้น 1 พื้นที่สี่เหลี่ยมคี่บริเวณที่ให้บริการตัดผม พื้นที่สี่ขา คือที่อยู่อาศัย
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 105 การใช้สอยพื้นที่ร้านตัดผม
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 106 การกั้นผนังบริเวณกึ่งกลางอาคารเพื่อการใช้สอยของกิจกรรม

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.4 กรณีศึกษาที่ 4 เรือนแถวที่มีอายุ 80 – 100 ปี

ชื่อ นางสาวภาวิณี ยอดสมบูรณ์ (ร้านขายยาแผนโบราณโอสถ)

ประเภท ที่พักอาศัยและทำการค้า

ประวัติโดยสังเขป หมอเต่า มณีกร ประกอบอาชีพทหารเรือเป็น สิบตรี เต่า มณีกร จากนั้นได้ลาออกจากราชการเพื่อศึกษาต่อด้านการแพทย์แผนโบราณ ก่อนมาตั้งถิ่นฐานที่ปากน้ำประแส “หมอเต่า” จะหิ้วกระเป๋าทำการรักษาถึงบ้านผู้ป่วยไม่ว่าเวลาใดก็สามารถมาเคาะประตูเรียกได้

อาคารหลังนี้เริ่มสร้างราวปี พ.ศ. 2480 เนื่องจากเจ้าของเรือนแถวคุณหมอเต่า มณีกร กลับมาตั้งถิ่นฐานที่ปากน้ำประแสในปี พ.ศ. 2484 เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำยาแผนโบราณ หากจะทำการรักษาจะเป็นการรักษาผู้ป่วยนอกสถานที่ ต่อมาในรุ่นสืบทอดก็ไม่ได้ทำการรักษาเป็นการขายยาแผนโบราณแทน อาคารหลังนี้ประกอบกิจการร้านขายยาแผนโบราณจนมาเป็น “ร้านสมบูรณ์โอสถ” เป็นร้านขายยาสมุนไพรที่ปรุงตามสูตรต้นตำรับสืบทอดต่อกันมาถึงรุ่นปัจจุบัน

สถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ 164 ถนนสายเลียบบแม่น้ำ หมู่ที่ 2 ตำบล ปากน้ำกระแส อำเภอก แกลง จังหวัด ระยอง

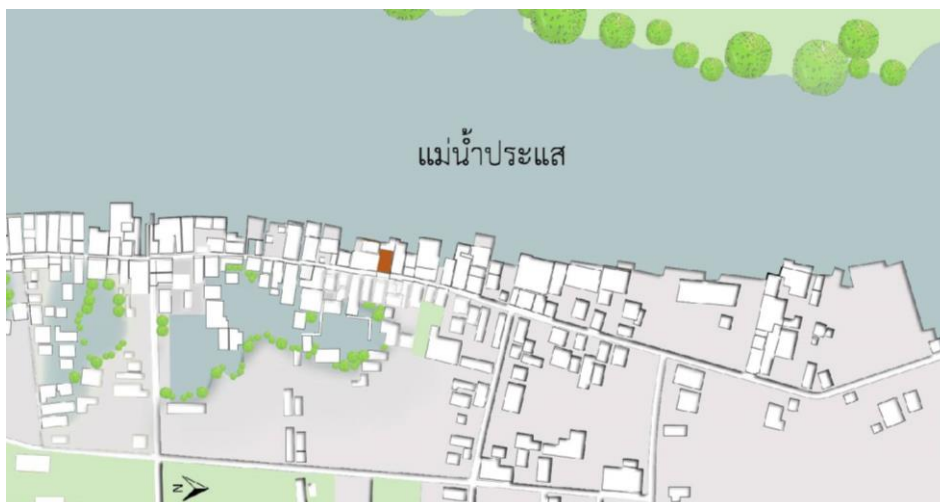
บุคคลหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในปัจจุบัน เอกชน/เจ้าของ

ปีที่สร้าง ปี พ.ศ. 2480

ภาพที่ 107 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบริเวณหน้าอาคารเรือนแถว

ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2560

ภาพที่ 108 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.2.4.1 องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

ก. การวางผังของเรือนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับบริบทคลอง

เรือนแถวหลังนี้เดิมมีพื้นที่กิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบททางสภาพแวดล้อม แต่จากการต่อเติมพื้นที่กิจกรรมบริเวณด้านหลังอาคาร มีลักษณะเป็นอาคารก่อสร้างใหม่ต่อเติมจากพื้นที่อาคารเดิมนอกสู่ออกสู่อิมน้ำก่อ ทำให้ขาดพื้นที่การเชื่อมต่อกับริมแม่น้ำ และกำแพงบังทัศนียภาพที่สำคัญของตัวเรือนแถวด้านหน้า

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

พื้นที่หน้าเรือนแถวมีการกั้นอาณาเขตเป็นรั้วไม้ขนาดเล็ก เพื่อแสดงขอบเขตพื้นที่ตัวเรือนแถวกับพื้นที่ถนน แต่ยังคงเชื่อมต่อกับพื้นที่กิจกรรมบริเวณด้านหน้าอาคารเกิดกิจกรรมของพื้นที่ได้ขยายคา

ค. “พื้นที่ได้ขยายคา”

ด้านหน้าเรือนแถวยังคงรักษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ของพื้นที่ได้ขยายคาที่มีลักษณะรูปแบบใหม่ เชื่อมต่อออกมาคลุมพื้นที่ถนนกับเรือนแถวตรงข้าม เพื่อบังแสงแดดให้กับผู้คน อีกทั้งยังป้องกันแสงแดดส่องเข้าสู่ตัวอาคาร เป็นการรักษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมแต่ไม่เกิดผลเสียต่อภูมิทัศน์บริเวณถนนสายหลัก และยังเอื้อประโยชน์เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมของชุมชน พื้นที่แผงลอยการค้าริมทางสำหรับการค้าขายสินค้าให้นักท่องเที่ยว

ภาพที่ 109 พื้นที่หน้าเรือนแถวมีการกั้นอาณาเขตเป็นรั้วไม้ขนาดเล็ก
ที่มา นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2560

ภาพที่ 110 พื้นที่ได้ขายคารูปแบบใหม่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมแฝงลอยการค้าริมทาง
ที่มา นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2560

ข. ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนน

ทศนียภาพเมื่อมองจากถนนมองเห็นการเรียงรายของเรือนแถวที่มีลักษณะ
ขายค้ายื่นออกสู่ถนน ซึ่งขายคารูปแบบใหม่ของเรือนแถวที่มีการเชื่อมต่อกุมพื้นที่ถนน เกิดเป็น
ทศนียภาพที่แปลกตาแต่ยังคงรูปแบบที่เหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์ทางการใช้งานกิจกรรม

ภาพที่ 111 ทักษิณภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนและการประกอบพิธีที่กิจกรรม
ที่มา นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

ง. ทักษิณภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแส

เมื่อมองจากแม่น้ำประแสมายังเรือนแถวจะไม่สามารถมองเห็นเรือนแถวเดิมที่ยังคงรักษาคงประกอบรอบด้านหน้าอาคารและพื้นที่ด้านหลังเดิมของอาคาร เนื่องจากการต่อเติมพื้นที่อาคารใหม่ด้านหลังเรือนแถวบังตัวเรือนแถวเดิม และอาคารต่อเติมใหม่ยังขาดความสัมพันธ์กับบริบทโดยรอบ

ภาพที่ 112 บริเวณด้านหลังที่ต่อเติมใหม่ทำให้ขาดการเชื่อมต่อกับแม่น้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จ. มุมมองจากเรือนแถวไปยังแม่น้ำประแส

มองจากด้านหน้าอาคารผ่านตัวเรือนแถวจะไม่สามารถมองเห็นพื้นที่กิจกรรมภายในหรือความสัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำ เนื่องจากด้านหน้าอาคารประกอบกิจการร้านขายยาแผนโบราณจึงทำให้มีสินค้าเยอะบดบังพื้นที่การใช้งานภายใน และแสงแดดไม่สามารถส่องผ่านภายในเรือนแถวบรรยากาศภายในจึงไม่โปร่งมีความมืดทึบ

5.2.4.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถว

ก. ลักษณะทั่วไป

อาคารมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 11.2 เมตร ยาว 10.9 เมตร มีจำนวนทั้งหมด 4 คูหา ลักษณะเป็นโครงสร้างเรือนแถวไม้สองชั้น วัสดุพื้นทำมาจากไม้ตะเคียนและไม้ตะแบก และส่วนต่อเติมด้านหลังเป็นอาคารปูนก่อสร้างใหม่

ผังเรือนแถวเป็นลักษณะ 2 ตอนตามแนวยาว แบ่งเป็นพื้นที่ทำการค้าขายยาแผนโบราณกับพื้นที่พักอาศัย ส่วนพื้นที่ด้านหลังที่ต่อเติมใหม่เป็นพื้นที่ห้องน้ำและพื้นที่ครัว

ข. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

ไม่มีส่วนประดับตกแต่งฉลุวดลายบริเวณช่องลมหรือช่องแสงของผนังด้านหน้าอาคาร เป็นลักษณะการตีไม้แนวนอนปิดทึบแทน

- ลักษณะช่องเปิดของเรือนแถว

องค์ประกอบของช่องเปิดเปลี่ยนแปลงไปเหลือเพียงสัดส่วนของเดิม ช่องเปิดประตูด้านหน้าอาคารเป็นแบบบานพับมดดั้งเดิมและไม่ประดับลายลูกฟัก

ภาพที่ 113 ลักษณะการตีไม้แนวอนปิดที่บผนังด้านหน้าอาคาร และช่องเปิดประตูบานเพี้ยมแบบดั้งเดิม
ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและลักษณะผนังภายนอกและภายในของอาคาร
ช่องเปิดหน้าต่างชั้น 2 ด้านหน้าอาคารเป็นแบบบานเปิดคู่ติดเหล็กตัดภายใน
เรือนแถว และช่องเปิดด้านหลังอาคารเป็นลักษณะช่องเปิดหน้าต่างบานคู่ของใหม่ เป็นส่วนต่อเติม
พื้นที่อาคารใหม่ที่ตัดขาดความเชื่อมต่อกับพื้นที่ริมแม่น้ำ

ภาพที่ 114 ลักษณะช่องเปิดหน้าต่างบานเปิดคู่ด้านหน้าเรือนแถว
ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

- ลักษณะรูปทรงหลังคาอาคาร

ลักษณะหลังคาทรงจั่ว ได้รับการเปลี่ยนวัสดุหลังคาจากกระเบื้องว่าวเป็นกระเบื้องลอนคู่และอาคารต่อเติมใหม่ลักษณะหลังคาเชื่อมต่อกับหลังคาเดิมของเรือนแถวมุงด้วยกระเบื้องลอนคู่

5.2.4.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยอดีต

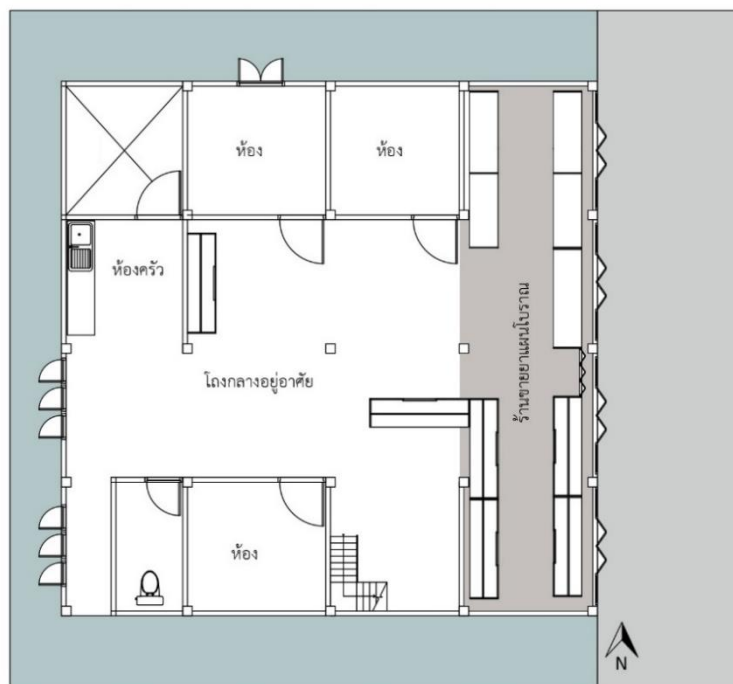
เรือนแถวมีการใช้สอยดั้งเดิมเป็นที่อยู่อาศัยและผลิตยาแผนโบราณ เมื่อหมอเต๋ามณิกร เสียชีวิตไม่ได้มีผู้สืบทอดหน้าที่แทน เหลือเพียงการทำกิจการยาสมุนไพรที่สืบทอดกันมา

ข. การใช้สอยปัจจุบัน

ปรับเปลี่ยนมาเป็นร้านขายยาแผนโบราณ บริเวณพื้นที่ด้านหน้าของเรือนแถวเป็นพื้นที่ขายยามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 และปัจจุบันยังคงกิจการอยู่ เป็นพื้นที่วางตู้จำหน่ายยาและกล่องบรรจุยาสมุนไพรหลากหลายชนิด บริเวณตรงกลางจะมีการเปิดโถงโล่งเพียงเล็กน้อยเพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางเดินเชื่อมต่อกิจกรรมภายในอาคาร

ค. วิธีปรับการใช้สอย

บริเวณส่วนกลางของอาคารมีการกั้นผนังเป็นห้องนอน และส่วนบริเวณด้านหลังอาคารมีการต่อเติมพื้นที่อาคารใหม่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ครัวและห้องน้ำ แบบลักษณะบ้านปูน ด้านบนอาคารยังคงใช้พักอาศัยเป็นครั้งคราว บริเวณด้านหน้าทำหลังคายื่นออกมาคลุมพื้นที่บริเวณถนนเชื่อมไปกับเรือนแถวฝั่งตรงข้ามเพื่อบังแดดบังฝนในการค้าขาย อีกทั้งเป็นหลังคาคลุมพื้นที่แผงการค้าริมทางที่จำหน่ายอาหารและสินค้าพื้นบ้านบางช่วงเวลา

ภาพที่ 115 ผังพื้นที่ชั้นที่ 1 การใช้สอยของเรือนแถว บริเวณสี่ทศาคือพื้นที่ขายยาแผนโบราณ
ที่มา ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 116 บรรยากาศภายในอาคารเรือนแถว ส่วนที่ทำการจำหน่ายยาแผนโบราณ
ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

5.2.5 กรณีศึกษาที่ 5 เรือนแถวที่มีอายุ 60 – 80 ปี

ชื่อ คุณน้อย รำพึงกิจ (สภากาแฟ)

ประเภท ที่พักอาศัยและร้านค้า

ประวัติโดยสังเขป นายเลียงสามีของคุณน้อยเป็นคนจีนอพยพนั่งเรือตามรุ่งนทีมาแผ่นดินไทยเมื่ออายุ 16 ปี เริ่มสร้างอาชีพด้วยการเดินหาบกาแฟขายลัดเลาะตามบ้าน ต่อมาได้ภรรยาชาวไทยจึงช่วยกันขยับขยายสร้างอาคารหลังนี้ราวปี พ.ศ. 2484 เปิดเป็นร้านขายกาแฟ ปาท่องโก๋ น้ำหวาน ก๋วยเตี๋ยว ชาวบ้านแถวนี้จะแวะเวียนมาอุดหนุนตั้งแต่เช้าตรู่ นั่งจับเข่าคุยจนกลายเป็นพื้นที่สภากาแฟของคนในชุมชน พอได้เที่ยงวันจะเป็นการขายก๋วยเตี๋ยวแทน และปัจจุบันยังคงกิจการร้านกาแฟโบราณอยู่

สถานที่ตั้ง ถนนสายเลียบบแม่น้ำ หมู่ที่ 2 ตำบล ปากน้ำกระแสะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด ระยอง

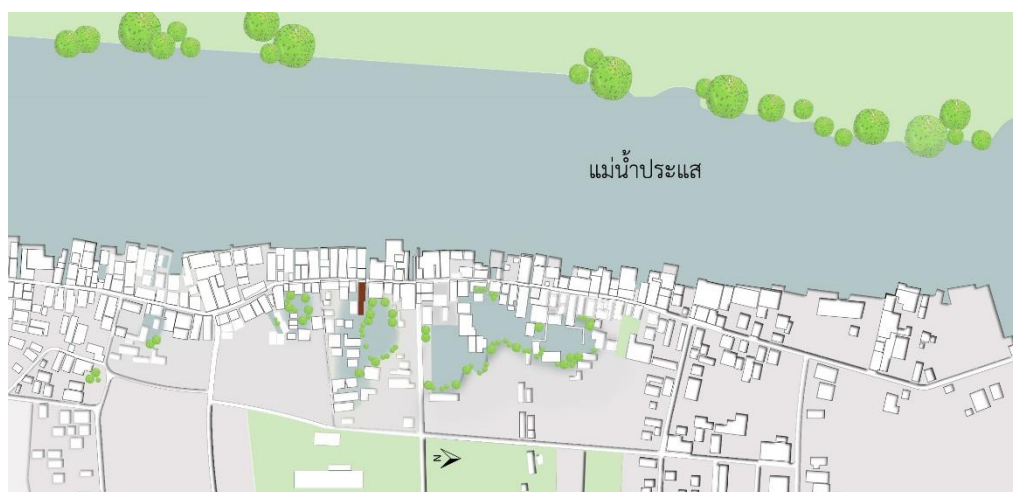
บุคคลหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในปัจจุบัน เอกชน/เจ้าของ

ปีที่สร้าง ราวปี พ.ศ. 2484

ภาพที่ 117 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบริเวณหน้าอาคารเรือนแถว

ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

ภาพที่ 118 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.2.5.1 องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

ก. การวางผังของเรือนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้

เรือนแถวมีพื้นที่กิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบททางสภาพแวดล้อม พื้นที่ด้านข้างเรือนแถวเป็นพื้นที่เปิดโล่งจึงมองเห็นการวางตัวของผังเรือนแถวบนผืนน้ำ ที่ยังคงสอดคล้องไปกับพื้นที่ด้านหลังอาคารที่เชื่อมต่อกับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้ ลักษณะเป็นชานหลังบ้านที่มีระเบียบยื่นออกสู่ริมคลอง

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

ด้านหน้าอาคารเรือนแถวเป็นพื้นที่ชายคาแพโบราณและที่นั่งรับประทานกาแฟ เชื่อมต่อกับพื้นที่กิจกรรมด้านหลังอาคารที่ยังคงสัมพันธ์กับวิถีชีวิต การอยู่อาศัยและการประกอบกิจกรรมที่สัมพันธ์กับลำน้ำด้านหลังเรือนแถว

ค. “พื้นที่ใต้ชายคา”

บริเวณด้านหน้าอาคารมีพื้นที่ชายคาที่ยื่นออกสู่ถนน เป็นพื้นที่ให้ความร่มเงาแก่ผู้คนที่เข้ามาใช้บริการร้านกาแฟโบราณ และป้องกันแสงแดดเข้าสู่ตัวเรือนแถว ซึ่งพื้นที่ใต้ชายคายังพบบริเวณด้านข้างของเรือนแถวที่เปิดเป็นพื้นที่นั่งรับประทานกาแฟ

ภาพที่ 119 พื้นที่ด้านหน้าและพื้นที่ได้ชขายคาของเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 120 พื้นที่ได้ชขายคาด้านข้างของเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ข. มุมมองจากเรือนแถวไปยังแม่น้ำประแส

เรือนแถวสามารถมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำประแสจากพื้นที่ด้านหน้าของเรือนแถวและบริเวณระเบียงชั้น 2 ของเรือนแถว เพราะมีพื้นที่ว่างระหว่างอาคารเปิดโล่งทั้ง 2 ฝั่งจึงทำให้มองเห็นวิวทิวทัศน์ของแม่น้ำประแสและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ที่สวยงาม เป็นจุดที่เกิดมุมมองทางสายที่น่าสนใจ

ง. มุมมองจากพื้นที่ว่างระหว่างอาคารเรือนแถว

พื้นที่ระหว่างอาคารของเรือนแถวเป็นจุดหมายตาที่สำคัญ ประกอบกับการมี street furniture ที่นั่งริมถนน ทำให้เป็นจุดที่ชมวิทิวทัศน์ได้จาก 2 ฝั่งจากบริเวณด้านหน้าเรือนแถวของถนนสายหลัก ส่งผลให้อาคารหลังนี้เป็นจุดหมายตาที่สำคัญของชุมชน

ภาพที่ 121 ตำแหน่งพื้นที่ว่างระหว่างอาคารด้านหน้าและด้านข้างของเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 122 มุมมองจากถนนสายหลักด้านหน้าเรือนแถวมองผ่านพื้นที่ว่างระหว่างมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.5.2 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ก. ลักษณะทั่วไป

เรือนแถวมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 5.6 เมตร ยาวประมาณ 16 เมตร มีจำนวนทั้งหมด 2 คูหา ลักษณะเป็นเรือนแถวไม้สองชั้น อาคารเริ่มสร้างราวปี พ.ศ. 2484 ลักษณะโครงสร้างอาคารเป็นเรือนแถวไม้ เรือนแถวมีลักษณะผัง 3 ตอนตามแนวยาว โครงสร้างและวัสดุพื้นทำมาจากไม้ตะเคียนและไม้ตะแบก

ข. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

ส่วนประดับตกแต่งลักษณะช่องลมหรือช่องแสงฉลุลาย เป็นรูปแบบแบบแนวตั้งและแนวนอนที่เน้นความเรียบง่ายพบเห็นบริเวณชั้น 2 ของเรือนแถว และช่องลมหรือช่องแสงเหนือผนังภายในเรือนแถวเป็นลักษณะการตีไม้สลักเปิดช่องให้เรือนแถวถ่ายเทอากาศ

ภาพที่ 123 ช่องแสงหรือช่องลมภายในเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะช่องเปิดของเรือนแถว

องค์ประกอบของช่องเปิดประตูด้านหน้า ด้านข้าง และด้านหลังอาคารเป็นแบบบานเพี้ยมดั้งเดิมและประดับลายลูกฟัก ทำให้เรือนแถวมีอากาศถ่ายเทสะดวก เนื่องจากบริเวณพื้นที่ด้านข้างเรือนแถวเป็นพื้นที่เปิดโล่งไม่มีสิ่งก่อสร้างบดบัง

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและลักษณะผนังภายนอกและภายในของอาคาร

เรือนแถวมีลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างเป็นแบบบานเปิดคู่ ผนังภายนอกตีไม้ปิดแนวนอนและผนังก่ออิฐปิดบริเวณพื้นที่โถงกลางที่เคยเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ส่วนผนังภายในเป็นผนังไม้กั้นพื้นที่การใช้สอย และเหนือผนังจะมีลักษณะเป็นช่องแสงหรือช่องลม

- ลักษณะระเบียง

ลูกกรงระเบียงชั้น 2 มีลักษณะเป็นแบบเรียบง่ายลักษณะคล้ายทรงแจกันที่ยังคงพบเห็นในเรือนแถวปัจจุบัน

ภาพที่ 124 ลวดลายระเบียงชั้น 2 ลักษณะทรงแจกัน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะรูปทรงหลังคาของอาคาร

เรือนแถวมีรูปทรงหลังคาเป็นทรงปั้นหย่าที่ยังคงมุงด้วยกระเบื้องว่าดั่งเดิมและหลังคาทรงจั่วบริเวณพื้นที่ด้านหลังที่เชื่อมต่อกับเรือนแถวด้านหน้า มุงด้วยกระเบื้องลอนคู่

ภาพที่ 125 ลักษณะรูปทรงหลังบ้านยกเสาและรูปทรงจั่วบริเวณด้านหลังเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.5.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยอดีต

เรือนแถวมีการใช้สอยดั้งเดิมเป็นที่พักอาศัยและเป็นร้านขายกาแฟ ซึ่งเป็นสกา
กาแฟของคนในชุมชนได้มาพบปะพูดคุยกัน ที่ยังคงเปิดกิจการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพื้นที่
การใช้สอยยังคงรูปแบบลักษณะเดิมมาตั้งแต่อดีต และพื้นที่โถงตรงบริเวณกลางเรือนแถวเป็นตัวเชื่อม
พื้นที่การใช้สอยร่วมกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

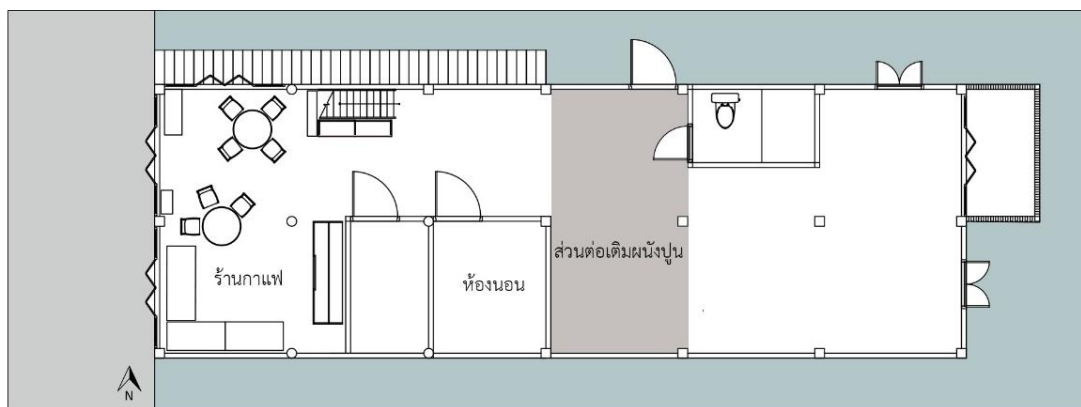
ข. การใช้สอยปัจจุบัน

เรือนแถวมีการใช้สอยดั้งเดิมเป็นที่พักอาศัยและเป็นร้านขายกาแฟอย่างต่อเนื่อง
พื้นที่โถงตรงบริเวณกลางเรือนแถวเป็นตัวเชื่อมพื้นที่การใช้สอยร่วมกัน เนื่องจากฝั่งเรือนแถวมี
ลักษณะเป็นแนวยาว ซึ่งปัจจุบันมีการกั้นผนังก่ออิฐปิดพื้นที่โถงกลางเรือนเพื่อใช้งานกิจกรรมและ
คำนึงถึงเรื่องความปลอดภัย

ค. วิธีปรับการใช้สอย

พื้นที่ด้านหน้าประกอบกิจการร้านกาแฟ ประกอบกับมีพื้นที่นั่งโต๊ะกลมภายในเรือน
แถวสำหรับลูกค้าเหมือนในอดีต พื้นที่ส่วนกลางที่เป็นตัวเชื่อมพื้นที่การใช้สอยเป็นพื้นที่โถงกลางแจ้ง
แต่ได้รับการปรับเปลี่ยนต่อเติมผนังปูนและทำการมุงหลังคาเพิ่มพื้นที่ห้องน้ำแทน และพื้นที่ส่วน

ด้านหลังเป็นพื้นที่ครัวและระเบียงยื่นออกสู่อุโมงค์น้ำ พื้นที่พักอาศัยจะเป็นพื้นที่บริเวณชั้น 2 แต่ปัจจุบันเจ้าของไม่สะดวกต่อการใช้งานพื้นที่ด้านบน จึงหันห้องเป็นพื้นที่พักอาศัยบริเวณชั้นล่างแทน

ภาพที่ 126 ผังพื้นที่ชั้น 1 การใช้สอยพื้นที่ส่วนพื้นที่สีเทาคือ ผนังที่ต่อเติมเป็นผนังปูน
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 127 (ทางซ้าย) บรรยากาศที่นั่งทานกาแฟภายในเรือนแถว
(ทางขวา) พื้นที่บริเวณโถงกลางที่เชื่อมต่อพื้นที่ใช้สอยทั้ง 2 กิจกรรมถูกต่อเติมเป็นผนังก่ออิฐ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 128 พื้นที่โถงทางเดินที่เชื่อมต่อกิจกรรมการใช้สอยบริเวณด้านหน้าและด้านหลังเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 129 บรรยากาศการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนแถวร้านกาแฟ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.6 กรณีศึกษาที่ 6 เรือนแถวที่มีอายุ 60 – 80 ปี

ชื่อ คุณสมัญญา บำเพ็ญทาน (ร้านหนังสือนิโรจน์)

ประเภท ที่พักอาศัยและให้บริการ

ประวัติโดยสังเขป เป็นเวลาราว 60 ปีมาแล้ว ที่เรือนไม้ริมน้ำแห่งนี้ได้ขายความบันเทิงผ่านเรื่องราวหลากหลายวรรณคดีที่บรรจุเป็นรูปเล่มแผ้ววางเต็มชั้นไม้ ที่มาของร้านเริ่มจากสมัยปู่ย่า มาเริ่มกิจการเล็กๆที่นี่ ด้วยการถ่ายภาพและขายขนม จนต่อมาได้เปิดขายหนังสือเป็นร้านแรกและร้านเดียวในประเศ ปัจจุบันยังคงพื้นที่ชั้นไม้วางหนังสือแต่กิจการได้ปิดตัวลง เปลี่ยนมาให้บริการรับถ่ายเอกสารและขายของฝากแทนกิจการเดิม

สถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ 120 ถนนสายเลียบบแม่น้ำ หมู่ที่ 2 ตำบล ปากน้ำกระเส อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด หนองบัวลำภู

บุคคลหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในปัจจุบัน เอกชน/เจ้าของ

ปีที่สร้าง ราวปี พ.ศ. 2495

ภาพที่ 130 บริเวณด้านหน้าร้านหนังสือนิโรจน์

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 131 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.2.6.1 องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

ก. การวางผังของเรือนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับแม่น้ำ

เรือนแถวหลังนี้มีพื้นที่การใช้สอยที่สอดคล้องกับบริบททางสภาพแวดล้อม โดยบริเวณพื้นที่ชานด้านหลังอาคารเรือนแถวเชื่อมต่อกับริมน้ำประแส ชานด้านหลังต่อเติมเพื่อทำประโยชน์ด้านการประมงและการเลี้ยงและดักสัตว์น้ำแบบยกยอ

ภาพที่ 132 พื้นที่ที่ทำการต่อเติมชานหลังบ้านเพื่อทำประโยชน์ด้านการประมงและการดักสัตว์น้ำ

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

บริเวณพื้นที่ด้านหน้าเรือนแถวมีการใช้งานกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงรักษาพื้นที่ประกอบกิจกรรมด้านหน้าที่ขายของฝากและให้บริการถ่ายเอกสาร ซึ่งยังคงเชื่อมต่อกับพื้นที่กิจกรรมด้านหลังอาคารที่ยังคงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม การประกอบกิจกรรมการทำประมงและการเลี้ยงสัตว์น้ำที่สัมพันธ์กับแม่น้ำประแส

ค. “พื้นที่ใต้ชายคา”

ด้านหน้าเรือนแถวยังคงรักษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ของลักษณะชายคาที่ต่อเนื่องกับอาคารโดยรอบ รูปแบบการเชื่อมต่อของชายคาแบบชั่วคราว ทำให้เกิดพื้นที่ใต้ชายคาที่ใช้ประกอบกิจกรรมแผงลอยการค้าหน้าเรือนแถวที่สัมพันธ์กับถนนสายหลัก และยังคงแสดงขอบเขตเรือนแถวกับถนนจากการกันรั้วไม้ขนาดเล็กแทนการก่อกำแพงเพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวของพื้นที่เรือนแถว

ภาพที่ 133 พื้นที่ด้านหน้าของเรือนแถวเป็นพื้นที่กิจกรรมแผงลอยการค้าและลักษณะแนวรั้วของเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ข. ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแส

เมื่อมองมาจากแม่น้ำประแสมาสู่เรือนแถวไม่มีสิ่งบดบังตัวเรือนแถว ทำให้มองเห็นเรือนแถวทั้งหลังโดยเฉพาะพื้นที่เรือนแถวด้านหลังที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์ของการเอื้อประโยชน์จากแม่น้ำประแส ประกอบกิจการทำประมงแบบเลี้ยงสัตว์น้ำและการยกยอแทนการทำประมงเรือใหญ่แบบในอดีต

ง. มุมมองจากเรือนแถวไปยังแม่น้ำประแส

มุมมองจากถนนสายหลักมองผ่านช่องเปิดโถงกลางของเรือนแถวที่ใช้เชื่อมต่อกิจกรรมของพื้นที่หน้าบ้านและหลังบ้าน ทำให้การประกอบกิจการและมองเห็นทิวทัศน์ของแม่น้ำผ่านช่องระแนงไม้ด้านหลังอาคาร

ภาพที่ 134 มุมมองผ่านเรือนแถวมองเห็นการประกอบกิจการและทิวทัศน์แม่น้ำประแส

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.6.2 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ก. ลักษณะทั่วไป

เรือนแถวมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 8 เมตร ยาว 12.4 เมตร มีจำนวนทั้งหมด 3 คูหา ลักษณะเป็นเรือนแถวชั้นเดียวสร้างราวปี พ.ศ. 2495 โครงสร้างเป็นเรือนแถวไม้ทั้งหลังและมี ส่วนต่อเติมเป็นอาคารคอนกรีตใหม่ด้านหลัง

ลักษณะผังเรือนแถวเป็นแบบ 3 ตอนตามแนวยาว พื้นที่ส่วนด้านหน้าคือพื้นที่ พักอาศัยและให้บริการ และส่วนด้านหลังคือพื้นที่ครัวและพื้นที่ชานที่ต่อเติมเพื่อทำการประมงและดัก สัตว์น้ำแบบยกยอซึ่งยังคงรูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

ข. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

ส่วนประดับตกแต่งคือช่องลมหรือช่องแสงเป็นลวดลายฉลุแบบแนวตั้ง แนวนอนสลับกัน และลายข้าวหลามตัด ซึ่งจะเป็นลวดลายที่มีความเรียบง่ายแต่ยังคงสร้าง ลักษณะเฉพาะการออกแบบลวดลายของฝีมือช่าง

- ลักษณะช่องเปิดอาคาร

ช่องเปิดเป็นประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมประดับลายลูกฟูกและการตีเกล็ดที่ บานกรอบด้านหน้าเรือนแถว

ภาพที่ 135 ลายฉลุช่องลมหรือช่องแสงและช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมเดิม

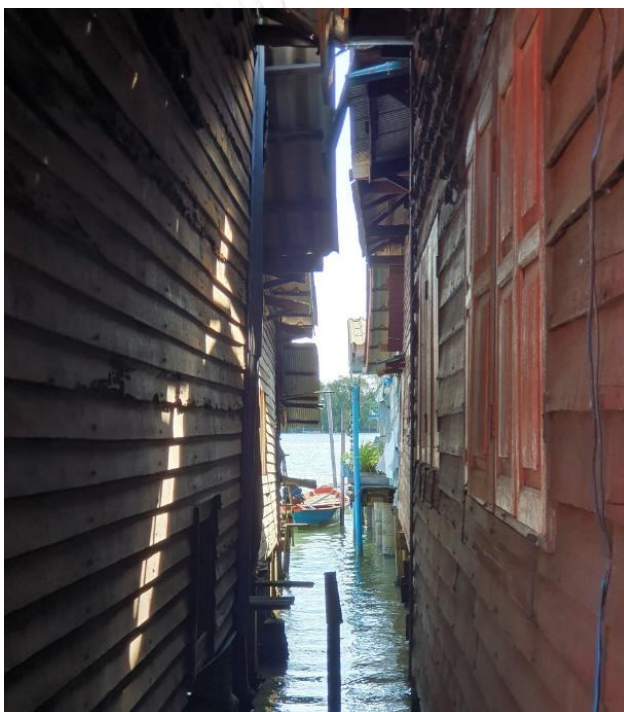
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในของอาคาร

ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างเป็นแบบบานเปิดคู่ การกันผนังภายใน เหนือผนัง จะมีช่องแสงและช่องลมด้านบนเป็นลักษณะระแนงไม้ เพื่อถ่ายเทอากาศภายในเรือนแถว

- ลักษณะรูปทรงหลังคาอาคาร

หลังคาเป็นหลังคาทรงจั่ว ถูกเปลี่ยนวัสดุหลังคาจากกระเบื้องมาเป็นกระเบื้องลอนคู่ ทั้งนี้เจ้าของอาคารทำการปรับปรุงดูแลมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการทาสีอาคารและการรักษาองค์ประกอบเฉพาะตามยุคสมัยของเรือน

ภาพที่ 136 ลักษณะช่องเปิดหน้าต่างด้านข้างอาคารแบบบานเปิดคู่และมุมมองระหว่างอาคารมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.6.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยอดีต

เรือนแถวมีการใช้สอยดั้งเดิมเป็นร้านหนังสือร้านแรกและร้านเดียวในประแสนายกำพล วัชรพล เคยเดินทางมาที่นี่ เพื่อติดต่อให้เป็นเอเย่นขายหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ทั้งหนังสือพิมพ์การ์ตูนชายหัวเราะ นิยายของบางกอก ทานตะวัน ที่ทั้งขายและให้เช่าล้วนเป็นที่นิยมของผู้คนสมัยก่อน หากชาวประมงจะออกเดินเรือต้องแวะซื้อหนังสือที่นี่ติดไปอ่านฆ่าเวลา ปัจจุบันลูกหลาน

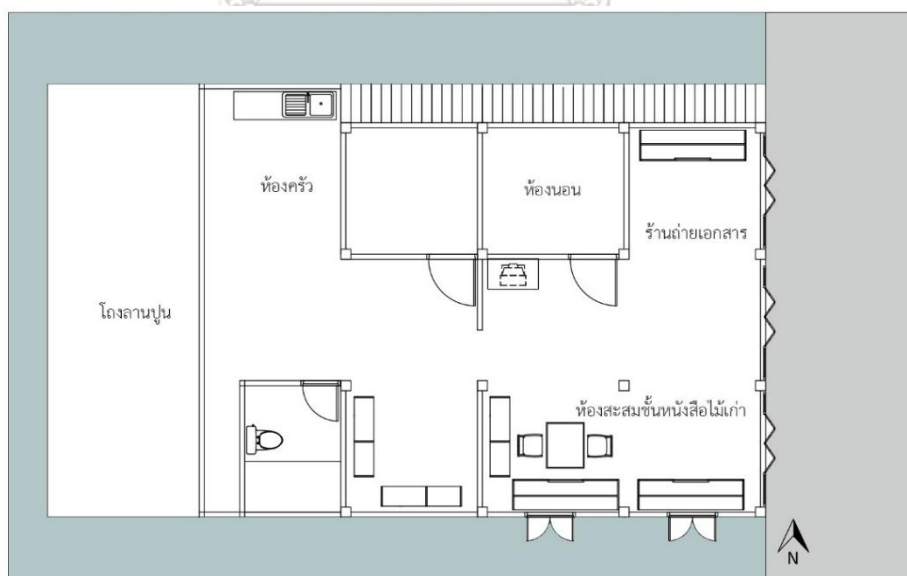
ยังคงเปิดร้านวางเรียงหนังสือไว้บนชั้นไม้เก่า แม้กิจการจะไม่ดีเหมือนก่อนแต่เพียงด้วยความรักที่อยากจะรักษาพื้นที่ส่วนนี้ให้คงไว้ดังเดิม

ข. การใช้สอยปัจจุบัน

อาคารเรือนแถวเป็นร้านขายของฝากและรับถ่ายเอกสารประกอบอาชีพแทนกิจการในอดีต ซึ่งปัจจุบันเจ้าของยังคงแบ่งพื้นที่ที่เป็นชั้นหนังสือเก่าเก็บสะสมไว้บนชั้นไม้เก่า และยังคงเปิดเรือนแถวต้อนรับผู้คนที่เข้ามาเยี่ยมชมและอ่านหนังสือ

ค. วิธีปรับการใช้สอย

การปรับเปลี่ยนพื้นที่ด้านหน้าเรือนแถวให้ยังคงบรรยากาศร้านหนังสือแบบเดิม และการปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นร้านขายของฝากและการให้บริการรับถ่ายเอกสาร นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนพื้นที่บริเวณด้านหลังของเรือนแถว ทำการต่อเติมพื้นที่ชานหลังบ้านเพื่อประกอบกิจการการทำประมง การเลี้ยงสัตว์น้ำ และการดักสัตว์น้ำแบบยกยอแทนการทำท่าเรือประมงใหญ่ ที่ยังคงรูปแบบวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับแม่น้ำ และพื้นที่ชานด้านหลังยังคงเปิดรับแสงแดดและลมเข้าสู่อาคาร เป็นการต่อเติมชานหลังบ้านที่ยังคงรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องไปกับบริบทโดยรวมของเรือนแถว

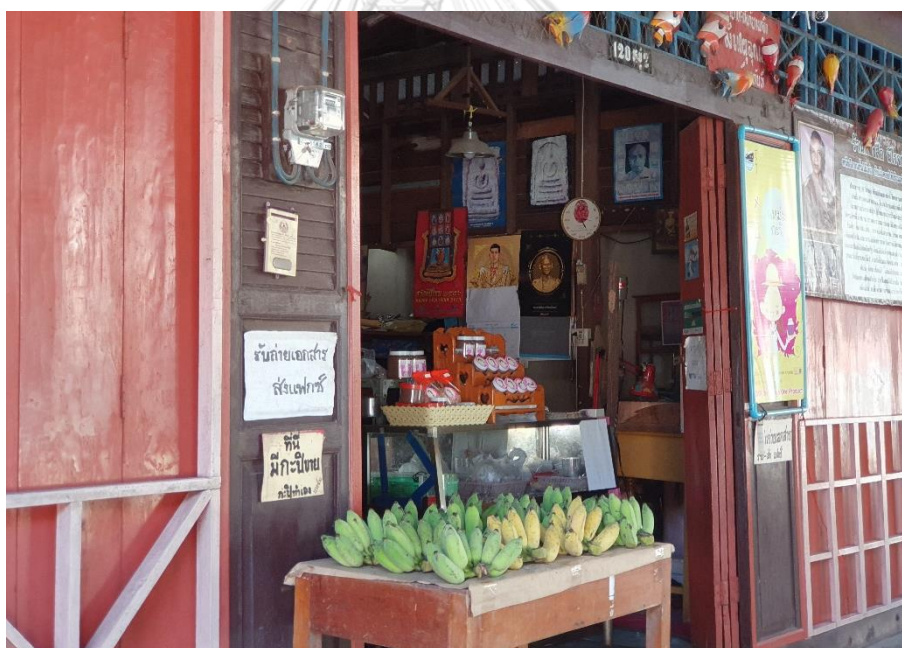

ภาพที่ 137 ผังพื้นที่ใช้สอยพื้นที่อาคารเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 138 บรรยากาศภายในของเรือนแถวบริเวณชั้นหนังสือไม้เก่า
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 139บรรยากาศด้านหน้าเรือนแถวที่เป็นแผงลอยการค้าและร้านขายของฝาก
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.7 กรณีศึกษาที่ 7 เรือนแถวที่มีอายุ 40 – 60 ปี

ชื่อ คุณนายสุรศักดิ์ มาลากรณ์

ประเภท ที่พักอาศัย

ประวัติโดยสังเขป อาคารหลังนี้เป็นอาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้น เรือนแถวเริ่มสร้างราวปี พ.ศ. 2510 เป็นที่พักอาศัยมาอย่างต่อเนื่อง อาคารหลังนี้ทำการปรับปรุงซ่อมแซม ในปี พ.ศ. 2550 ทำการทาสีอาคารและนอกจากตัวเรือนแถวไม้ยังมีการต่อเติมพื้นที่ด้านหลังอาคารเรือนแถว

สถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ 161 ถนนสายเลียบบแม่น้ำ หมู่ที่ 2 ตำบล ปากน้ำกระเส อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด ระยอง

บุคคลหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในปัจจุบัน เอกชน/เจ้าของ

ปีที่สร้าง ราวปี พ.ศ. 2510

ภาพที่ 140 บริเวณด้านหน้าเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 141 ผังแสดงตำแหน่งเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.2.7.1 องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

ก. การวางผังของเรือนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้

พื้นที่ที่ถูกถมดินสร้างเรือนแถวจึงทำให้เรือนแถววางทางน้ำที่จะไหลไปสัมพันธ์กับพื้นที่ริมคลองด้านหลังอาคาร และการต่อเติมอาคารใหม่เชื่อมต่อกับเรือนแถวเดิม เนื่องจากการใช้งานกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นการขยายพื้นที่อาคาร

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

พื้นที่ด้านหน้าเรือนแถวเป็นโถงโล่งเชื่อมต่อกับพื้นที่ด้านหลังอาคารที่เป็นการต่อเติมอาคารใหม่ เป็นพื้นที่พักอาศัยเนื่องจากผู้ใช้งานเป็นผู้สูงอายุไม่สามารถขึ้นไปใช้งานกิจกรรมด้านบน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นที่พักอาศัยด้านล่าง และพื้นที่ทำครัวกับชานด้านหลัง

ค. “พื้นที่ใต้ชายคา”

เรือนแถวเป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียว จึงไม่มีกิจกรรมบริเวณด้านหน้าอาคาร แต่ยังคงใช้ประโยชน์ชายคาจากการบดบังแสงแดดและเป็นพื้นที่การใช้งานของตัวเรือนแถวที่มีแนวเขตรั้วไม้กั้นระหว่างถนน

ข. ทักษะภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนน

เรือนแถวถูกปรับปรุงและทาสีเรือนแถวใหม่ แต่เรือนแถวก็ยังคงส่งเสริมภูมิทัศน์ของกลุ่มอาคารเรือนแถวบริเวณข้างเคียง ยังคงรักษาองค์ประกอบของยุคสมัยอาคารและลักษณะเฉพาะของเรือนแถวไว้

ภาพที่ 142 ทักษะภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนยังคงมีความกลมกลืนกับกลุ่มเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ง. ทักษะภาพของเรือนเมื่อมองจากแม่น้ำประแส

เมื่อมองมาจากแม่น้ำประแสมองเห็นอาคารเรือนแถว แต่บริเวณด้านข้างของอาคารเรือนแถวเป็นอาคารสิ่งก่อสร้างใหม่ ทำให้มุมมองทักษะภาพเมื่อมองไปยังกลุ่มเรือนแถวมีความขัดแย้งของยุคสมัยอาคารและความสูงของอาคารก่อสร้างใหม่สร้างความโดดเด่นให้กับทักษะภาพ

ภาพที่ 143 มุมมองจากแม่น้ำประแสที่เห็นตัวอาคารเรือนแถวและอาคารก่อสร้างใหม่

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.7.2 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ก. ลักษณะทั่วไป

เรือนแถวมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 8.4 เมตร ยาว 11 เมตร มีจำนวนทั้งหมด 3 คูหา ลักษณะเป็นเรือนแถวไม้สองชั้น สร้างราวปี พ.ศ. 2510 ผังเรือนแถวมีลักษณะแบบ 2 ตอนตามแนวยาว พื้นที่ส่วนด้านหน้าคือ เรือนแถวเดิม และส่วนด้านหลังเป็นอาคารต่อเติมใหม่

ข. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมเหนือประตูบานเฟี้ยม จะมีส่วนประดับตกแต่งเป็นลวดลายเหล็กดัดแทนการฉลุไม้หรือการตีไม้ เพื่อระบายอากาศกรณีที่ปิดช่องประตูบานเฟี้ยม

- ลักษณะช่องเปิดอาคาร

ช่องเปิดเป็นลักษณะประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมตลอดแนวอาคารเรือนแถว เปิดโล่งโล่งเชื่อมต่อกับพื้นที่ด้านหลัง ส่วนบริเวณชั้นบนเป็นช่องเปิดประตูแบบบานเปิดคู่ออกสู่พื้นที่ระเบียง เพื่อชมวิวทิวทัศน์แม่น้ำประแสเนื่องจากตัวเรือนแถวไม่มีสิ่งบดบัง

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในของอาคาร

ช่องเปิดหน้าต่างเป็นแบบบานเปิดคู่อยู่ด้านข้างและด้านหน้าอาคาร ผนังภายนอกตีไม้แนวแนวนอนปิด ส่วนผนังภายในมีการบุผนัง

- ลักษณะระเบียง

ลักษณะลวดลายระเบียง ชั้น 2 ด้านหน้า เป็นลักษณะรูปทรงแจกันที่พบเห็นทั่วไป และระเบียงมีค้ำยันยื่นออกสู่ด้านหน้าเรือนแถว เพื่อมองเห็นทิวทัศน์จากถนนย่านการค้าและทิวทัศน์จากแม่น้ำ

- ลักษณะรูปทรงหลังคาอาคาร

รูปทรงหลังคาเป็นลักษณะหลังคาทรงจั่ว วัสดุหลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ หลังคายื่นออกสู่ด้านหน้าอาคารปกคลุมระเบียงชั้น 2

ภาพที่ 144 ลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.7.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยเดิม

เรือนแถวมีการใช้สอยดั้งเดิมเป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียว ไม่ได้ทำกิจการการค้าและการให้บริการ

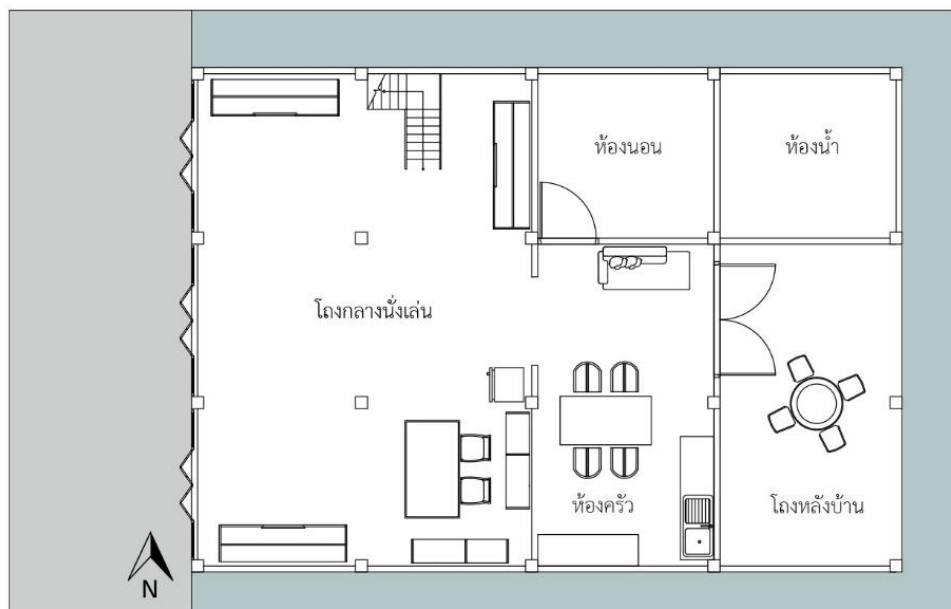
ข. การใช้สอยปัจจุบัน

ในปัจจุบันก็ยังคงการใช้สอยเป็นที่พักอาศัยเรือนแถวยังคงรูปแบบดั้งเดิม แต่มีส่วนต่อเติมพื้นที่อาคารบริเวณด้านหลัง เพื่อขยายพื้นที่ทำกิจกรรมภายในเรือนแถว ส่งผลให้ผังการใช้งานของเรือนแถวถูกปรับเปลี่ยน

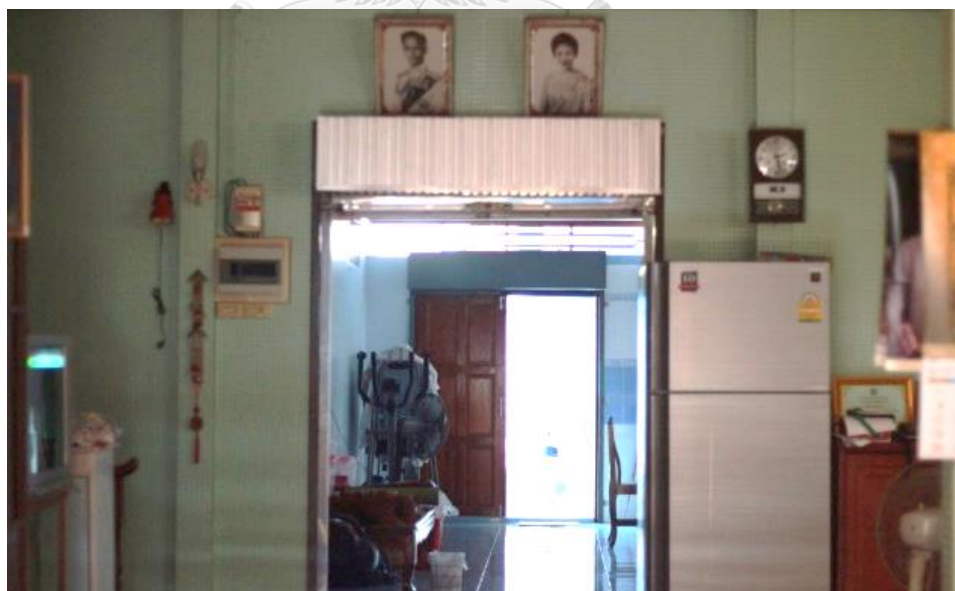
ค. วิธีปรับการใช้สอย

การปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยบริเวณด้านหลังของอาคาร เป็นลักษณะการต่อเติมพื้นที่อาคารปูนเป็นพื้นที่ส่วนห้องนอนสำหรับผู้สูงอายุ และพื้นที่ครัวกับลานพื้นที่ซักล้าง ด้านหน้าส่วนที่เป็นอาคารเรือนแถวไม้ดั้งเดิมเป็นพื้นที่โถงกลางใช้นั่งเล่น รับแขก และบริเวณโถงกลางเป็นตัวเชื่อมพื้นที่จากบริเวณหน้าบ้านไปถึงหลังบ้าน เป็นพื้นที่รับแสงแดดและลมเข้าสู่อาคาร นอกจากนี้

บริเวณชั้น 2 ของอาคารเรือนแถวไม้จะใช้เป็นที่พักอาศัย บริเวณโถงกลางจะมีประตูเพื่อออกมายังระเบียงด้านหน้าอาคาร

ภาพที่ 145 ผังพื้นที่ชั้น 1 การใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 146 พื้นที่โถงกลางเชื่อมตัวเรือนแถวเดิมและพื้นที่ต่อเติมใหม่ด้านหลังเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.8 กรณีศึกษาที่ 8 เรือนแถวที่มีช่วงอายุ 40 – 60 ปี

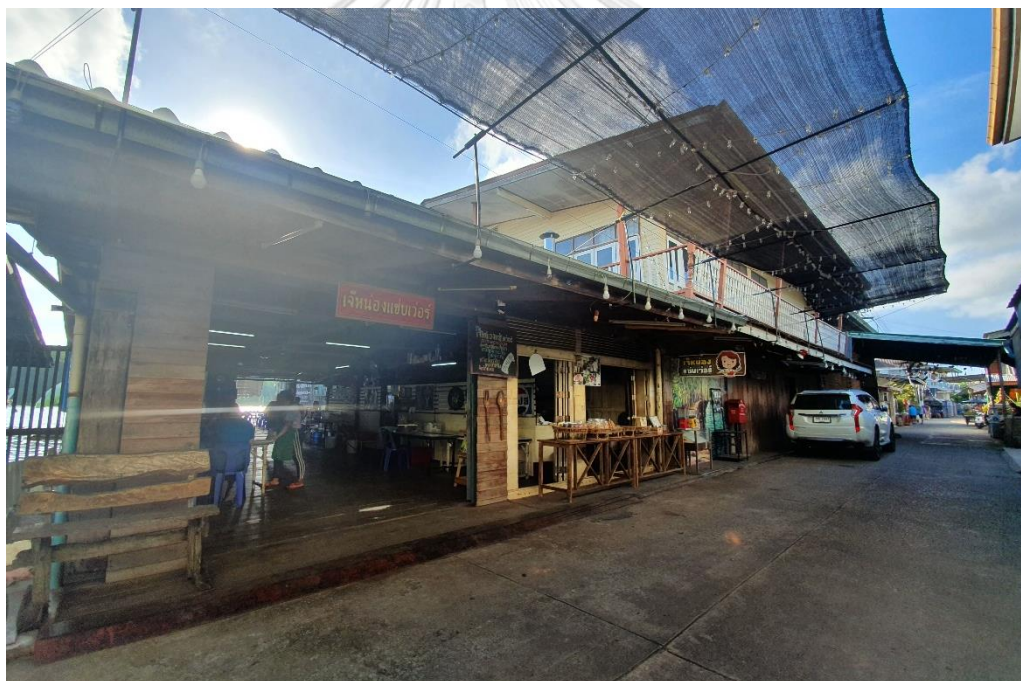
ชื่อ คุณสุภาพร ยอดสมบูรณ์ (ร้านเจ๊หนองแซบแวย์ร์และโรงกลิ้งอยู่ข้างต้น)

ประเภท ที่พักอาศัยและให้บริการ

ประวัติโดยสังเขป อาคารหลังนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำกิจการโรงกลิ้ง โรงกลิ้งนี้รับซ่อมเรือประมง มีอายุนานเกิน 50 ปี และยังคงอยู่ในรูปแบบเรือนแถวดั้งเดิม ช่างศักดิ์ เจ้าของโรงกลิ้งรุ่นแรก ย้ายถิ่นฐานมาแต่งงานกับหญิงชาวประแส และนำความรู้ที่มีติดตัวมาเปิดกิจการโรงกลิ้งเป็นของตัวเอง หลังจากสิ้นช่างศักดิ์ช่างต้น(ลูกชาย)ได้สืบทอดกิจการต่อมาจนถึงปัจจุบัน และบริเวณด้านข้างของอาคารเรือนแถวทำการต่อเติมพื้นที่ทำกิจการร้านอาหารในปี พ.ศ. 2558 จนประกอบกิจการมาถึงปัจจุบัน ทั้งโรงกลิ้งและร้านขายยาสมบุญไอสดเป็นเรือนแถวระบบเครือญาติ

บุคคลหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในปัจจุบัน เอกชน/เจ้าของ

ปีที่สร้าง ราวปี พ.ศ. 2505

ภาพที่ 147 บริเวณด้านหน้าของเรือนแถวร้านอาหารและโรงกลิ้ง

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 148 ผังแสดงตำแหน่งโรงเรียนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.2.8.1 องค์ประกอบทางกายภาพของโรงเรียนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน

ก. การวางผังของโรงเรียนแถวและองค์ประกอบที่สอดคล้องไปกับแม่น้ำ

โรงเรียนแถววางผังที่ยังคงสอดคล้องไปกับแม่น้ำประแส พื้นที่ด้านหน้าใช้สอยกิจกรรมที่สัมพันธ์กับพื้นที่ด้านหลังของโรงเรียนแถว แม้จะมีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยกิจกรรมแต่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างโรงเรียนแถว และยังคงเอื้อประโยชน์จากแม่น้ำทำเป็นพื้นที่ชานรับประทานอาหารและประกอบกิจการโรงกลึงเรือเหมือนในอดีต

ข. พื้นที่ “หน้าบ้าน” และพื้นที่ “หลังบ้าน”

พื้นที่ด้านหน้าอาคารโรงเรียนแถวเกิดการเชื่อมต่อไปยังพื้นที่บริเวณด้านหลังอาคารที่ติดกับริมแม่น้ำประแส เนื่องจากการทำกิจการร้านอาหาร ส่งผลให้เกิดพื้นที่โถงกลางภายในร้านอาหารทำให้มองเห็นทิวทัศน์ของแม่น้ำประแส กลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำ สร้างจุดเด่นทางการค้าให้กับร้านอาหาร

ค. “พื้นที่ใต้ชายคา”

โรงเรียนแถวมีพื้นที่การประกอบกิจกรรมบริเวณด้านหน้าอาคารเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษาพื้นที่ใต้ชายคา เพื่อการบังแดดบังฝนสำหรับผู้คนและนักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญทางภูมิทัศน์ของถนนสายหลัก และรูปแบบชายคาถาวรและชั่วคราวทำให้เกิดพื้นที่กิจกรรมแผงการค้าริมทาง จำหน่ายขนมถ้วยกับผลิตภัณฑ์ของฝากอยู่บริเวณด้านหน้าร้านอาหาร

ข. ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนน

มุมมองจากถนนมองมายังเรือนแถวมีความกลมกลืนกับบริบทของเรือนแถวหลังอื่น เนื่องจากการเกาะกลุ่มของเรือนแถวในบริเวณนี้ที่มียุคสมัยใกล้เคียงกัน และเรือนแถวยังคงความสัมพันธ์ระบบเครือญาติกัน นอกจากนี้การรักษาองค์ประกอบด้านหน้าอาคารเรือนแถวยังคงมีเอกลักษณ์ และการเกิดกิจกรรมที่มีความหนาแน่นของผู้คนทำให้สะท้อนบรรยากาศย่านการค้า

ภาพที่ 149 ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากถนนและพื้นที่ได้ขายคาถูกใช้งานกิจกรรมแผงลอยการค้า

ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ง. ทศนียภาพของเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแส

พื้นที่ชานหลังบ้านที่ยังคงใช้ประกอบกิจการโรงกลึงเรือ และปรับเปลี่ยนพื้นที่ชานด้านข้างประกอบกิจการร้านอาหารเป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหารริมแม่น้ำ ทำให้เรือนแถวหลังนี้มีการปรับการใช้สอยของกิจกรรมแต่ยังคงสอดคล้องกับบริบททางสภาพแวดล้อม

ภาพที่ 150 มุมมองจากแม่น้ำประแส การเชื่อมต่อของพื้นที่ริมน้ำที่ยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิม
และการปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

จ. มุมมองจากเรือนแถวไปยังแม่น้ำประแส

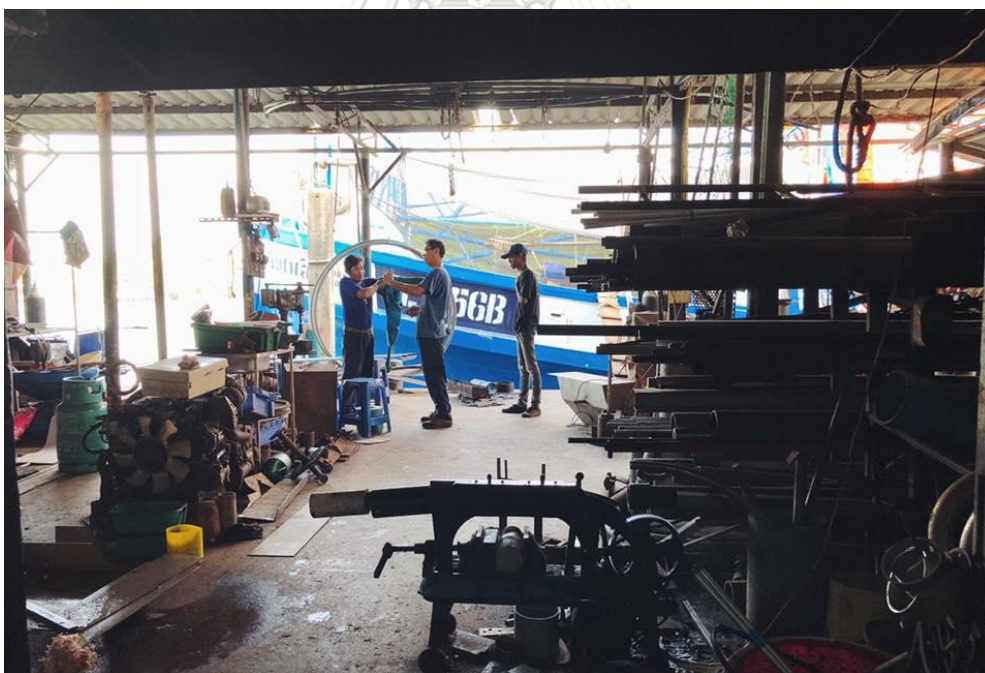
เมื่อมองจากถนนสายหลักมองผ่านช่องเปิดเรือนแถวที่เปิดโล่งโล่ง จะมองเห็นวิว
ทิวทัศน์ของแม่น้ำประแส เป็นจุดที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงพื้นที่ริมแม่น้ำและเป็นจุดเด่นของการประกอบ
กิจการร้านอาหาร

ภาพที่ 151 มุมมองจากเรือนแถวบริเวณร้านอาหารไปยังแม่น้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 152 พื้นที่ชานร้านอาหารที่กินพื้นที่ระหว่างโรงกลึงเรือที่ยังสัมพันธ์กับแม่น้ำประแส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 153 พื้นที่ชานโรงกลึงเรือที่ยังคงประกอบกิจการดั้งเดิม
ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

5.2.8.2 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ก. ลักษณะทั่วไป

เรือนแถวมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 16.8 เมตร ยาว 16.4 เมตร มีจำนวนทั้งหมด 6 คูหา ลักษณะเป็นเรือนแถวไม้สองชั้น สร้างราวปี พ.ศ. 2505 ลักษณะอาคารเป็นแบบ 2 ตอน พื้นที่ด้านหน้าเป็นอาคารเรือนแถวไม้เดิม ส่วนพื้นที่ด้านหลังบริเวณโรงชานระเบียงเป็นส่วนพื้นที่ปรับปรุงเป็นพื้นคอนกรีตแทนพื้นไม้เดิม โครงสร้างและวัสดุพื้นทำมาจากไม้ตะเคียนและไม้ตะแบก ลักษณะเสาโครงสร้างอาคาร มีทั้งแบบเสากลมและเสาเหลี่ยม การดูแลและปรับปรุงอาคารทำมาอย่างต่อเนื่องโดยการทาสีอาคารและซ่อมแซมอาคารส่วนที่ทรุดโทรม

ข. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

- ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

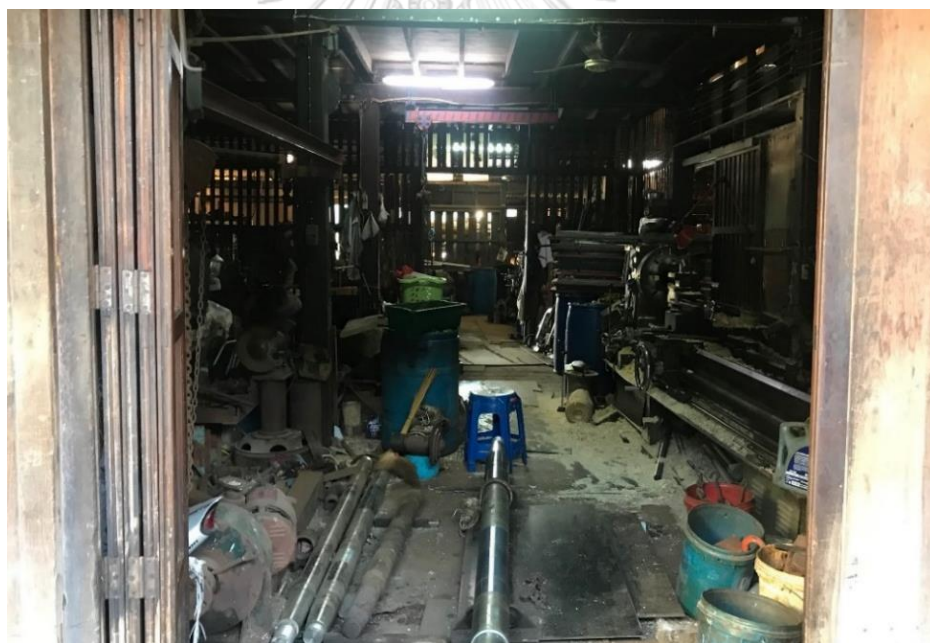
ลักษณะช่องแสงหรือช่องลมมีส่วนประดับตกแต่งน้อย มีความเรียบง่าย เป็นการตีไม้แนวตั้งแบบระแนงไม้

- ลักษณะช่องเปิดอาคาร

ลักษณะช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมตลอดแนวอาคาร ทั้งด้านหน้าและด้านหลังอาคาร ชั้นบนเป็นช่องเปิดประตูแบบบานเปิดคู่ออกสู่ระเบียง

- ลักษณะช่องเปิดของหน้าต่างและผนังภายนอกภายในของอาคาร

ลักษณะช่องหน้าต่างเป็นแบบบานฝาไหล ลักษณะการตีไม้แนวตั้งเว้นช่องตลอดแนวและแบบบานเปิดคู่ เพื่อให้ลมและแสงแดดเข้าสู่ภายในอาคาร และพื้นที่ส่วนของโรงกลึงผนังภายในกันพื้นที่มีลักษณะเป็นการตีไม้แนวตั้งเว้นช่อง เพื่อการถ่ายเทของอากาศในเรือนแถว

ภาพที่ 154 (ด้านบน) ช่องเปิดหน้าต่างแบบฝาไหลของเรือนแถว
(ด้านล่าง) ผนังกันพื้นที่เป็นลักษณะระแนงไม้แนวตั้ง
ที่มา ผู้วิจัย, 2561

- ลักษณะระเบียง

ระเบียงชั้น 2 ของอาคารเรือนแถวมีลักษณะลายลูกกรงแบบทรงแจกัน

- ลักษณะรูปทรงหลังคาอาคาร

รูปแบบของหลังคาเรือนแถวเป็นลักษณะหลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องหลังคา
ลอนคู่ เรือนแถวได้รับการดูแลอาคารอย่างต่อเนื่องและทาสีอาคาร

- ลักษณะซุ้มประตู

ซุ้มประตูด้านข้างของเรือนแถวที่ใช้เป็นทางลัดไปยังพื้นที่ริมแม่น้ำด้านหลัง
อาคาร โดยไม่ต้องผ่านพื้นที่ภายในเรือนแถว

ภาพที่ 155 ซุ้มประตูด้านข้างเรือนแถวที่ใช้เป็นทางลัดด้านข้างไปยังพื้นที่ริมแม่น้ำ

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.2.8.3 การใช้สอยพื้นที่

ก. การใช้สอยดั้งเดิม

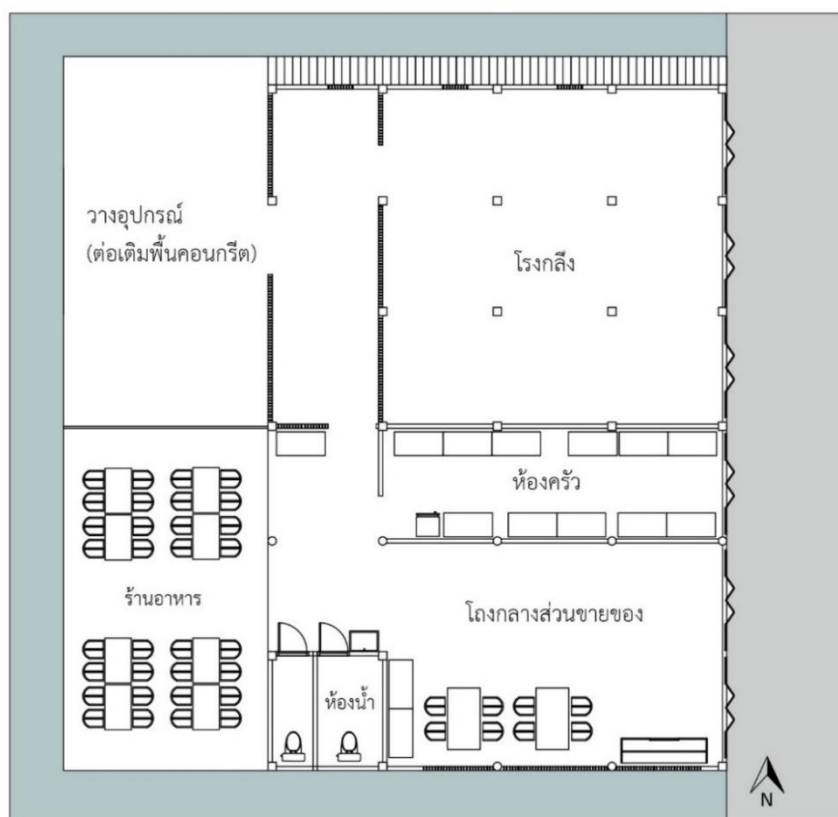
เรือนแถวมีการใช้สอยเดิมคือ เรือนแถวที่พักอาศัยของพื้นที่ด้านบน และส่วนพื้นที่ด้านล่างประกอบกิจการโรงกลึง และปัจจุบันยังคงประกอบกิจการมาอย่างต่อเนื่องตลอด 50 กว่าปี

ข. การใช้สอยปัจจุบัน

ปัจจุบันยังคงประกอบกิจการโรงกลึงและการกั้นพื้นที่เรือนแถวปรับเปลี่ยนมาเป็นร้านอาหารพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว

ค. วิธีปรับการใช้สอย

การแบ่งส่วนของการใช้งานมีความเหมาะสม โดยพื้นที่ส่วนของร้านอาหารทำการกั้นด้วยผนังชั่วคราวเพื่อปรับเป็นห้องครัว และพื้นที่ส่วนหลังที่เชื่อมต่อกับริมน้ำ มีการปรับพื้นที่คอนกรีตยื่นชานออกสู่ออกสู่อริมน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งกิจกรรมของร้านอาหารและโรงกลึง

ภาพที่ 156 ผังพื้นชั้น 1 การใช้สอยพื้นที่อาคารเรือนแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 157 (ด้านบน) การใช้งานภายในเดิมเป็นโรงกลึงอยู่ข้างต้น
(ด้านล่าง) ลักษณะผนังกันพื้นภายใน มีลักษณะการตีไม้เว้นช่องตลอดแนว
ที่มา : นางสาวจิตสุภา ยอดบริบูรณ์, 2561

ภาพที่ 158 การกันผนังชั่วคราวเป็นพื้นที่ครัวบริเวณร้านอาหารและประตูที่เชื่อมต่อกับโรงกลึง
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

ภาพที่ 159 บรรยากาศการการใช้สอยพื้นที่ซานริมน้ำบริเวณร้านอาหาร
ที่มา : ผู้วิจัย, 2561

5.3 การอภิปรายผลจากกรณีศึกษาเรือนแถวทั้ง 8 หลัง

การเลือกกรณีศึกษาเรือนแถวทั้ง 8 หลัง เป็นกลุ่มเรือนแถวที่อยู่รวมกันในพื้นที่สภาพแวดล้อมที่ยังคงสภาพเดิม ซึ่งประเด็นที่จะกล่าวถึงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า เรือนแถวยังคงรักษาลักษณะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรมและพื้นที่ใช้สอยดั้งเดิมไว้ และปัจจัยที่มีผลต่อประเด็นต่างๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนมาจาก การใช้สอยพื้นที่เรือนแถวทั้งแบบดั้งเดิมและแบบปรับการใช้สอยที่สะท้อนองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ และยุคสมัยของเรือนแถวที่ยังคงเหลือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญ จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาเรือนแถวทั้ง 8 หลัง พบข้อสังเกตบางประการที่ได้จากการวิเคราะห์ ดังนี้

5.3.1 องค์ประกอบทางภูมิทัศน์

บริเวณที่ตั้งของกรณีศึกษามีความเข้มข้นทางกิจกรรมหนาแน่นสูง และสภาพแวดล้อมที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก จึงสะท้อนในแง่มุมที่ดีเกี่ยวกับการการวางผังเรือนแถว โดยมีกรณีที่พื้นที่ที่ติดกับริมแม่น้ำประแส และกรณีที่ใช้พื้นที่ที่ติดกับแอ่งน้ำหลังตลิ่งและแนวต้นไม้

5.3.1.1 การวางผังเรือนแถวที่ยังคงสัมพันธ์กับแม่น้ำประแสและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้

- การใช้พื้นที่ชานของเรือนแถว

การใช้พื้นที่ชานที่ยังคงสัมพันธ์กับแม่น้ำประแสแบบดั้งเดิมในการประกอบกิจการเกี่ยวกับการทำประมงและดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นท่าเรือจอดเรือประมง โรงกลึงเรือประมง พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ และพื้นที่ชานซักล้างปลูกผักสวนครัว

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักออาศัย) กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักออาศัย) และ กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3 /ร้านขายของฝาก ที่พักออาศัย และเลี้ยงสัตว์น้ำ)

การใช้พื้นที่ชานประกอบกิจกรรมใหม่สร้างจุดขายสำหรับเรือนแถวที่ทำร้านอาหาร เป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร ชมวิวทิวทัศน์พื้นที่สองฝั่งที่ยังคงมีภูมิทัศน์ที่ดีทั้งพื้นที่ริมแม่น้ำและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1 (ยุค 1 /ร้านอาหารตามสั่งและที่พักออาศัย) กรณีศึกษาที่ 8 (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลึง และที่พักออาศัย)

เรือนแถวบางกรณีศึกษาไม่ได้สัมพันธ์กับแม่น้ำประแสและแอ่งน้ำหลังตั้งกับแนวต้นไม้ เป็นผลมาจากการปรับการใช้สอยหรือการต่อเติมอาคารใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ด้านหน้ายังคงรูปแบบเรือนแถว แต่ด้านหลังเป็นการต่อเติมอาคารใหม่หรือทำการถมดิน และกิจกรรมภายในเรือนแถวถูกปรับเปลี่ยนไม่มีความจำเป็นที่จะใช้พื้นที่ริมน้ำ หรือไม่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำประมง จากกรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 4 (ยุค 2 /ร้านขายยา และที่พักออาศัย) กรณีศึกษาที่ 7 (ยุค 4 /ที่พักออาศัย)

5.3.1.2 พื้นที่ใต้ชายคาเอื้อประโยชน์กับกิจกรรมการค้าและกิจกรรมใหม่

พื้นที่ถนนกับพื้นที่ชายคายังคงเอื้อให้เกิดประโยชน์พื้นที่ใต้ชายคาแบบดั้งเดิม สำหรับทำการค้า การให้บริการ เพื่อยื่นออกสู่ถนนสร้างร่มเงาบริเวณด้านหน้าอาคาร

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1 (ยุค 1 /ร้านอาหารตามสั่งและที่พักออาศัย) กรณีศึกษาที่ 2 (ยุค 1 /พิพิธภัณฑ) กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักออาศัย) กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักออาศัย)

พื้นที่ถนนกับพื้นที่ชายคายังคงเอื้อให้เกิดประโยชน์พื้นที่ใต้ชายคาแบบใหม่ โดยมีการเชื่อมต่อพื้นที่ชายคาแบบถาวรและแบบชั่วคราว (ผ้าใบ ผ้าสแลน) ที่เชื่อมกับชายคาเรือนแถวฝั่งตรงข้าม สำหรับจัดกิจกรรมส่วนรวมและสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน เกิดพื้นที่แผงลอยการค้าและพื้นที่ประกอบกิจกรรมของชุมชน เช่น การจัดงานทำบุญ

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 4 (ยุค 2 /ร้านขายยาและที่พักออาศัย) กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3 /ร้านขายของฝาก ที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์น้ำ) กรณีศึกษาที่ 8 (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลึง และที่พักออาศัย)

อย่างไรก็ตาม มีเพียง 1 กรณีศึกษาที่ปิดกั้นพื้นที่ชายคาด้านหน้าด้วยรั้วไม้ขนาดเล็ก บริเวณหน้าบ้าน แทนการก่อกำแพงสูงปิดทึบบังทัศนียภาพของกลุ่มเรือนแถว ซึ่งการใช้สอยเรือนแถวที่ทำการค้าจะยังคงลักษณะพื้นที่ระหว่างถนนกับพื้นที่ด้านหน้าเรือนแถวมากกว่าเรือนแถวที่เป็นที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว เนื่องจากต้องการพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัว กรณีศึกษาในลักษณะนี้ คือ กรณีศึกษาที่ 7 (ยุค 4 /ที่พักออาศัย)

5.3.1.3 มุมมองจากพื้นที่ภายในเรือนแถวมองเห็นแม่น้ำและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้

ลักษณะมุมมองทางทิวทัศน์มาจากการคำนึงถึงการระบายอากาศของเรือนแถว การรับลม และช่องแสงเข้าสู่เรือนแถว เกิดสภาวะน่าสบายต่อผู้ใช้งานภายในอาคาร จากลักษณะรูปแบบอาคารที่แคบยาวจึงไม่กั้นพื้นที่ปิดทึบ เปิดพื้นที่โล่งหน้าบ้านบริเวณโถงกลางอาคารไปถึงพื้นที่ด้านหลัง เอื้อให้เกิดเป็นมุมมองที่ตีมองเห็นทิวทัศน์จากแม่น้ำและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1 (ยุค 1 /ร้านอาหารตามสั่งและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 2 (ยุค 1 /พิพิธภัณฑ) กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3 /ร้านขายของฝาก ที่พักอาศัย และเลี้ยงสัตว์น้ำ) กรณีศึกษาที่ 8 (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลิ้ง และที่พักอาศัย)

5.3.1.4 มุมมองจากแม่น้ำประแสงมองเห็นเรือนแถวที่ถูกบดบังทัศนียภาพ

มุมมองจากแม่น้ำมองเห็นเรือนแถวถูกบดบังจากป้ายโฆษณา แนวรั้วแผ่นสังกะสี และถูกต่อเติมอาคารใหม่ด้านหลัง ส่งผลให้ขาดการเชื่อมต่อกับพื้นที่ริมน้ำ และบดบังทัศนียภาพของเรือนแถวเดิม กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 2 (ยุค 1 /พิพิธภัณฑ) กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3 /ร้านขายของฝาก ที่พักอาศัย และเลี้ยงสัตว์น้ำ)

5.3.1.5 พื้นที่ว่างระหว่างเรือนแถวมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้

มุมมองที่เป็นจุดน่าสนใจสะท้อนภาพความสมบูรณ์และความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์เรือนแถวมองเห็นวิวทิวทัศน์ทั้งสองฝั่ง กรณีศึกษาในลักษณะนี้ คือ กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย)

5.3.2 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

เรือนแถวที่มีอายุมากกว่า 100 ปี เรือนแถวที่มีอายุ 80-100 ปี และเรือนแถวที่มีอายุ 60-80 ปี เป็นเรือนแถวที่มีอายุมากจะมีความเสื่อมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวัสดุอาคารมากกว่าเรือนแถวที่มีอายุ 40-60 ปี และมีเหตุให้ต้องเปลี่ยนวัสดุทดแทนในหลายส่วน เนื่องจากวัสดุที่นำมาซ่อมแซมหาได้ยากและขาดช่างฝีมือ

สำหรับเรือนแถวที่มีอายุ 40-60 ปีนั้น ความเสื่อมสภาพของเรือนแถวยังไม่ปรากฏชัดเจน ยังคงมีองค์ประกอบที่เหลืออยู่ค่อนข้างครบถ้วนสมบูรณ์ และการหาวัสดุมาทดแทนง่ายกว่า

5.3.2.1 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัยของเรือนแถว

- องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ยังคงเหลือ แม้จะมีการซ่อมแซมปรับปรุงอาคารมาตลอดช่วงเวลาการใช้สอย แต่ก็ยังคงรักษาลักษณะและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเอาไว้ได้ค่อนข้างดี โดยองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญจากกรณีศึกษาทั้ง 8 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้

องค์ประกอบสำคัญที่ยังคงเหลืออยู่ทุกยุคสมัย คือ

ก. ลักษณะช่องเปิดประตูบานเฟี้ยม

ลักษณะช่องเปิดประตูบานเฟี้ยมแบบดั้งเดิมประดับลูกฟูกและไม่ประดับ เป็นลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ยังคงพบเห็นทุกกรณีศึกษา

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ยังคงเหลือ แต่มีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัยประกอบด้วย

ก. ลักษณะช่องแสงหรือช่องลม

ช่องแสงหรือช่องลมเหนือประตูบานเฟี้ยมทั้งด้านหน้าและด้านหลังของอาคาร เป็นองค์ประกอบของกรณีศึกษาทั้ง 8 หลัง เป็นองค์ประกอบสำคัญในแต่ละยุคที่จะบ่งบอกยุคสมัยของอาคารและยังคงสภาพที่มีความสมบูรณ์ค่อนข้างครบถ้วน จะมีลักษณะลวดลายที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ซึ่งยุคสมัย 1 และยุคสมัย 2 จะเป็นการฉลุด้วยไม้แบบละเอียดและมีความเฉพาะ ส่วนยุคสมัย 3 จะเป็นการตีไม้เป็นลวดลายแบบเรียบง่าย และยุคสมัย 4 เป็นแบบการตีไม้ปิดทับหรือการใช้เหล็กตัดแทนวัสดุไม้

ข. ลักษณะช่องเปิดหน้าต่าง

ลักษณะช่องเปิดหน้าต่าง จะเป็นหน้าต่างแบบบานเปิดคู่ และบานฝาไหลบริเวณชั้นล่างของอาคารเรือนแถว กรณีศึกษาในลักษณะนี้ คือ กรณีศึกษาที่ 8 บานฝาไหล (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลึง และที่พักอาศัย)

ค. ลักษณะผนังภายในและภายนอก

ลักษณะผนังช่องแสงแบบระแนงไม้เว้นช่องภายในอาคาร ช่วยให้เกิดการถ่ายเทความร้อนและการรับแสงธรรมชาติเข้าสู่ตัวอาคาร ปรากฏเงาที่ทอดจากผืนน้ำเข้าสู่ตัวอาคาร

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 8 (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลึง และที่พักอาศัย)

ข. ลักษณะผนังภายในด้านบนมีช่องแสงหรือช่องลม

ลักษณะผนังภายในอาคารกั้นพื้นที่การใช้สอยกิจกรรม เหนือผนังไม้จะมีช่องแสงหรือช่องลมฉลุลดตามยุคสมัย

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3 /ร้านขายของฝาก ที่พักอาศัย และเลี้ยงสัตว์น้ำ)

ง. ลักษณะลวดลายลูกกรงระเบียง

ลักษณะลวดลายระเบียงมีความแตกต่างกันแต่ละยุค ซึ่งยุคสมัย 1 และยุคสมัย 2 จะเป็นลวดลายไม้แบบละเอียดและมีความเฉพาะ ส่วนยุคสมัย 3 และยุคสมัย 4 เป็นแบบทรงแฉกกันมีความเรียบง่าย

จ. ลักษณะรูปทรงหลังคา

ลักษณะหลังคาทรงปั้นหย่าและทรงจั่ว วัสดุที่ใช้มุงหลังคายังคงเป็น วัสดุดั้งเดิมตั้งแต่แรกสร้างอาคารเรือนแถวคือ วัสดุมุงหลังคาแผ่นสังกะสีขนาดใหญ่ กระเบื้องว่าว

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1 (ยุค 1 /ร้านอาหารตามสั่งและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย)

ลักษณะหลังคาทรงจั่วและทรงมนิลา วัสดุที่ใช้มุงหลังคาจากกระเบื้องว่าวได้รับการปรับเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ เนื่องจากปัญหาของความเสื่อมสภาพและวัสดุเดิม

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 2 (ยุค 1 /พิพิธภัณฑ) กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 4 (ยุค 2 /ร้านขายยาและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3 /ร้านขายของฝาก ที่พักอาศัย และเลี้ยงสัตว์น้ำ)

ลักษณะหลังคาทรงจั่วและวัสดุที่ใช้มุงหลังคาเป็นกระเบื้องลอนคู่

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 7 (ยุค 4 /ที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 8 (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลึง และที่พักอาศัย)

ฉ. ผนังภายในเรือนแถว

ผนังด้านหน้าอาคารเรือนแถวยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิม พยายามใช้วิธีการซ่อมแซมแบบดั้งเดิมกลมกลืนกับเรือนแถวด้านข้างและการเลือกใช้วัสดุที่มีความใกล้เคียงกับวัสดุเดิม แต่ผนังภายในอาคารกันด้วยผนังเบาแผ่นยิบซั่มเกิดเป็นพื้นที่กิจกรรมใหม่ไม่กระทบกับโครงสร้างอาคารเดิม

เรือนแถวบางกรณีศึกษาบริเวณพื้นที่โถงเชื่อมกิจกรรมกลางเรือนจะเปิดโล่งไม่มีผนังด้านข้าง ปัจจุบันเรือนแถวจะต่อเติมผนังอิฐปิดพื้นที่ เพื่อการใช้งานกิจกรรมใหม่และการคำนึงถึงความปลอดภัย

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1 (ยุค 1 /ร้านอาหารตามสั่งและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย)

5.3.3 การใช้สอยพื้นที่

การใช้สอยพื้นที่กิจกรรมของอาคารเรือนแถว 8 หลังที่เลือกมาสรุปได้ดังนี้

5.3.2.1 การใช้สอยของเรือนแถวที่มีการต่อเติมพื้นที่อาคารใหม่

การต่อเติมพื้นที่อาคารก่อสร้างใหม่จากตัวเรือนแถวดั้งเดิม เพื่อปรับเปลี่ยนและขยายตัวการใช้สอยพื้นที่ของกิจกรรมใหม่

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 4 (ยุค 2 /ร้านขายยา และที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 7 (ยุค 4 /ที่พักอาศัย)

5.3.3.2 เรือนแถวที่ใช้สอยกิจกรรมแบบผสมระหว่างทำการค้าหรือการให้บริการ ที่อยู่อาศัย และยังคงประกอบกิจกรรมพื้นที่ริมแม่น้ำแบบดั้งเดิม

การประกอบกิจการค้าขาย เป็นที่พักอาศัย และทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ริมน้ำ เช่น การทำประมง ขานซั๊กล้าง พื้นที่ควักริมน้ำ ที่ยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและไม่กระทบต่อโครงสร้างหลักของเรือนแถว

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3/ร้านขายของฝาก ที่พักอาศัยและเลี้ยงสัตว์น้ำ) กรณีศึกษาที่ 8 (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลึง และที่พักอาศัย)

5.3.3.3 เรือนแถวที่ไม่ได้ใช้งานชั้นบนและปรับเปลี่ยนพื้นที่ชั้นล่าง

ผู้อยู่อาศัยหลักคือผู้สูงวัย พื้นที่ด้านบนเรือนแถวจึงไม่ได้ถูกใช้สอยเป็นที่อยู่อาศัยเหมือนแต่เดิม เนื่องจากความไม่สะดวกต่อการขึ้นบันได จึงปรับเปลี่ยนพื้นที่ชั้นล่างเป็นห้องนอนแทนพื้นที่ชั้นบนเรือนแถว

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 7 (ยุค 4 /ที่พักอาศัย)

5.3.3.4 การปรับเปลี่ยนการใช้สอยใหม่ที่ไม่กระทบกับโครงสร้างและวิถีชีวิตเดิม

การปรับเปลี่ยนการใช้สอยของพื้นที่เรือนแถว เป็นการกั้นผนังแยกส่วนของการใช้งานกิจกรรมที่ไม่กระทบโครงสร้างหลักและยังคงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบเดิม

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 3 (ยุค 2 /ร้านตัดผมและที่พักอาศัย) กรณีศึกษาที่ 8 (ยุค 4 /ร้านอาหาร โรงกลึง และที่พักอาศัย)

5.3.3.5 การใช้สอยกิจกรรมแยกส่วนชัดเจนระหว่างทำการค้าและที่พักอาศัย

การแยกการใช้สอยบริเวณพื้นที่ด้านหน้าทำการค้าหรือให้บริการ และบริเวณด้านหลังเป็นที่อยู่อาศัยประกอบวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ลักษณะการแบ่งพื้นที่ใช้สอยจะแบ่งพื้นที่จากตัวเรือนแถวเชื่อมต่อพื้นที่ด้านหน้าและด้านหลัง

กรณีศึกษาในลักษณะนี้ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 5 (ยุค 3 /ร้านกาแฟและที่พักอาศัย)
กรณีศึกษาที่ 6 (ยุค 3/ร้านขายของฝาก ที่พักอาศัย และเลี้ยงสัตว์น้ำ)

- การใช้สอยกิจกรรมแยกพื้นที่จากการกั้นเครื่องเรือนระหว่างการทำงานค้าและที่พักอาศัย

การใช้เครื่องเรือนภายในเรือนแถวเป็นตัวแบ่งพื้นที่การใช้งานกิจกรรมส่วนตัวและการใช้งานกิจกรรมกึ่งสาธารณะ โดยไม่มีผนังเป็นตัวแบ่งชัดเจนแต่จะใช้เครื่องเรือนเป็นตัวแบ่งพื้นที่แทน
กรณีศึกษาในลักษณะนี้ คือ กรณีศึกษาที่ 1 (ยุค 1 /ร้านอาหารตามสั่งและที่พักอาศัย)

5.3.3.6 การปรับการใช้สอยใหม่ทั้งหมดเป็นพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่การใช้สอยของเรือนแถวถูกปรับเปลี่ยนไม่เหลือกิจกรรมเดิม เป็นกิจกรรมใหม่แทนที่
กิจกรรมเดิม กรณีศึกษาในลักษณะนี้ คือ กรณีศึกษาที่ 2 (ยุค 1 /พิพิธภัณฑ)

เรือนแถวที่เคยทำการค้าและที่พักอาศัย ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นพิพิธภัณฑพื้นที่สาธารณะ
ของชุมชน ทำให้ไม่เหลือพื้นที่การใช้งานเดิมแต่ด้านบนยังคงรูปแบบห้องแบบดั้งเดิม

บทที่ 6

การระบุคุณค่าและข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลในบทที่ 4 และบทที่ 5 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบทางกายภาพของเรือนแถวที่สัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของชุมชน องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม รวมถึงลักษณะการใช้สอยพื้นที่เรือนแถว นำมาสู่การระบุคุณค่าความเสี่ยงต่อการสูญเสียคุณค่าและข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์กลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแสในบทนี้

6.1 การระบุคุณค่าที่นำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์

ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์กลุ่มอาคารเรือนแถวริมน้ำประแสนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และก่อสร้างอาคารใหม่ ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบภูมิทัศน์และกลุ่มอาคารเรือนแถวเดิม เพื่อคุณค่าความสำคัญของอาคารเรือนแถวให้คงอยู่

อนึ่ง เป้าหมายของการอนุรักษ์กลุ่มเรือนแถวเก่าริมน้ำประแส คือ การรักษาลักษณะสำคัญของย่านชุมชนที่ในปัจจุบันยังคงมีการอยู่อาศัย การทำการค้า และการทำประมงมาตั้งแต่อดีตตามวิถีชีวิตที่สงบและเรียบง่าย ทั้งนี้ การจัดการกับความเปลี่ยนแปลงควรให้เกิดความสมดุลระหว่าง การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี การปรับการใช้สอยตามความต้องการใหม่ โดยเฉพาะกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คุณค่าที่สำคัญของเรือนแถวริมแม่น้ำประแสที่ควรนำไปวางแผนแนวทางการอนุรักษ์ต่อไป ประกอบด้วย คุณค่าในเรื่อง ลักษณะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และการใช้สอยพื้นที่เรือนแถว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1.1 คุณค่าในเรื่องลักษณะและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์

6.1.1.1 องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานบริเวณปากน้ำประแสที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งภูมิประเทศและภูมิอากาศ

- การตั้งถิ่นฐานที่มีเอกลักษณ์เป็นจุดเชื่อมต่อของน้ำจืดและน้ำเค็ม แสดงถึงทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมต่อการเป็นเมืองท่าในการค้าขายขนส่งสินค้าทางเรือและการประกอบกิจการประมง ทำให้ส่งผลต่อการวางผังเรือนแถวที่เรียงรายไป

ตามแม่น้ำ การเปิดพื้นที่ทั้งสองด้านของอาคาร การยื่นชานออกสู่แม่น้ำประ
แส

- การจัดวางอาคารเรือนแถวสอดคล้องไปกับภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยมีการ
คำนึงถึงเรื่องแสงแดด ทิศทางของลมทะเล และลมประจำฤดู นอกจากนี้ ใน
การกำหนดช่วงเวลาก่อสร้าง ยังคำนึงถึงการเกิดน้ำขึ้นน้ำลง ตลอดจนการ
ขนส่งวัสดุอุปกรณ์มาจากทางน้ำ

6.1.1.2 การเชื่อมต่อของพื้นที่ถนนและตรอกในการเข้าถึงพื้นที่ทำการเกษตร บริเวณต่างๆ และพื้นที่สาธารณะริมน้ำ

6.1.1.3 การเชื่อมต่อทางพื้นที่ทำกิจกรรมภายในอาคารและทางสัญจร

- การเชื่อมต่อของกิจกรรมบริเวณภายในและภายนอกอาคาร อันแสดงให้เห็น
ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอยู่อาศัย การทำการค้า และการประกอบ
กิจกรรมริมน้ำ
 - กรณีที่ยังใช้สอยแบบเดิม โดยการเชื่อมต่อพื้นที่กิจกรรมภายในและ
ภายนอกอาคารทั้งสองฝั่ง โดยพื้นที่หน้าบ้านเป็นที่ ทำการค้า และพื้นที่หลัง
บ้านที่ยังคงประกอบกิจกรรมที่สัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำแบบดั้งเดิม เช่น การ
ทำประมง การเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น
 - กรณีมีการปรับการใช้สอย มีการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ริมน้ำและแอ่ง
น้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ เพื่อประโยชน์ในการมองเห็นทิวทัศน์อันงดงามและ
การระบายอากาศ เช่น การใช้เป็นพื้นที่ชานริมน้ำของร้านอาหาร เป็นต้น
- การเกิดกิจกรรมในบริเวณพื้นที่ใต้ชายคาของแผงลอยด้านหน้าเรือนแถว ที่ใช้
ประกอบกิจกรรมการค้า ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์กัน
ระหว่างผู้คน

- การเข้าถึงพื้นที่เรือนแถวที่เชื่อมต่อพื้นที่ถนนโดยไม่มีแนวกันระหว่างเรือนแถวและพื้นที่ด้านหน้าถนน ทำให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน
- พื้นที่ศาลเจ้าที่สามารถเข้าถึงได้และใช้เป็นพื้นที่สาธารณะริมน้ำของคนในชุมชนและผู้คนทั่วไป

6.1.1.4 ทักษะภาพที่ดึงดูดของของกลุ่มเรือนแถวทั้งจากการมองจากริมน้ำและถนน

- มุมมองจากพื้นที่เปิดโล่งระหว่างเรือนแถวออกสู่ริมแม่น้ำและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้ และมุมมองผ่านช่องเปิดประตูด้านหน้าอาคารไปสู่แม่น้ำและแอ่งน้ำหลังตลิ่งกับแนวต้นไม้
- ทักษะภาพของกลุ่มเรือนแถวเมื่อมองจากแม่น้ำประแส และมองจากถนนสายหลักมองเห็นการปิดล้อมของกลุ่มเรือนแถว

6.1.2 คุณค่าจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

6.2.2.1 โครงสร้างและวัสดุเรือนแถวเป็นโครงสร้างแบบเสา-คาน ใช้วัสดุไม้ที่ทนต่อสภาพอากาศและความเค็มของน้ำกร่อย

6.2.2.2 เรือนแถวแสดงให้เห็นรูปทรงและโครงสร้าง 4 ยุคสมัย โดยอาคารในแต่ละยุคยังคงแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะ และแสดงฝีมือช่างในแต่ละยุค ประกอบด้วย ช่องเปิดประตูบานเพี้ยม ช่องแสงหรือช่องลม ช่องเปิดหน้าต่าง ผนังภายในและภายนอก ลวดลายลูกกรงระเบียง และลักษณะรูปทรงหลังคา

6.2.2.3 องค์ประกอบทางกายภาพที่เชื่อมต่อกับเรือนแถวและทางสัญจรที่ควรรักษาไว้ได้แก่ ซุ้มประตูด้านข้างอาคารที่ใช้เป็นทางลัดเชื่อมต่อพื้นที่ริมน้ำด้านหลัง และชายคาด้านหน้าเรือนแถว

6.2.3 คุณค่าจากการใช้สอยพื้นที่เรือนแถว

การใช้สอยเรือนแถวริมน้ำประแสที่ส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยการใช้สอยผสมผสานการอยู่อาศัย การทำการค้า การทำประมงพื้นบ้าน และกิจกรรมการใช้สอยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปกิจกรรมการท่องเที่ยว

6.2 ข้อสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า เรือนแถวเก่าริมน้ำประแสเป็นกลุ่มอาคารที่เป็นที่อยู่อาศัย ทำการค้าหรือให้บริการ รวมถึงการทำประมง เป็นวิถีชีวิตที่มีความเรียบง่าย แต่มีองค์ประกอบทางภูมิทัศน์และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถว เป็นตัวแทนการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเรือนแถวไม่ริมน้ำที่ยังคงคุณค่าและความสมบูรณ์

การวิจัยต่อไปอาจจะศึกษาลงลึกไปในประเด็นอื่น อาทิ เรื่องการก่อสร้าง และวิธีการก่อสร้างอาคาร นอกจากนี้ ยังสามารถศึกษาเรื่องการบริหารจัดการชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- Ashihara, Y. (1986). The Aesthetic Townscape. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 44(4), 416-417.
- Catanese, A. J., & Snyder, J. C. (1979). *Introduction to urban planning*: McGraw-Hill.
- Ching, F. D. K. (1996). *Architecture: Forms, Space, and Order*: Wiley.
- Cullen, G. (1995). *The Concise Townscape*: Architectural Press.
- Discourses, O., Experiences in Europe, South and East Asia. (2017). *Authenticity in Architectural Heritage Conservation* (K. Weiler & N. Gutschow Eds.): Springer International Publishing.
- Feilden, B. M. (1994). *Conservation of Historic Buildings*: Butterworth Architecture.
- Feilden, B. M. (2003). *Conservation of Historic Buildings*: Architectural Press.
- Feilden, B. M., & Jokilehto, J. (1998). *Management guidelines for World Cultural Heritage sites*. Rome: ICCROM.
- Garnham, H. L. (1985). *Maintaining the Spirit of Place: A Process for Preservation of Town Character*. Mesa, AZ: PDA Publishers.
- Hayden, D. (1995). *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History*. Cambridge: The MIT press.
- ICOMOS, G. A. i. W. (1987). *CHARTER FOR THE CONSERVATION OF HISTORIC TOWNS AND URBAN AREAS*. Washington, D.C.
- Lluvia, K. D. M., Marín, L., & Kovač, D. (2012). *Native Species: Identification, Conservation, and Restoration*: Nova Science Publishers, Incorporated.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city* (Vol. 11): MIT press.
- Oliver, P. (1997). *Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World: Cultures and habitats*: Cambridge University Press.
- Orbasli, A. (2007). *Architectural Conservation: Principles and Practice*: Wiley.
- U.S. Department of the Interior. (2013). *Preserving Historic Architecture: The Official Guidelines*. The United States of America: Skyhorse.
- Whitehand, J. W. R., & Gu, K. (2010). Conserving Urban Landscape Heritage: a Geographical Approach. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2(5), 6948-

6953. Retrieved from

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187704281001181X>

เกริก กิตติคุณ. (2552). ภูมิทัศน์เมือง. เชียงราย: คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

เฉลียว ราชบุรี. (2545). เมืองแก่งของเรา เมืองเก่าบรรพชน: เทศบาลตำบลเมืองแก่ง.

ช่อเพชร พานระลึก. (2558). เรือนแก้วไม้ในชุมชนแถบจังหวัดนครสวรรค์ กรณีศึกษา: ชุมชนตลาดแปดอันวา.

วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 6(1), 16.

เทศบาลตำบลเมืองแก่ง. (2546). เมืองแก่งของเรา เมืองเก่าบรรพชน: เทศบาลตำบลเมืองแก่ง.

ปรานอม ต้นสุขานันท์. (2561). แนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบ้านและย่านในเมืองเชียงใหม่. วารสารวิชาการคณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล., 27(2), 137.

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนชฐิติ. (2552). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรจิต พิระพัฒนกุล. (2557-2558). การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชุมชนปากน้ำประแส จังหวัดระยอง (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, สาขาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์.

ยงฉนิศร์ พิมลเสถียร. (2555). ย่านเมืองเก่าและชุมชนดั้งเดิมกับการอนุรักษ์ วารสารเมืองโบราณ, 39(2), 105.

ยงฉนิศร์ พิมลเสถียร. (2556). ประเด็นวิกฤตเรื่องการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย, 9, 103.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2541). เรือนพักอาศัย : รูปแบบสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วารสารอาษา, 54.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, & กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

(2555). โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรอพเพอร์ตี้พรินท์จำกัด.

สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลปากน้ำประแส. (2559). ลักษณะทางภูมิศาสตร์ปากน้ำประแส. Retrieved from <http://www.prasae.com/default2.asp?group=2>

โอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2559). การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองท้องถิ่น ด้วยวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า : กรณีศึกษาดำบลกระแสน อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา มหาวิทยาลัยบูรพา, 4(2), 1-27.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

CHARTER FOR THE CONSERVATION OF HISTORIC TOWNS AND URBAN AREAS (WASHINGTON CHARTER 1987)

Adopted by ICOMOS General Assembly in Washington, DC, October 1987.

PREAMBLE AND DEFINITIONS

All urban communities, whether they have developed gradually over time or have been created deliberately, are an expression of the diversity of societies throughout history.

This charter concerns historic urban areas, large and small, including cities, towns and historic centres or quarters, together with their natural and man-made environments. Beyond their role as historical documents, these areas embody the values of traditional urban cultures. Today many such areas are being threatened, physically degraded, damaged or even destroyed, by the impact of the urban development that follows industrialisation in societies everywhere.

Faced with this dramatic situation, which often leads to irreversible cultural, social and even economic losses, the International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) deems it necessary to draw up an international charter for historic towns and urban areas that will complement the "International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites," usually referred to as "The Venice Charter." This new text defines the principles, objectives, and methods necessary for the conservation of historic towns and urban areas. It also seeks to promote the harmony of both private and community life in these areas and to encourage the preservation of those cultural properties, however modest in scale, that constitute the memory of mankind.

As set out in the UNESCO "Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas" (Warsaw - Nairobi, 1976), and also in various other international instruments, "the conservation of historic towns and urban areas" is understood to mean those steps necessary for the protection, conservation and restoration of such towns and areas as well as their development and harmonious adaptation to contemporary life.

PRINCIPLES AND OBJECTIVES

1. In order to be most effective, the conservation of historic towns and other historic urban areas should be an integral part of coherent policies of economic and social development and of urban and regional planning at every level.

2. Qualities to be preserved include the historic character of the town or urban area and all those material and spiritual elements that express this character, especially:

- a)** Urban patterns as defined by lots and streets;
- b)** Relationships between buildings and green and open spaces;
- c)** The formal appearance, interior and exterior, of buildings as defined by scale, size, style, construction, materials, colour and decoration;

d) The relationship between the town or urban area and its surrounding setting, both natural and man-made; and

e) The various functions that the town or urban area has acquired over time.

Any threat to these qualities would compromise the authenticity of the historic town or urban area.

3. The participation and the involvement of the residents are essential for the success of the conservation programme and should be encouraged. The conservation of historic towns and urban areas concerns their residents first of all.

4. Conservation in a historic town or urban area demands prudence, a systematic approach and discipline. Rigidity should be avoided since individual cases may present specific problems.

METHODS AND INSTRUMENTS

5. Planning for the conservation of historic towns and urban areas should be preceded by multidisciplinary studies.

Conservation plans must address all relevant factors including archaeology, history, architecture, techniques, sociology and economics.

The principal objectives of the conservation plan should be clearly stated as should the legal, administrative and financial measures necessary to attain them.

The conservation plan should aim at ensuring a harmonious relationship between the historic urban areas and the town as a whole.

The conservation plan should determine which buildings must be preserved, which should be preserved under certain circumstances and which, under quite exceptional circumstances, might be expendable.

Before any intervention, existing conditions in the area should be thoroughly documented.

The conservation plan should be supported by the residents of the historic area.

6. Until a conservation plan has been adopted, any necessary conservation activity should be carried out in accordance with the principles and the aims of this Charter and the Venice Charter.

7. Continuing maintenance is crucial to the effective conservation of a historic town or urban area.

8. New functions and activities should be compatible with the character of the historic town or urban area.

Adaptation of these areas to contemporary life requires the careful installation or improvement of public service facilities.

9. The improvement of housing should be one of the basic objectives of conservation.

10. When it is necessary to construct new buildings or adapt existing ones, the existing spatial layout should be respected, especially in terms of scale and lot size.

The introduction of contemporary elements in harmony with the surroundings should not be discouraged since such features can contribute to the enrichment of an area.

11. Knowledge of the history of a historic town or urban area should be expanded

through archaeological investigation and appropriate preservation of archaeological findings.

12. Traffic inside a historic town or urban area must be controlled and parking areas must be planned so that they do not damage the historic fabric or its environment.

13. When urban or regional planning provides for the construction of major motorways, they must not penetrate a historic town or urban area, but they should improve access to them.

14. Historic towns should be protected against natural disasters and nuisances such as pollution and vibrations in order to safeguard the heritage and for the security and well-being of the residents.

Whatever the nature of a disaster affecting a historic town or urban area, preventative and repair measures must be adapted to the specific character of the properties concerned.

15. In order to encourage their participation and involvement, a general information programme should be set up for all residents, beginning with children of school age.

16. Specialised training should be provided for all those professions concerned with conservation.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวนริรัตน์ ไกรทอง
วัน เดือน ปี เกิด	วันที่ 1 เดือนมกราคม พ.ศ. 2537
สถานที่เกิด	จังหวัดระยอง
วุฒิการศึกษา	ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน	244/7 ซอยอ่อนนุช 46 แขวง สวนหลวง เขต สวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY